

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLVI. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

1971. JÚNIUS

TARTALOMJEGYZÉK

CSEENDBEN ISTEN ELŐTT

A pihenésről (D. Koren Emil) — — — — — 321

TANULMÁNYOK

Harc az imperializmus ellen (D. dr. Pálffy Miklós) — — — 323

Az ige teológiája és az új politikai teológia (Walter Schmithals) 332

Kritikus párbeszéd R. Bultmann teológiájával (Dorothee Sölle) 337

A modern teológia problémái (Dr. Pröhle Károly) — — — 343

KRÓNIKA

Örüljetek (D. Káldy Zoltán) — — — — — 347

SZEMLE

Processzió St. Hugh napján (Dr. Vámos József) — — — — 352

Szélsőséges mozgalmak és az egyház Amerikában (Maynard Shelly) — — — — — 358

Evangélikus—katolikus kongresszus Salamancában — — — 360

HALOTTUNK

Krähling Dániel (Sólyom Károly) — — — — — 364

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 6. vasárnap (Dr. Hafenscher Károly) — 366

Szentháromság után 7. vasárnap (Mekis Ádám) — — — 369

Szentháromság után 8. vasárnap (Solymár Péter) — — — 373

Szentháromság után 9. vasárnap (Mezősi György) — — — 377

Szentháromság után 10. vasárnap (Ifj. Harmati Béla) — — 379

A Gyülekezeti Segély vasárnapja (Sárkány Tibor) — — — 382

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Pröhle Károly

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint, egy évre 240,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

71.2931/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre

Indexszám: 26 451

Csendben Isten előtt

A pihenésről

Mi másról is lehetne szó ebben a nyári időszakban, mint a pihenésről, a csendről. Ez ma szervezettebb, mint valaha is volt az egyházunk lelkészei között. Alig van lelkész, aki ne élne nyári szabadsága lehetőségével, s ne töltene egy-két hetet szokott munkájától függetlenül itthon, vagy külföldön. Egyházunk szervezettebb tette mind a hazai, mind pedig külföldi testvéregyházak szeretetéből a beosztott külföldi üdüléseket, amelyek a jó munka megérdemelt jutalmához tartoznak azoknál, akik részesülnek benne. Egyre tágul ezeknek a köre. Finnországban három, NDK-ban tucatnyi, Svájcban két helyen is több lelkészházaspár élvezheti a vendéglátók szeretetét.

A nyári szabadságok felhasználásának itthoni lehetőségei és felhasználtsága is bővült. Egyre jobban korszerűsítettük lelkészüdülőinket s Bagolyirtás, Balatonszárszó, Gyenesdiás ma már olyan kényelemmel és olyan magasszintű szolgáltatásokkal várja az üdülőket, amelyet sok helyen otthon sem tud biztosítani magának a lelkészcsalád. Felújított bútorzat, a szobákban is folyóvíz, kulturált társalgóhelyiségek és nem utolsósorban az élelmezés kellő szintje biztosítja a pihenést.

Am az még kevés, hogy ez van, s hogy az esperesek ellenőrizni kötelesek, vajon él-e a lelkész a nyári szabadság lehetőségével s hogyan. Persze nehéz a saját nyaralási lehetőségek felhasználásához mérni a szervezett üdüléseket, mégis elgondolkodtató, hogy három üdülőnket milyen mértékben használják ki a lelkészcsaládok. Az a statisztikai kép, hogy alföldi lelkészek milyen mértéken élnek pl. Bagolyirtás hegyi levegőjének lehetőségével, feltétlenül rossz. S ha arról készítenénk táblázatot, hogy évekre visszamenőleg a lelkészek közül kik éltek s kik nem a szervezett üdülés lehetőségével, ismét tanulságos képet kapnánk arról, hogy miképpen forgalmazzuk egyházunknak ezeket a nem kis áldozatokkal megteremtett közkinccseit.

Nem mindegy, hogyan élünk a csend lehetőségével. Nem is felületes kérdés. Komoly etikai tartalma van. A „nincs időm szabadságra menni” etikai vétség a végzett munka, a szolgálat

minősége és saját egészségünk ellen. A „nincs, aki helyettesítsen” pedig közösségi vétség egymás ellen.

De etikai kérdés az is, hogy mivel telik meg a csend. A magyar nyelv nagyon változatos abban, hogy mi a csend tartalma. Van üres, ásító, félelmetes, hangos, andalító stb. csend. Ezek közül bizonytalán az üres csend a legszörnyűbb. A pihenésnek, a csend felhasználásának is megvan a módszertana. Tartalmában a gondoktól, belső feszültségektől, a „stresszektől” való feloldódást kellene elérniünk, s az ilyen önmagunk kikapcsolása által elért csend megtelik madárdallal, az erdő ezer féle neszével, a víz csobogásával (rendkívül idegnyugtató!), a hullámok fényjátékával, a szél muzsikájával, s nincs az a gyógyszer, ami ezeknél enyhítőbben és regenerálóbban hatna.

Külön sajátossága a pihenés módszertanának a kompenzáció. Az, ami bach-i muzsikában a kontrapunkt, a mérlegen az ellensúly, a kézfogásban az enyém mellett a másik kéz szorítása. Igen, lehet pihenni idegen városok utcáin kóborogva, múzeumokban szemlélődve és vidám, zajos társaság kacagásában feloldódva is.

A papok csendjének van egy sajátos tartalma is. Az, amivel megtelnek Mózes sétái a hegyen, míg alul a völgyben zsongott a nép, s ő kezében a szent tetragrammaton botjával lassan róttá az utat. Ez a „csendben Isten előtt”. Érésí folyamata ez, a „magától” szerepe. Egyensúlyt, nyugalmat, biztonságot érlelni abban, hogy helyemen vagyok, jól látok, nem tévedtem le az útról, mindnyájunk útjáról az egyházban, szolgálatunkban. És feltöltődni azzal, ami életerő, hatékony, előre vivő. A mag pihenése ez a növekedésnek indulás előtt.

Mi ezért pihenünk.

D. Koren Emil

Harc az imperializmus ellen

I.

A mai imperializmus

1. Az imperializmus a monopolkapitalizmusnak minden olyan ténykedése, hogy más embereken és népeken gazdasági, politikai vagy katonai eszközökkel uralkodjék vagy nyomást gyakoroljon rájuk olyan célok érdekében, melyek idegenek az illető nép érdekeitől vagy azokkal ellentétben vannak. Az imperializmusnak minden megjelenési formája háborús veszélyt rejt magában. Ezért ma minden béketevékenység szükségszerűen harc az imperializmus mindenféle válfaja ellen s ezért a KBK békemunkájának is ennek az imperializmus elleni harcnak az alapfeltételéből kell kiindulnia.

2. Az imperializmusnak megvannak ugyan a maga általános alapvonásai, mégis egymástól eltérő taktikai és stratégiai eszközöket alkalmaz, hogy az érintett népek érdekeivel ellentétes céljait a helyzethez alkalmazkodva elérhesse. Hogy milyen eszközöket alkalmaz adott esetben az imperialista politika, az mindig attól függ, hogy hogyan méri le az erőviszonyokat és milyen kilátásai vannak a sikerre. Az imperialista fegyvertár magában foglalja az agreszív katonai konfrontáció és intervenció módszereit csakúgy, mint a megtévesztő ideológiáknak, mint például a konvergencia elméletének a kidolgozását, amely arra szolgál, hogy az imperialista rendszer kiélesedett ellentmondásait elleplezze. Még a fejlesztési segély politikáját is arra használja föl, hogy a meglévő függőségeket fenntartsa és elmélyítse, valamint hogy a kolonializmusnak „modern arculatot” adjon.

3. Az imperializmus igénybe vesz a mindenkori szükségnek megfelelően antihumanista ideológiákat is, hogy embereket, törzseket, népeket, fajokat és osztályokat saját érdekeikkel ellentétben egymással szemben kijátsszon és így tartsa őket tőle függőségben. A mi korunkban különösen a rasszizmus és antikommunizmus játssza a főszerepet. A KBK egyik speciális feladatának tekinti békeharcában, hogy az antikommunizmus leküzdése érdekében leplezze annak minden nyílt és rejtett megjelenési formáját s e célból szorgalmazza a keresztyének és nemkeresztyének együttműködését.

4. Az imperializmus legdöntőbb ellenfele a szocialista államrendszer, amely képes hatékony segítséget nyújtani a függetlenségükért és felszabadulásukért küzdő népeknek. Éppen ezért van

kitéve az imperialista erők részéről állandó nyílt és rejtett támadásoknak, amiknek legfőbb célja az, hogy akadályozzák a szocialista társadalom felépítésében, erőit a fegyverkezési versennyel megbénítsák és elidegenítsék tőle az embereket és népeket.

5. Ha a hatalmi célok érdekében alkalmazott indirekt ideológiai vagy gazdasági imperialista módszerek nem bizonyulnak elégségesnek, akkor a kézzelfoghatóan ellenforradalmi módszerekhez nyúl az illető országok reakciós katonai köreinek felhasználásával. Ezeknek az intézkedéseknek az eskalációja a katonai tanácsadók bevetésétől és masszív fegyverszállítástól a közvetlen intervencióig és agresszióig terjed. A fejlődő országok demokratikus népi erői szövetségének a támogatása döntő előfeltétele az imperialista infiltrációk idejében történő elhárításának. A KBK imperialistaellenes stratégiájának fontos eleme, hogy támogassa a demokratikus összefogást az egyes népek különböző elnyomott rétegei között. Mert csak így lehetséges, hogy az imperializmus által fenyegetett országok ökumenikusan gondolkodó keresztyénei egész népüket képviseljék és ne csak annak egy kis exkluzív oligarchiáját.

II.

A háborús tűzfészek és válságócok problémája

1. A mai nemzetközi helyzet jellemzője, hogy háromféle konfrontáció létezik:

- a) a békés egymás mellett élés
- b) a feszültséggel terhes kapcsolatok
- c) és a közvetlen konfrontáció.

A konfrontációnak mindegyik formáját az jellemzi, hogy az imperialistaellenes erők harcolnak az imperializmus ellen.

2. A KBK-nak a konfrontáció mindhárom formájával tisztában kell lennie, hogy azok természetét megértesse az ökumenikus nyilvánossággal és az antiimperialista harc szellemében közreműködjék azok megoldásában.

a) Vannak kapitalista országok, amelyek már ma példát adnak arra, hogy hogyan kell a gyakorlatban megvalósítani a békés koegzisztenciát, pl. Finnország és Svédország. Finnország magatartása a KBK-val és NSZK-val szemben mutatja, hogy a semlegességi politika ma csak akkor tekinthető jogosultnak és helyesnek, ha egyformán jó viszonyt tart fenn mindegyik szocialista állammal.

b) Mivel Európát a válságok állandó feszültségben tartják, most mindent meg kell tenni azért, hogy többoldalú tárgyalásokkal és a nemzetközi jog értelmében kötelező szerződések kötésével biztosítsuk az átmenetet a békés koegzisztenciába, illetve a szerződéseket visszavonhatatlanul elindítsuk és lezárjuk. Hogy a kétoldalú tárgyalásokat és multilaterális puhatolódzásokat az összeurópai biztonsági konferencia előkészítése végett sikeresen végezhessek,

el kell távolítani az útból a ma még meglévő és újonnan konstruált diszkrimináló megkülönböztetéseket, mint amilyen pl. az NSZK-nak a békét zavaró és jogtalan területi igényeket is magában foglaló Nyugat-Berlin-junktimja, amivel azt akarja elérni, hogy konzerválja politikai revansizmusának megmaradt pozícióját.

Az európai biztonsági rendszer szerződéses rögzítése a kontinens minden államának és népének megadja azt a garantált lehetőséget, hogy ellentétes szocialista és kapitalista struktúrájukat a békés koegzisztencia légkörében megtartsák és továbbfejlesszék.

c) Konfrontációs stratégiájával időnként új válságócokot hoz létre az imperializmus, hogy megfélemlítse a Harmadik Világ népeit és alárendelje őket erőszakosan érdekeinek. Vietnam, Laosz, Kambodzsa, Jordánia, Egyiptom, Szíria, Líbanon, Guinea és Uganda voltak az elmúlt évben az imperialista hatalmi politika színterei, túlnyomóan a militarista konfrontáció formájában. Rodézia, Dél-Afrika, Angola és Mozambik pedig az illető államokon belül megszervezett és alkalmazott erőszakos elnyomó politikája az imperializmus faji verziójának.

3. A társadalmi fejlődés vagy társadalmi „transzformáció” elvei, amiket a Vatikán és Ökuméne egyházi tekintélyei ajánlanak, Latin-Amerikában hatástalanok. Hogy az explozív háborús konfrontációkat elkerüljük, ezekben az országokban a gazdasági és társadalmi struktúrák forradalmi átalakítását kell követelniök a keresztényeknek is.

4. A KBK úgy véli, hogy a struktúrák forradalmi átalakulása a Harmadik Világban éppen a béke megvédése érdekében elkerülhetetlen, mert csak így lehet véget vetni katasztrofális következmények nélkül az imperialista gatzetteknek.

5. A KBK-nak azt kell megállapítania, hogy az imperializmus politikája agresszívabb lett az utóbbi időben, mert veszélyeztetve látja monopolkapitalista érdekeit a Közel-Keleten, Afrikában és Ázsiában (különösen az olaj, gumi, réz, urán érdekeltségeit stb.).

6. Az antiimperialista békeharc eddigi kétségtelen eredményei (Jarring-misszió, a párizsi Vietnam-konferencia folytatása, az összeurópai biztonsági konferencia előkészítésével kapcsolatos eredmények, a Szovjetunió és Lengyelország szerződése az NSZK-val, a Csehszlovák—NSZK megállapodással kapcsolatos puhatolódzások, amelynek tartalmaznia kell az 1938-as Münchener Dítárum érvénytelenségének kimondását is, puhatolódzó tárgyalások az NDK és NSZK között államtitkári szinten, a négy nagyhatalom követeinek tárgyalásai Nyugat-Berlinben Nyugat-Berlinről, nem utolsósorban a SALT-tárgyalások folytatása) azonban nem gyengíthetik a folytatásra irányuló erőfeszítéseket. Nem lebecsülendő fontosságú az imperialistaellenes békeharcban annak leleplezése, hogy az imperializmus még mindig nem ismeri el az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyetemes elvét és még mindig kizár az ENSZ-ből bizo-

nyos államokat és nem minden vonatkozásban respektálja az ENSZ-nek és szerveinek alapelveit és határozatait, pl. Dél-Afrika és Namibi viszonyában.

7. Az imperializmus csak akkor győzhető le véglegesen, ha az összes imperialistaellenes erők összefognak, amikhez a KBK is tartozik.

III.

A leszerelés problémája

A leszerelés problémáit és az imperializmushoz való viszonyukat illetően az alábbi kérdéseket kell megvizsgálnunk és megválaszolniuk:

1. Fűzhető-e *reális reménység* az általános és teljes leszerelést munkáló erőfeszítésekhez?
2. Az ún. *kis lépések* jelentősége és a már *elért eredmények* a leszereléshez vezető úton.
3. A lépésről lépésre megoldandó *részfeladatok*.
4. A leszerelés *gazdasági aspektusai*, különös tekintettel a *fejlődésre*.
5. Milyen vonatkozásai vannak a leszerelésnek az *ökológiához és a kozmikus kutatáshoz*?
6. A leszerelés és az *európai biztonság* összefüggései.

A leszerelésnek erről a 6 aspektusáról lefolytatott *megbeszélés eredményeit* az alábbiakban foglaljuk össze:

1. Szilárd meggyőződésünk, hogy elsősorban az atomkorszakban csak tárgyalásos úton oldhatók meg a nemzetközi problémák. Ezért ma a leszerelés problémája nem elvont diplomáciai formula csupán, hanem — a fegyverkezési versenynek a gazdasági életre gyakorolt hatásai következtében — bevonult az összes társadalmi rétegek, tehát a keresztyén egyházak és egyházi világszervezetek gondolati és akaratilag világába is. Ezeket a köröket és erőket nem lehet többé perspektíva nélküli kijelentésekkel leszerelni ebben a dologban.

A leszerelés tehát történelmi és társadalmi-gazdasági szempontból egyaránt megérett, tehát abszolút szükségszerűség. A világ közvéleményének nyomást kell gyakorolnia a kapitalista országok kormányaira és imperialista erőire is, amelyek minden eszközzel, még katonai eszközökkel is igyekeznek megakadályozni a világban minden mélyreható és haladó fejlődést — hogy ezek is vegyék komolyan a leszereléssel kapcsolatos tárgyalásokat és vegyenek részt azoknak a leszereléssel kapcsolatos intézkedéseknek a kidolgozásában, amelyek a regionális biztonsági rendszereken túl garantálni tudják a világbékét is.

2. A világméretű és teljes leszerelés kérdésében türelmesnek kell lennünk és nem szabad a „Mindent vagy semmit” elvét elfo-

gadnunk. A leszereléshez vezető úton kellően kell értékelnünk az ún. kis lépéseket és az átmeneti, illetve részeredményeket is, mert ezek kedvező hatással vannak a feszültség enyhítésére, megfelelő és kedvező légkört teremtenek a mostani tárgyalásokhoz és a végső célt, tehát a teljes leszerelést tartják szem előtt.

Ilyen lépések voltak az elmúlt években:

- a) a *Moszkvai Szerződés* az atomfegyverkísérletek beszüntetéséről,
- b) szerződés a *világűr* kizárólag békés felhasználásáról,
- c) az *atomsorompó*-egyezmény, és
- d) a *tengerfenék* atommentesítéséről szóló egyezmény.

Örömmel és reménységgel állapíthatjuk meg, hogy a Szovjetunió és az USA folytatják a stratégiai rakétaelhárító-rendszerek korlátozására vonatkozó tárgyalásaikat, melyek azt a veszélyt rejtik magukban, hogy a fegyverkezési verseny spirálisa elkerülhetetlenül szélesedik. Ezeknek a tárgyalásoknak sikeres befejezése ugyanis kedvező hatással volna az európai biztonságra is és kedvező légkört teremtene az ENSZ-ben folyó leszerelési tárgyalásokra is.

Általában azon a nézeten vagyunk, hogy minden erővel támogatnia kell a KBK-nak az ENSZ minden kezdeményezését a genfi leszerelési konferencián, és más javaslatait is a leszereléssel kapcsolatban.

3. Egyértelműen valljuk, hogy a leszerelési tárgyalásokat minden szinten folytatni kell. A megoldandó legfontosabb részfeladatok most a következők:

- a) Az atomfegyverek használatának eltiltása, a konvencionális és nukleáris fegyverek fokozatos csökkentése, a készletek fokozatos megsemmisítése és a hordozó rakéták megsemmisítése.
- b) A földalatti atomfegyverkísérletek beszüntetése. El kell tiltani az atomfegyverek gyártását általában és be kell fagyasztani a fegyverkészleteket.
- c) Minden államnak alá kell írnia az atomsorompó-egyezményt (beleértve Franciaországot és Kínát is). Az atomfegyverrel nem rendelkező államoknak pedig megfelelő garanciát kell kapniuk, hogy soha nem fenyegetik és nem támadják meg őket atomfegyverekkel.
- d) A kémiai és baktérium-fegyvereket, mint biológiai hadieszközt, el kell tiltani.
- e) Meg kell szüntetni a katonai paktumokat.
- f) Meg kell szüntetni minden idegen katonai támaszpontot és antimilitarista intézkedéseket kell tenni azokkal összefüggésben.

- g) Normális kapcsolatokat kell létrehozni a két német állam között az egyenjogúság és békés koegzisztencia alapján.
- h) Béketerveket kell kidolgozni, hogy a leszerelés folytán felszabadult munkaerők és elsősorban a finánctóke ne tudjon munkanélküliséget vagy gazdasági kríziseket teremteni és ne tudja akadályozni az átmenetet a békés gazdálkodásra a dolgozó tömegek javára.
- i) A hidegháborús szellemet meg kell szüntetni.
- k) Meg kell valósítani a békés koegzisztenciát, harcot kell folytatni minden militarista, erkölcstelen és lélektani propaganda ellen, amely gyűlöletet szít.
- l) A leszerelés, a béke és a társadalmi igazság megteremtése érdekében kutatóintézeteket kell létesíteni és biztosítani kell azok együttműködését.

4. Vannak olyan érvek, amelyek a leszerelés negatív kihatásaira akarnak rámutatni. Az imperializmus agresszív katonai körei azt akarják bebizonyítani, hogy a leszerelésnek munkanélküliségre és gazdasági krízisekre kell vezetnie.

Ezzel szemben mi utalunk arra, hogy a fegyverkezési verseny sok bizalmatlanságot halmozott fel a nagyhatalmak között és a világon és a hatalmas költségek következtében veszendőbe mennek azok a pénzügyi eszközök, amelyek annyira szükségesek volnának a nemzetközi és nemzeti gazdasági fejlődés számára. „A fegyverkezési hajsza helyett a világnak arra van szüksége, hogy az emberiség szolgálatában folyjék verseny, ti. az ún. fejletlen országok jóléte érdekében”. (Nemzetközi Bizottság. Georgsmarienhütte 1969.)

5. Szorosan összefügg a leszerelés problémáival

a) az embernek környezetéért vállalt felelőssége, és

b) az ember és fizikai környezet (föld és kozmosz) viszonya.

Ezeket az ökológiai és kozmikus problémákat, amelyek a nukleáris fegyverkezési verseny, valamint a kozmikus kutatás stb. jövője szempontjából — teológiai szempontból is meg kell vizsgálnia a KBK-nak. A Vietnamban használt lombtalanító anyagok mutatják, hogy hol mutatkozik meg legvilágosabban az imperializmus etikai felelőtlensége.

6. Megállapítja a Bizottság, hogy az európai leszerelés problémáját nem lehet elválasztani az egész világon szükséges leszereléstől. Ezért kell arra törekedni, hogy az 1969 márciusi budapesti felhívás értelmében az egész világ békeerőinek a közreműködésével egybehívják az európai biztonsági konferenciát.

Európa kollektív biztonságának nem egyes államok biztonságát kell jelentenie. Azok az örvendetes eredmények, amiket ennek a konferenciának a megvalósítása terén a budapesti felhívás óta sikerült elkönyvelni, arról tanúskodnak, hogy a kilátások reményteljesekek.

A leszerelés kérdésének végső következményeként a KBK legfontosabb feladatának azt tartja a Bizottság, hogy

- a) le kell leplezni azokat az imperialista köröket (a világban csakúgy, mint számos egyházban és egyházi világszervezetben), amelyek a leszerelést és békés koegzisztenciát reménytelen utópiának tartják.
- b) Mint a KBK munkatársai dinamikus tevékenységet kell kifejtenünk ebben a felvilágosító munkában nemcsak mint egyes keresztyén emberek, hanem mint egyházak is!

IV.

A Harmadik Világ problémái

1. Az imperializmusnak a megjelenési formáit és stratégiai céljait, amiket ennek a dokumentumnak első részében (Imperializmus) leírtunk, ma elsősorban a Harmadik Világban figyelhetjük meg, mert elsősorban itt jelentkeznek a legvilágosabban. Ennek oka az, hogy a népek és törzsek évszázadokig tartó kizsákmányolása a világnak ebben a részében tette lehetővé a nyugat-európai országok részére, hogy mai monopolkapitalista gazdasági rendjüket felépítsék. Ez a történeti tény rávilágít arra, hogy az ún. Észak—Dél-Elmélet a történelem tudatos propagandaszerű meghamisítása és a mai helyzeté is. Ezért a kapitalizmus és nem a szocializmus veszélyezteteti ezeknek az országoknak a gazdasági és politikai önállóságát.

2. Fő megállapításunk az a tény, hogy a mai imperializmus minden eszközzel harcol a Harmadik Világ gazdasági és társadalmi nagykorúsága ellen. Ma ugyan nem ritkán humanista ígéretések jelszavával lép fel ez az agresszív harc (fejlesztési segély, gazdasági és technikai szakértők stb.), azonban a fejlett nyugati államok ún. segélyakcióinak a stratégiai végcélja a Harmadik Világ sok országa és kormánya szemében egészen nyilvánvalóvá vált.

3. Azt viszont világosan kell látnunk, hogy nem azonosak a problémák és nem azonosak a gyenge pontok a Harmadik Világ országaiban. És mivel sokoldalúak és összetettek a Harmadik Világ problémái és nehézségei, az imperializmus sem azonos módszereket alkalmaz az egyes országokban céljai elérésére. Az egyik ország a feudalizmustól való félelemben él, a másikat katonai diktatúra vagy despota kormány uralja és a harmadikban nemcsak a haladást akadályozzák, hanem olyan problémák is jelentkeznek, melyek az emberek elembertelenítéséhez vezetnek.

4. Ennek ellenére van a Harmadik Világnak egy közös problémája, amely elsőrangú fontosságú minden országban, mely az elmúlt évtizedekben nyerte el függetlenségét: a *mezőgazdasági és ipari fejlődés* problémája, amely egyedül oldja meg ezeknek a népeknek a politikai függetlenségét is. Ez országok legtöbbször nem képes kialakítani saját eszközeivel és erejével egészséges és modern mezőgazdaságot és ipart. A modern gépeket és az azokhoz szükséges szakértő-

ket kénytelen az ipari országokból importálni és drágán megfizetni. Így pl. az NSZK egy ipari objektumot adott Sierra Leonának fejlesztési segélyként 60 000 dollár értékben. Ebből azonban az NSZK-ból küldött technikai szakértők részére 26 000 dollárt tartott vissza. Hiányoznak ezekben az országokban a technikai feltételek és a képzett munkaerők, amelyek lehetővé teszik a mezőgazdaság modernizálását és a nemzeti ipar kifejlesztését. A világkereskedelem ismert ellentmondásai és visszás szabályai, az export és import anomáliái, a nyugati ipari országok irányított (direkt vagy indirekt) investálásai a Harmadik Világban, a fejletlen országok olcsó nyersanyagai és munkaereje, a konzum- és iparcikkek magas ára — mindezek olyan tények, amiket számításba kell vennünk, ha föltesszük a kérdést, hogy a Harmadik Világ miért nem fejlődik jobban a segélyek és kölcsönök ellenére.

5. Aki csak valamennyire is ismeri a Harmadik Világ helyzetét és egyéb körülményeit, az tudja, hogy az elavult és egészségtelen gazdasági és társadalmi struktúrák akadályozzák a tényleges fejlődést. Felesleges vitatkozni arról, hogy ezeket a struktúrákat *erőszakmentesen vagy erőszakkal* lehet-e megváltoztatni. Ezek a struktúrák teszik lehetővé, hogy a segélytkapó országok elitje meggazdagodik, a nagy néptömegek pedig szegények maradnak vagy még szegényebbek lesznek. Ki volna hajlandó önként, tehát „erőszakmentesen” „odaadni” előnyeit, vagyis hatalmát a Harmadik Világ államaiban azért, hogy a széles éhező néprétegeknek kezébe adja a hatalmat, hogy a polgárság előjogait megszüntesse és igazságos gazdasági és társadalmi struktúrákat teremtsen azok helyébe?!

6. Ezért mondott csődöt az ENSZ segélyprogramjának első dekádja és „fejlődés” nélkül fog végződni a második dekád is, ha a mai struktúrák megmaradnak. És ha a mai helyzet tovább tart, akkor forradalmi úton dőlnek meg a rendszerek a Harmadik Világ sok országában, de olyan explozió következik be, amely sokkal kevésbé lesz kontrollálható, mint a forradalmi átalakulás.

Összefoglalva a következő tételeket állapítjuk meg:

a) Az egykori gyarmattartó országok, vagyis a neokolonializmus mint az egykori kolonializmus megfelelő formája akadályozza meg, hogy a fejletlen országokban az egész nép „fejlődését” szolgáló gazdasági és társadalmi helyzet létrejöhessen.

b) Amíg a külföldi szakértőket túlfizetik a fejletlen országok kontójára és helyi intelligencia nem alakul ki, addig a fejlesztési segély csak eszköz marad a nép kizsákmányolására.

c) Amíg a nyersanyagárakat a nyugati ipari országok állapítják meg, addig nem lehet szó a Harmadik Világ fejlődéséről.

d) Az ökumenikus segélyprogram is eredménytelen marad, amíg annak hova fordítását az ajándékozó egyház határozza meg és az egyházak pénzükkel a hazai kapitalista vállalatok érdekeit akarják szolgálni.

e) Annak a nyugatnémet katolikus szakértőnek a javaslatát kellene elfogadni, mely szerint az ökumenikus segély egy részét arra kellene fordítani, hogy a segélyezett ország gazdasági és társadalmi struktúráját megváltoztassák az egész nép és az effektív fejlődés érdekében.

6. Meg kell említenünk, hogy az imperializmus nem riad vissza a direkt és indirekt katonai beavatkozástól sem, ha — elsősorban gazdasági — érdekeiről van szó. Az indirekt intervenció mindig akkor lehetséges, ha a fejletlen ország kormánya saját polgárai kárára és szenvedései árán egyre gazdagabb lesz és elidegenedik saját népétől. Ebben az esetben az illető ország keresztyéneinek és egyházainak az egész nép oldalán kell állniok — és ha másként nem lehetséges, erőszak alkalmazásával is!

7. Számolnunk kell azzal is, hogy az imperializmus koncentrált támadást indít a Harmadik Világ ellen, hogy hadállásait minden eszközzel megtartsa és kiszélesítse.

Ha — az imperializmus természete alapján — helyesen mérjük fel ezt a lehetőséget, akkor a következő teendői vannak a KBK-ban tömörült keresztyéneknek és egyházaknak:

a) A Harmadik Világ keresztyéneinek és egyházainak nem szabadna csak országuk polgárságának vékony rétegét képviselniök a nyilvánosság előtt, hanem egész népüket, amely szenved és szabaddulást akar. Egy ilyen jellegű képviselő a nép érdekében használna az evangélium hirdetésének is és hitelessé tenné az evangélium hirdetését a Harmadik Világban.

b) A Harmadik Világ keresztyéneinek és egyházainak valódi és állandó információkat kellene adniok nemcsak egyházuk helyzetéről, hanem országuk társadalmi-gazdasági körülményeiről is.

Mi keresztyének és egyházak pedig fogadjuk el a keresztyén etikának azt a fontos tételét, hogy nem lehet békét, vagyis megbékélést létrehozni emberek, fajok és népek, törzsek és országok között, ha nem áll helyre a társadalmi igazság.

D. Dr. Pálffy Miklós

Az ige teológiája és az új politikai teológia

Keresztyének társadalmi szolgálata — de hogyan?

WALTER SCHMITHALS berlini professzor **R. Bultmann** tanítványa és egyik legkövetkezetesebb követője, de ugyanakkor **K. Barth** iránt is elkötelezettnek tudja magát. Az ige teológiájával alapozza meg a keresztyének közéleti felelősségét, s eközben élesen támadja a modern teológiát. Cikkét, amely az *Evang. Kommentareban* jelent meg (1971/1:21—25), erősen rövidítve, de szakaszcímeikkel kiegészítve közöljük, és **Dorothee Sölle** cikkével együtt beszéljük meg.

Politikátlanság vádja az ige teológiája ellen

Napjaink uralkodó teológiai jelszava a politikai teológia, vagy a világ teológiája. Új teológiák rendszerint a megelőző teológiai koncepciókkal ellentétben mutatkoznak be. **J. B. Metz** pl. a politikai teológiát „a mai teológia végletes magánjellegének kritikai korrekívumaként” értelmezi. Ez a mai teológia elsősorban a **Barth** és **Bultmann** nevéhez kapcsolódó ige teológiája, amely kevéssel ezelőttig uralta a teológiai színteret, és amelyet a társadalmilag üres szó, a politikailag „tisztá” üresség teológiájaként szoktak értelmezni. (Az eredetiben szójáték: „reine Lehre” helyett „reine Leere” *Szerk.*)

Talál-e az a vád, hogy az ige teológiája a magánszféra felé tendál, és hogy „az ettől a teológiától formált vallásos tudat számára a társadalmi, politikai valóság csak elenyésző szerepet játszik”? (**J. B. Metz**)

Tények a váddal szemben

A történeti tények ennek ellene mondanak. **Barth** **Károly** teológiai kezdeményezése abban a tapasztalatban gyökerezik, hogy korának a világ felé látszólag nyílt teológiája csődöt mondott, amikor a béke és a társadalmi igazságosság kérdéséről volt szó. **Barth** a vallásos szocialistákból kapott mély indításokat, és 1915-ben ezt írja barátjának, **E. Thurneysennek**: „Beléptem a szociáldemokrata pártba. Mivel vasárnapról vasárnapra igyekszem a végső dolgokról beszélni, éppen azért nem volt lehetséges számomra, hogy személy szerint a felhőkben, a jelenlegi gonosz világ felett lebegjek.” A keresztyén igehirdetés és a politikai szolgálat feloldhatatlan kapcsolata **Barth** számára minden munkájában továbbra is elkötelező maradt. Emlékeztetek továbbá a politikai ellenállásra a harmadik birodalomban. Gondolok a hitvalló egyház ellenállásának közvetlen folytatásaként a keresztyének tiltakozására a Német Szövetségi Köztársaság újrafelfegyverzése ellen az 50-es évek elején. Mivel után pedig a két német állam újra fel volt fegyverezve, és Németország kettészakadása véglegessé vált, ugyanezek a körök szálltak síkra pl. az atomhalál és a szükségállapot-törvény ellen. Hogy az ige teológiáját személyesnek, egzisztencialistának, beszédjellegűnek, individualistának, stb.-nek lehet-e mondani, arról lehet vitatkozni. De politikátlannak és világidegennek nem lehet nevezni. Ellenkezőleg. Az újkorban nem volt olyan befolyásos teológiai irány, amely hozzá hasonlíthatóan ösztönözte volna a keresztyéneket a társadalmi felelősségre.

A politikai szolgálat eltérő indokolása

Hogyan lehetséges mégis, hogy ma az ige teológiáját a politikai teológia nevében támadják? Arra kell következtetnünk, hogy a politikai teológia az egyik és a másik félnél, akkor és ma nem jelenti ugyanazt. Ezt a gyanút próbáljuk igazolni, amikor feltesszük a kérdést az ige teológiájával és a mai politikai teológiájával kapcsolatban: hogyan indokolják a keresztyének társadalmi szolgálatát?

A világ világiassága az ige teológiájában

Az ige teológiája szerint Isten ígéje nemcsak ígéri az üdvösséget, hanem meg is valósítja. Nemcsak beszél a megmentésről, hanem hozza a megmentést. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy Krisztusban maga Isten jön el, mint az ember üdvössége. Ahol az üdvösség teljes evilágiasságában jelenik meg mint Isten cselekvése, ott a világ radikálisan profánná lesz. Mert nem a világból jön az üdvösség, és bármit alkotok, vagy teszek benne, az sohasem hordozza magában az üdvösséget.

Ennek az egzegetikai, krisztológiai kiindulásnak a jelentősége a keresztyén ember politikai felelőssége szempontjából nyilvánvaló, mert így politikai cselekvése egyáltalában nem tekinthető üdvöthozó cselekvésnek, hanem csak profán cselekvésnek. Ez a cselekvés nem esik az Isten országa irányába, hanem mindenestől megmarad a bűn és a halál terében. Mivel az üdvösség alapja Krisztusban és nem a világban adott, ezért a világot ezzel visszaadjuk világiasságának.

Ésszerűség és hit a politikai döntésekben

Ebből a kiindulópontból magyarázható az ige teológiájának tiltakozása minden „kötőjel-keresztyénység” ellen, tehát pl. a keresztyén-szociális, a keresztyénpedagógia stb. ellen. A világ viszonylatában csak ésszerű vagy ésszerűtlen, helyes vagy helytelen, szakszerű vagy szakszerűtlen, értelmes vagy értelmetlen, jó vagy rossz cselekvés van, és amennyire igaz az, hogy a keresztyénnek az ésszerűt, a helyeset, a szakszerűt, az értelmet, a jót kell választania, annyira bizonyos az is, hogy döntése révén mindez nem lesz keresztyénné, és keresztyén hite nem oldja fel őt az alól a kötelesség alól, hogy mint más, megtalálja a helyeset ésszerűen és az értelmeset szakszerűen.

Hitének jelentősége cselekvése szempontjából mindenekelőtt abban van, hogy hite által kétségtelenül tud az értelmes evilági cselekvés megváltozhatatlan céljáról: amennyiben Isten cselekvését Jézus Krisztusban követi, tudja, hogy csak az emberek javára cselekedhet. Cselekvése nem irányul sem Istenre, sem a természetre, sem az égre, sem a pokolra, hanem a mellette álló emberre.

Az egyház politikai önmegtartóztatása

A társadalmi cselekvésnek ebben a megalapozásában kétségtelenül van egy individuális mozzanat, amennyiben a keresztyén ember minden cselekvése a hiten alapul, a hit pedig mindig személyes ügy, amely alól engem senki sem mentesíthet. Más szóval: azokhoz a csoportokhoz, amelyekben a keresztyén ember társadalmi felelősségét gyakorolja, általában nem tartozik az egyház mint ilyen, mert az egyház az önértelmézése szerint nem társadalmi valóság, tehát nem is politikai akcióegység, hanem eszhatológikus gyülekezet, amely a Jézus Krisztusról szóló

igében osztja az üdvösséget. Az egyház nem hisz, hanem ébreszti a hitet. Nem cselekszik politikailag, hanem szabaddá tesz politikai cselekvésre. Hitének politikai következményeit természetesen nemcsak igehirdetésében, politikai prédikációjában kell világossá tennie, hanem példaszerű cselekvésével is, és ezt teszi a társadalmi és politikai diakónia sokféle formájában. De ilyen példák nem veszik le a keresztyén emberről társadalmi felelősségét, hanem sokkal inkább beállítják őt ebbe a felelősségbe. Magának az egyháznak, mint ilyennek nincs politikai programja, különösképpen is nincs keresztyén politikai programja. Ahol az egyház valamilyen politikai feladatot példaszerűen vállal, ezt szakértő tagjai ésszerű felismerései alapján teszi, amelyeknek más tagok hasonló ésszerűségi alapon ellentmondhatnak. Az egyháznak ez az elvi politikai önmegtartóztatása ilyen értelemben nem a tagok világidegenségét, hanem a hit hatékony világra vonatkoztatását szolgálja.

A politikai teológia ótestamentumi kiindulópontja

Különböző irányzatok figyelmen kívül hagyásával így alapozza meg az ige teológiája a keresztyén ember társadalmi szolgálatát. Ha ezt a teológiát mégis világidegenséggel és belső körre húzódással vádolják, akkor e vád mögött a politikai teológiának alapvetően eltérő koncepciója rejtezik. Következő kérdésünk tehát ez: Hogyan alapozza meg a világ teológiája ma a maga részéről a keresztyének, ill. az egyház politikai küldetését?

A mai politikai teológia lényegileg az apokaliptika megvilágításában értelmezett Ótestamentumra hivatkozik, és ezt megerősíti az a tény is, hogy maga az apokaliptika pl. J. Moltmannal is kiemelt tárgya a teológiai eszmélkedésnek. Ez az exegetikai kiindulás alapozza meg a mai politikai teológiát. Mert „a bibliai hagyomány eszhatológikus ígéretei — szabadság, béke, igazságosság, megbékélés — nem tehetők magánjellegűekké. Mindig újra belekényszerítenek a társadalmi felelősségbe. Minden eszhatológikus teológiának ezért politikai teológiává kell lennie a (társadalom) kritikai teológia értelmében.” (J. B. Metz) Ha a keresztyén ember társadalmi diakóniáját a bibliai ígéret eseményeivel akarjuk megalapozni, akkor mindenesetre az előtt a tény előtt állunk, hogy amikor ígéretéről van szó a bibliai és apokaliptikus hagyományban, nem az eredményes emberi tevékenység ígéretével van dolgunk, hanem az isteni cselekvés ígéretével a tehetetlen ember javára.

A politikai teológia dilemmája

Ennélfogva vagy szekularizálni kell a bibliai ígéretet, ahogyan Ernst Bloch teszi, akkor azonban többé nem lehet politikai *teológiáról* beszélni. A politikai *teológia* napjainkban éppen ezért mindenféleképpen arról beszél, hogy a bibliai ígéretnek irányát kell követnünk, és politikai akcióval, amit csak lehet előrevételezni kell „az új földből, amelyen igazság lakozik”, jól tudva, hogy Isten országát ezen az úton nem fogjuk elérni.

Ebből azonban az a feladat adódik, hogy az isteni ígéreteseményeit történeti ideiglenességgel konkretizáljuk. Az ige teológiája számára a teológiai kijelentések és a társadalmi aktivitás között a kapcsolat abból adódik, hogy az igében végbemenő üdvesemény az embert szabaddá teszi a politikai cselekvésre, amely mint ilyen egészen a világi cselekvés ésszerű mértékeihez igazodik. Viszont napjaink politikai teológiája, amely számára az emberi cselekvés az isteni üdvcselekvés előrevétele-

zése, kénytelen ezt a cselekvést teológiailag meghatározni. Politikai, társadalmi és technikai problémák így közvetlen teológiai jelentőséget nyernek.

Ha mármost kérdezzük a politikai teológiát, hogy teológiailag pozitíve mit lehet és kell mondanunk a politikai cselekvésről, akkor J. B. Metz-nél természetesen csak egy utalást olvasunk a keresztyén szeretetre, amelyet „az igazságosságra, a szabadságra és a békére való elszántságként kell értelmeznünk embertársaink javára.” Másoknál viszont szóvirágokat hallunk a társadalmi vagy egyházi struktúrák forradalmasításáról. J. Moltmann a konkretizálás kérdéseire azzal válaszolt, hogy „ami még nincs, az még lehet”. Ezzel a pusztán beszédjellegű politikai teológiával nem elégszenek meg pl. a „Politische Nachtgebete” rendezői. Társadalompolitikai konkretizálásaik azonban nem speciálisan teológiai megfontolásokból származnak, hanem politikailag ésszerű, tisztán etikai megfontolásokból, amiért is ezeket tisztára szociálpolitikai szempontból lehet elfogadni (vagy elvetni). Aki ennél többet keres, az általában nem a mélyebb teológiai, hanem a kifejezetten ideológiai eszmélkedés körében talál választ, különösen a forradalom teológiája keretében, és mindenütt, ahol megkísérlik az egyházat marxista vagy konzervatív politikai modellekre beállítani. Az ígéret teológiával megalapozott teológia következetesen és szükségszerűen keveredik politikai ideológiákkal, amelyeket teológiailag megkoronáznak.

A mai politikai teológiának tehát nyilvánvalóan nehezeze esik a társadalmi igényeket teológiailag kielégíteni. A teológiai óvatosság vagy elrontja a politikai konkretizálás lehetőségét, vagy a politikai, ill. ideológiai konkretizálás semmisíti meg a teológiai kiindulópontot. Kérdeznünk kell, vajon nem a hibás teológiai kiindulás miatt kell-e a politikai teológiának szükségszerűen ebbe a dilemmába jutnia?

Az egyház politikai döntése — keresztyének kiskorúsítása

A mai politikai teológia szerint Isten ígérete a keresztyén embert társadalmi valósága szerint veszi igénybe, nem pedig eszhatológikus valósága szerint. Azt a kérdést, hogy alkalmas-e ilyen igény teljesítésére, a politikai teológia alig veti fel. A bűn és a büntől való szabadság problémája mint az imperatívusz teljesítésének feltétele figyelmen kívül marad. És ezzel függ össze, hogy ez a politikai teológia jellemző módon nem a keresztyének cselekvésére, hanem az egyház cselekvésére irányul.

Az Egyházak Világtanácsa elhatározta, hogy a faji elnyomás ellen harcoló különböző szabadságmozgalmakat anyagilag is támogatja. A hessen—nassau evangélikus egyház pedig ennek megfelelő határozatával 100 000 DM-át bocsátott rendelkezésre. Ezzel az egyház a tagjai nevében az adott esetben helyeselte a forradalmi erőszak alkalmazását.

Nem kérdés az, hogy a faji megkülönböztetés szemben áll az evangéliummal. És természetes az, hogy a keresztyének a forradalmi mozgalmakat, beleértve az erőszak alkalmazását is, támogathatják, ha ezt tárgyilag ésszerűen értelmes politikai aktusként tudják indokolni, és ezért lelkiismeretükben hittel tudják vállalni a felelősséget. De az egyház mint intézmény nem teheti ezt, ha küldetéséhez — politikailag is hatékony küldetéséhez — hű akar maradni. Mert ha tagjai nevében olyan politikai döntést hoz, amelyet tagjai közül sokan jó vagy rossz indoklással hibásnak tartanak, és ezért nem tudják vállalni, hogyan fogja akkor az egyház az evangéliummal az embereket hitelesen a szakszerű politikai döntésekre felszabadítani. A politikai aktus mellett való

döntést, amely esetleg az erőszak alkalmazását is maga után vonja, csak magam hozhatom meg, mert vele kapcsolatban a hit merészességét és kockázatát nem veheti le rólam senki.

Ennek következtében kvalitatív különbség van az EKD emlékiratai között, amelyek feltételezik a keresztyének felelős politikai döntését a hit szabadságában, és az említett politikai határozatok között, amelyek a keresztyéneket kiskorúsítják, amikor bizonyos politikai döntéseket egyházhatóságilag végrehajtanak.

A történeti Jézus a haladási optimizmus szülőtte

Hogy a politikai teológia helyes módja feletti vita a központi teológiai kérdéseket érinti, ezt az a tény is mutatja, hogy a világ teológiájának a megalapozásával kapcsolatban a krisztológia, ill. a történeti Jézus kérdése újra a teológiai érdeklődés középpontjába került, és hogy az Istenkérdést is ebben az összefüggésben kell látnunk.

A történeti Jézus a felvilágosodás és a korai hisztorizmus házasságából született. A haladási optimizmus szülőtte, és az Istenre és a társadalomra vonatkozó ésszerű igazságok tanítójaként jött a világra. Ehhez az eredetéhez hű maradt további fejlődése során is. A történeti Jézus ezért minden változatában igazi történeti valóság. Exponense a történeti, evilági, autonóm emberi lehetőségeknek, akár mint az ideális személyiség nevelési célja, akár mint politikai lázadó, társadalmi reformer, külfönc vagy kedves emberbarát képében állítják elének. Ilyen szempontból ő a megszemélyesített törvény, és ahol a politikai teológia keresztyén programját ma megtervezik, ott feltétlenül a történeti Jézusra bukkanunk, aki ezt a programot, bárhogyan is szól, már kétezer évvel ezelőtt példászerűen hirdette és gyakorolta.

Ugyanilyen biztosan hallhatjuk azonban azt is, hogy a történeti Jézus alkalmas arra, hogy a keresztyén ember politikai istentiszteletét lehetővé tegye, nem pedig a bibliai hitvallás Krisztusa. Amiért is az ige teológiájának, amely a bibliai Krisztusra hivatkozik, világidegennek kell lennie.

A történeti Jézus és a bibliai Krisztus kétféle világiassága

De az ige teológiája egyáltalában nem volt világidegen, a bibliai Krisztus pedig igazán nem az. A bibliai Krisztus ugyanaz a földi Jézus, mint a történeti Jézus, és ezért nem kevésbé evilági, mint amaz. De más a világiassága. A történeti Jézus világiassága a törvény rossz világiassága, az üdvösség ígéretének reményében. A bibliai Krisztus világiassága az evangélium jó világiassága az üdvösség és a kegyelem ígéretének világosságában. A történeti Jézussal operáló politikai teológia csak azt mondhatja, amit tennünk kell, mert még nincs megtéve. A bibliai Krisztus nevében hirdetett ige azt mondja, ami megtétezt, hogy a keresztyén ember politikailag cselekedhessen. A történeti Jézus az embereket annak a vállalkozásának befejezésére kötelezi, amellyel ő maga csődöt mondott. A bibliai Krisztus részesíti a keresztyéneket a teljessé tett művében, hogy olyan módon szolgáljanak a világban, hogy még saját csödbemenetelüktől se riadjanak vissza. A történeti Jézus az embert cselekvésére utalja, hogy annak alapján igazuljon meg, a bibliai Krisztus megigazítja az embert, hogy önzetlenül cselekedjék.

Walter Schmithals

KRITIKUS PÁRBESZÉD R. BULTMANN TEOLÓGIÁJÁVAL

A reménység megváltoztatja a világot

DOROTHEE SÖLLE, aki az „Isten halála utáni” és az aktuális politikai kérdések felé forduló teológiájával ma az egyik legszélesebb körben ismert német teológus (vö. LP. 1969:289kk), ezt az előadást az „Öreg Marburgiak” előtt tartotta. Megjelent: *Evang. Kommentare* 1971/1:15—20. Szövegét erősen rövidítve, de szakaszcímeikkel kiegészítve közöljük, és külön cikkben kommentáljuk.

Az evangélium egzisztencialista és politikai értelmezése

Milyen viszonyban van Rudolf Bultmann teológiája és különösképpen Bultmann hermeneutikai kiindulópontja a politikai teológiával? Kizárja-e egymást az evangélium egzisztencialista és politikai magyarázata? Vannak-e közös vonásaik? Hogyan viszonylik egymáshoz a történeti kritika és az ideológiai kritika a problémák tudatosítása, a kérdések felvetése, az alkalmazott módszer és az eredmények szempontjából? D. Goldschmidt—Y. Spiegel: „Der Pfarrer in der Grosstadt” (1969) című vallásszociológiai vizsgálódása arra az eredményre jut, hogy Rudolf Bultmann teológiájának követői a lelkészek között inkább törekszenek a gyülekezet politikai véleményalakítására és a hit közéleti felelősségére, mint az ilyen kötöttség nélküli vagy konzervatív teológiai kötöttségű egyházi funkcionáriusok. Hogyan magyarázandó ez az adat? Ha a közös nevezőt keressük, amely a történetkritikai teológiát és a politikai tudatot összekapcsolja, akkor a közös vonás a pozitív viszonyulás a felvilágosodáshoz.

A történeti hagyománykritika és a szociológiai társadalomkritika a felvilágosodás kezdetén egymással karöltve jártak. De érvényes-e ez az emancipációs tendencia Rudolf Bultmann teológiájára is? Milyen viszonyban van az általános felvilágosodáshoz? Beletartozik-e Bultmann gondolkodása az ember újkori emancipációs törekvésebe? És ha erre a kérdésre a történetkritikai módszerből kinőtt mitológiátlanítási programra nézve igenlő feleletet adhatnánk, hogyan áll az ügy az egzisztencialista magyarázattal: ez is kifelé vezet a kiskorúságból? Nem kell-e ma az egzisztenciális magyarázatot olyan vállalkozásnak tekintenünk, amely mint a felvilágosodás-ellenesség eszköze társadalmunk tekintélyi, irracionális és kész döntések elé állító tendenciáit alátámasztotta? Bultmannal, mint minden teológiával szemben fel kell tenni azt a kérdést, hogy tendenciája szerint az embereket a szeretetre képesebbé teszi-e, hogy az egyesek és a társadalom felszabadítását segíti vagy hátráltatja-e. Bultmann teológiája számára ez a kérdés a politikai teológia iránti nyíltságának a kérdéseként jelentkezik.

A Bultmann-féle szintézis

Az a szintézis, amelyet Bultmann teológiatörténetileg létrehozott, az „egzisztenciális magyarázat”. Ez három nagyon különböző elemből tevődik össze. Ezek: az Újszövetség történetkritikai magyarázata, a 20-as évek elejének dialektikus teológiája, és végül az egzisztenciális filozófia,

amely nélkül a két egymást kizáró teológiai kiindulópont szintézise Bultmann számára nem lett volna lehetséges.

A történetkritika politikai funkciója

Szükségesnek látom, hogy Bultmann teológiája szempontjából felmutassam a történetkritikai módszer jelentőségét. Josef Blank: „Das politische Element in der historisch-kritischen Methode” (P. Neuenzeit, Hrg.: Die Funktion der Theologie in Kirche und Gesellschaft, München, 1969. 39—60) című cikkében kifejti, hogy a kritika lényegénél fogva politikai tényező, mert nemcsak a nézeteket és dogmákat, hanem az általuk biztosított intézményeket és hatalmi pozíciókat is elvileg az ész ítélőszéke elé állítja. Ebben a tág értelemben érvényesülnek a kritika alapelemei a Bibliában, a benne jelentkező valláskritikában, társadalomkritikában és politikai kritikában. Bár a történetkritikai módszer ezeket nem vette fel magába közvetlenül, mégsem lehet eltekinteni attól, hogy a bibliakritikusok indításait éppen a történeti Jézustól, ill. az igehirdetése és az adott dogmatikai rendszer közötti ellentmondásból vették.

Történetkritikai következetlenség

Ezen a ponton kell elindítani a politikai teológia kritikáját az egzisztenciális teológiával szemben, éspedig nem Bultmann kiindulópontjával, hanem a történetkritika korlátozásával szemben, amely lényegével ellenkezik. Következetlen az, ha a történetkritikai módszert csak a múltból származó szövegekre, nem pedig a jelenre is alkalmazzák, és figyelmen kívül hagyják egyrészt az előzetes értelmezésnek, másrészt az evangéliummal való találkozásból adódó önértelmezésnek történeti, társadalmi és lélektani feltételeit.

Szeretnék rámutatni a történetkritikai módszer körüli vitában kevésbé figyelembe vett tényállásra, mégpedig a keresztyén hit deformációjára a keresztyén történelem folyamán. A történetkritikai módszer képviselői hajlamosak arra, hogy a következményeknek ezt a történetét hermeneutikai szempontból bagatellizálják azzal, hogy a 20. századból közvetlenül visszaugranak az első századba, hogy azt tekintet nélkül a történeti közvetítésekre ismét megszólaltassák. A történetkritika azonban nemcsak némely részletet érint az Újtestamentumban, nemcsak a mitológikus képzeteket, amelyeket interpretálni vagy eliminálni kell, hanem a látszólag érthetőt is, a racionális nyelven megfogalmazott tételeket is, mint pl. a Pál-féle intéseket. Az olyan elvont fogalmak, mint engedelmesség, törvény, bűn, szintén megkövetelik a történetkritikai elemzést, amely azt is feldolgozza, amit ezeknek a címén elkövettek, vagy ellepleztek. Az itt mutatott út a mitológiátlanítástól az ideológiakritika felé vezet, amennyiben nemcsak a mitikus maradványokat, hanem a sokkal veszedelmesebb keresztyén ideológiákat is történetkritika alá vonja, ahogyan ezt pl. az engedelmesség fogalmán lehet tanulmányozni.

A történetkritikai módszert saját következetlensége fenyegeti, amennyiben önmagát korlátozza, és nem vonja be a jelenlegi egyházi és társadalmi struktúrákat és ideológiai felépítményeiket, továbbá, amennyiben a keresztyén tartalmak történeti közvetítését átugorja a történelemben, és végül, amennyiben hatókörén kívül hagyja a hit látszólag marandó, állandóan azonos struktúráit.

A dialektikus teológia hatása

De igaz-e az a feltételezés, hogy a Bultmann-féle teológia alapja a történetkritikai módszer? Nem azoknak van-e igaza, akik Bultmann és Barth teológiáját ma mint az ige teológiáját egy nevezőre hozzák? És tanítványainknak egy része nem a kérügma fogalmában találta-e meg azt a szilárd pontot, amely már többé nem relativizálható és nem hasonlítható össze, mert azt a keresztyén hit „egészen más” lényegének tekintik?

A Bultmann-féle szintézis második tényezője a korai dialektikus teológia. Nem egészen egyszerű helyesen értékelni ennek jelentőségét Bultmann gondolkodásában. Nemcsak a Bultmann gondolkodásában végbement változások miatt, hanem azért a késői győzelemért is, amelyet a dialektikus teológiából fejlesztett Barth-féle ortodoxia a Bultmann-iskola kérügmatikus újortodox szárnya felett aratott. A következőkben két komplexumon szeretném felmutatni a dialektikus teológia hatását Bultmannra: egyrészt a kérügma fogalmával, ahogyan azt Bultmann a dialektikus teológia kritikusa elfogadásával megfogalmazta, másrészt azon a problémán, amely a történeti Jézusról való lemondásból adódik.

A kérügma szituációra vonatkoztatottsága

A dialektikus teológia pozitív jelentősége Bultmann szerint abban van, hogy „betekintést enged az emberi lét dialektikájába, vagyis létének és kijelentéseinek történetiségébe”. Amit a dialektikus teológiától tanult, ill. úgy gondolta, hogy tanult az az, amit „az időbeli beszéd igazságának” nevez: „Egy teológiai tétel nem azért igaz, mert időtlenül érvényes tartalmat fejez ki, hanem akkor igaz, amikor választ ad a mindenkori konkrét szituáció kérdésére, amelybe maga a kimondott mondat tartozik.” A politikai teológia, nem pedig a kérügmatikus újortodoxia vonja le a következményeket Bultmannnak ebből a helyzetre vonatkoztatott gondolkodásából, amikor azon fáradozik, hogy pontosabban meghallja a mindenkori szituáció kérdését, ezt pontosabban elemezze, hogy ne tűnhesse fel mindig újra kérügmaként az egyáltalában fel nem tett kérdésekre adott, teológiailag egyébként helyes válaszokat.

A kérügma és a teológia megkülönböztetése

Bultmann alapvetően tesz különbséget kérügma és teológia között. Ez olyan alapvető különbségtétel, amelyet az egész Bultmann-féle jobb szárny elsikkaszt. A kérügma ott a nem kritizálható, nem megkérdőjelezhető tantételek összessége, amelyeket már nem mitológikusan, hanem ideológikusan formulálnak meg. Ebben az esetben ideológián a szituációtól független tételes igazságok rendszerét értem, egy olyan felépítményt, amelynek nincs többé vonatkozása az élet gyakorlatára, a helyzetre, a kérdésekre. A felépítmény éppen azt vesztette el, amit Bultmann a dialektikus teológiából tanult: az alépítményre való vonatkoztatottságot, éppen ezért a felépítmény, ti. az ideológikusan formulázott kérügma semmiféle változásra nem képes többé, és nem is érdeklődik az iránt, hogy valamit meg is változtasson.

A történeti Jézus politikai funkciója

A kérügma és a teológia különbségét fenn kell tartani, mert a kérügmahoz az engedelmesség, a teológiához pedig lényege szerint a kritika

tartozik. De mi őrzi meg a teológiát attól, hogy összecserélje önmagát a kérügmával, vagy hogy a kérügmát tantételekbe merevítse? Erre a kérdésre rendszeres és egyháztörténeti szempontból egyaránt csak ez lehet a válasz: a názáreti Jézus, a földön élő, a történeti Jézus. Éppen ennek a problémának a területén hat végzetesen a dialektikus teológia öröksége. Ennek befolyása alatt fogalmazta meg Bultmann a történeti Jézustól való elfordulást a liberális pozíciótól való elfordulásként.

Ha a történeti Jézusról való lemondás teológiai döntésének egyházpolitikai jelentőségét nézzük, akkor ennek a lépésnek csak az lehet a következménye, hogy elnémítja a kritikát az egyház felett. Joggal mondja Schmithals: „Az egyház sohasem érdeklődött Jézus életének tartalma és formája iránt.” Az az álláspont, amelyből egy ilyen mondat megformulázható, a győztes álláspontja, amelyből a hittankönyvekben az egyház történetét tárgyalni szokták. A hierarchiák a nagy egyházakban nem törődhetek Jézus életének tartalmával és formájával, mert ez az érdeklődés radikálisan megkérdőjelezte volna őket. A keresztyének Wald Pétertől és Servetus Mihálytól Henri Perrinig vagy Don Mazziig, akik az evangéliumok üzenete iránt érdeklődtek, ezért az érdeklődésükért üldöztetést és büntetést szenvedtek. Az egyházban uralkodó Krisztus az uralkodók Krisztusa.

Mindennek a politikai teológia szempontjából való summáját abban szeretném megfogalmazni, hogy az abszolút igényűnek értett kérügma megköveteli a világi és magába foglalja a politikai interpretációját az evangéliumnak. Eközben szükség van a történeti Jézusra való visszatekintésre, akit a dogmatikus Krisztus korrektívumának kell tekintelnünk. A történeti Jézusról való lemondás a politikai Jézusról való lemondást is jelenti. Ha Bultmann dialektikus teológiai kiindulópontjait a történetkritikai módszerre való tekintet nélkül fejlesztik tovább, akkor olyan újortodoxia jön létre, amely már csak formálisan függ össze a Bultmann-féle teológiával, mert annak szintézisére többé nem képes. A történeti kritika és a kérügmatis dogmatika szétesik, a harmadik oszlop, az egzisztencialista reflexió pedig elsorvad.

Az egzisztencialista reflexió

Az egzisztencialista filozófia jelentőségét Bultmann gondolkodása szempontjából két fogalmon, az egzisztencia és a történet értelmezésén vizsgáljuk meg.

Miért lett az egzisztencia fogalma, amelyet Heidegger a 20-as években fejtett ki, Bultmann számára jelentőssé? Mert Heideggernél az egzisztencia lényegileg történeti egzisztenciaként jelenik meg. Bultmann szerint az ember önértelmezése annál inkább hibás lesz, „minél jobban menekül saját történetéből”. Viszont magára talál radikális történetiségének elismerésében, vagyis Bultmann szerint a jövőre vonatkoztatottságában, amennyiben ezt a jövőt nem csinálja és tervezi, hanem mint jövőt kapja.

Individualista tendencia

Az a vád, amelyet a politikai teológia, elsősorban J. D. Metz, az egzisztencialista teológia ellen felhoz, abból indul ki, hogy individualizálja az üdv kérdését, vagyis olyan üdvvé teszi, amely az egyes embert mint egyént érinti.

Fontosabbnak látszik egy másik hiány, amely magát az egzisztencia fogalmát érinti, ti. az egzisztencia fogalmának egzisztencializálása. Bult-

mann tudja ugyan, hogy az embert meghatározza a múltja, és mi más jelentene ez, mint azt, hogy biológiai, szociális és lélektani adottságoknak van alávetve, tehát nincs szabadsága, hanem mindig újra szabaddá kell lennie. De ez a felismerés olyan formális és kifejezéstelen marad, hogy azok a tanítványai, akik az egzisztencialista reflexiót kérügmatisztikus ismétlésekkel akarják pótolni, ezt elhanyagolhatónak tekintik. Ezzel szemben egyetértünk azzal, amit Metz mond: „Éppen azért, hogy eltaláljuk az egzisztenciát, ma nem lehet tisztára egzisztenciálisan beszélni.” Ha ezzel szemben az igehirdetés individualizálásból való kiszabadítását követelik, akkor nem elszemélytelenítésre gondolnak, amelynél személyről, nézeteiről, gondjairól és fáradsalmairól már nincs is szó, hanem sokkal inkább akkor lesz ez a személyiség konkrétul megfogható, ha tudatosan a társadalomtól való függősége és ezzel együtt az a mozgásssabadsága, amelyet a társadalom enged neki. Minden olyan kísérlet, amely a keresztyén igehirdetést az embernek a társadalmával való összeszövődésétől el akarja vonatkoztatni, nem visz ugyan eretnekségbe, de a hívó gyülekezeti magra jellemző unalomhoz, teológiai l'art pour l'art játékhoz a hitnek úgynevezett totálisan tiszta propriumához, egyszerűen tiszta, mert alapépitmény és gyakorlat nélküli ideológiához vezet.

A történelemértelmezés jelentősége

Ha kérdezzük, hogy az egzisztencialista teológiától hogyan jutottak ilyen múmiaszerű jelenségekhez, akkor Bultmann történelemértelmezésével kell foglalkoznunk, amelyet lényegileg a görög történelemértelmezéssel szemben határozott meg. A haladó és új vonás Bultmannnál abban van, hogy világos különbséget tesz a körforgás képében és szabályaiban szemléltethető görög történelemszemlélet között, és az Ótestamentumban található történelemértelmezés között, amely a döntés, a felelősség, a jövőre vonatkozottság kategóriáit ismeri. Bultmann ezt a történelemértelmezése az emberi élet politikai és társadalmi értelmezése felé vihetné, amelynek keretén belül az eszhatológiai döntések nem lelki vagy világlelvi, vagy halálon túli síkon történnek. Kérdés azonban az, hogy maga Bultmann mennyire tartott ki e haladó kiindulópont mellett, és nem határozta-e meg őt erősebben a történelemnek való kiszolgáltatottság, a történelem által való fenyegetettség érzése.

Bultmannnál a keresztyén hit és a történelem viszonyára vonatkozó megfontolások ebben a mondatban foglalódnak össze: „A történelem értelme mindenkor a jelenben van.” Annak az embernek, aki nem veszi észre a történelemnek ezt az értelmét azt a tanácsot adja, hogy szemeit fordítsa el az egyetemes történelemről, és tekintsen saját személyes történetébe, amelyben értelmesnek ismerheti fel saját felelős döntéseit. Nincsen jogunk arra, hogy ilyen mondat láttán figyelmen kívül hagyjuk azokat az érdekeket, amelyek ezt a mondatot produkálták. Kinek az érdeke az, hogy a történelem értelmét mindenkor a jelenben ismerje fel? Milyen osztályhoz kell tartozniuk azoknak, akik így beszélnek? Milyen várakozások és milyen beteljesült várankozások határozzák meg őket?

Hibás korlátozódás a mitológiátlanításra

Még egyszer visszatérek egy már felvetett kérdésre. Ha a mitológiátlanítás a felvilágosodási mozgalom egy része, akkor miért harapott rá kizárólag a mitológiára? Ki hozta azt az előzetes döntést, hogy a mi-

tológia a mi lényeges és egyetlen problémánk? Még azt sem lehet erre válaszolni, hogy a keresztyén hagyomány adta fel nekünk azt a kérdést, mert ez a széles hagyományfolyamhoz képest csak egy vékony provinciális patakocská. Ebben az eszmecszerében a teológia partnere az egyház maradt, nem pedig a világ. Ezzel magyarázható, hogy sok nemkeresztyén a mitológiátlanítási vitát pusztá védekező mechanizmusnak tekinti, amellyel a teológia a felvilágosodás döntő vádja elől csak kitért.

A politikai értelmezés hiánya

A felvilágosodás és a marxizmus vádja a vallással szemben azt mondja, hogy a keresztyének, különösen a teológusok „megcsalt csalók”. Megcsalta őket a mitológikus, dogmatikus gondolkodás, amelyet intézményesen rájuk kényszerítettek. Csalók, mert az át nem látott vagy talán félig átlátott csalást a fennálló rend szentesítésére használják. A mitológiátlanítás csak az első vádat háríthatta el, és ha tovább megy, és eljut az evangélium politikai értelmezéséig, akkor csak viharmentes zónát teremthet.

A reménység dimenziójának elvesztése

Bultmann a világtörténeti, politikai-szociális gondolkodás elől való elzárkózásában megerősítette az egzisztencialista filozófia befogadása. Ezt világosabban akkor ismerjük fel, ha a reménység dimenziójának kiesésére gondolunk az egzisztencialista interpretációban. Bultmann a reménység három bibliai formáját különbözteti meg: (1) a prófétait, amelynél az a reménység, hogy Isten belenyúl a világba és helyreállítja az igazságot, arra a feltételre épül, hogy a nép engedelmességet tanúsít; (2) az apokaliptikus reménységet, amely szerint a vég az embertől függetlenül jön az Isten részéről megállapított időben, és végül (3) a keresztyén eszhatológikus reménységet, amelyet főként János evangéliumában talál, és amely szerint a történetet elnyelte a jelenné vált eszhatológia, és a reménység evilágian feleslegessé válik.

Bultmann a reménység problémáját csak az apokaliptikus mitológia és az eszhatológikus jelen között tárgyalja, és kiesett a harmadik, prófétai formája, amelyből szükségszerűen kell kiindulnia minden politikai-teológiának.

Dorothee Sölle

A MODERN TEOLÓGIA PROBLÉMÁI

Modernség?

Nehéz volna pontosan meghatározni, mit értsünk ma modern teológián. A modernség tartalma éppen a modernség fogalma miatt állandóan változik, a teológiának pedig lényegéhez tartozik, hogy konfrontálódjék saját korával, és ezért a modernség nem adottsága, hanem állandó feladata. Így pl. a történelemből tudjuk, hogy a 14. században az ockhamizmus híveit nevezték modernistáknak, a régebbi tomistákkal vallotta magát modernnek. Viszont jól emlékszünk arra, hogy a 30-as években a világtól elmaradt teológusnak számított az, aki a Szentírással történetkritikai alapon is foglalkozott, vagy a vallástudomány, a filozófia és a lélektan jelentőségét hangsúlyozta. Akkor az ige teológiája, vagy a kérügmaticus teológia számított modern teológiának, Barth és Bultmann voltak a nagy nevek, és tanítványaik voltak hangadók a teológiai szintéren.

Megváltozott frontok

Az utóbbi években azonban lényegesen megváltozott a helyzet, és bonyolultabbá is lett. Míg 10 évvel ezelőtt a Bultmann-iskola teológiája volt a modern teológia, amely ellen harcoltak az ortodox és az újortodox teológusok, addig ma az egzisztencialista teológia számít újortodoxnak, és szemben áll vele mint modern teológia a politikai teológia, amely alá foglalható a világ teológiája, a reménység teológiája, a forradalom teológiája stb. A helyzetet még bonyolultabbá teszi az, hogy ez a politikai teológia jórészt az ortodox barthianizmusból nőtt ki, és ugyanakkor éles harcban áll az újortodox teológiával, amely viszont az ige teológiája vagy kérügmaticus teológia címen bírálja a politikai teológiát.

Homloktérben a társadalmi szolgálat

Ebből a helyzetből érthető Wilhelm Schmithals és Dorothee Sölle álláspontja és érvelése, akik jellegzetesen képviselik a mai teológia két vitában álló fő irányát. W. Schmithals úgy értelmezi az ige teológiáját, hogy az teszi igazán szabaddá a hívőt a politikai döntésre és cselekvésre, de a politikai döntés és cselekvés konkrét tartalma már nem tartozik a teológia körébe, és ezért tiltakozik a politikai teológia ellen. D. Sölle viszont azt bizonyítja, hogy Bultmann és tanítványai beletévedtek az individualista egzisztencializmusba, de a kérügmaticus teológia eredeti tendenciájának a politikai teológia felel meg. Érdekes az, hogy mindkét irányzat fontosnak tartja a keresztyének politikai felelősségét és szolgálatát, de ezt egymástól eltérő módon alapozzák meg, és emögött úgy látszik nemcsak teológiai, hanem lényeges gyakorlati különbségek is rejtőznek, ami világosan kitűnik, amikor pl. W. Schmithals teológiai szempontból kifogásolja a faji diszkrimináció ellen harcolók egyházi ségélyezését.

Világidegenség vádja

Az ige teológiájával indulunk, mert ez hatott nálunk már a 30-as évek óta. Ezt a teológiát újabban gyakran éri az a vád, hogy világidegen és politikátlan. W. Schmithals élesen tiltakozik ellene, és sorolja a példákat, amelyek Barth és tanítványai politikai aktivitását bizonyítják. Ez

azonban nem elég meggyőző, mert W. Schmithals is kénytelen elismerni, hogy sokan érzik politikátlannak az ige teológiáját. Kell tehát lenni benne egy olyan tendenciának, amely a világedgenség irányába hat. És ez W. Schmithals fejtegetéseiből is hamarosan kitűnik. Elindulásával egyetértünk: Isten Jézus Krisztusban az ige által valósítja meg az üdvösséget, és az ember, bármit tesz, abból üdvösség nem lehet. Ez világosan szólaltatja meg a sola gratia reformátori tanítását. A folytatással is egyetérthetünk: mivel az üdvösség egészen Isten ajándéka, ezért a benne való hit által szabaddá leszünk arra, hogy önzetlen szolgálattal szeressük felebarátainkat. Mintha Luthert hallanánk! Még a következő lépést is együtt tudjuk megtenni: akkor tehát a „világi dogokban”, a gazdasági, társadalmi, politikai kérdésekben a keresztyén ember is az ésszerűség mértéke szerint dönt, mint bármely más ember. Ez is lutheri teológia. Fontosnak tartjuk ezt, hiszen éppen ezen az alapon van adva a hívők és nem hívők együttműködésének lehetősége.

Az egyház nem politizál?

Véget ér azonban a közös út, mihelyt a politikai szolgálat konkrétizálásáról van szó, amikor arra kell feleletet adnunk, hogyan gyakorolják a keresztyének társadalmi és politikai felelősségüket. W. Schmithals az újortodoxia állásfoglalásának megfelelően jelenti ki, hogy a keresztyén embernek gyakorolnia kell a közéleti, politikai felelősségét, mint bármely más embernek, az egyház politikai szolgálata azonban abból áll, hogy politikai önmegtartóztatást (politische Abstinenz) gyakorol, vagyis nem politizál. A probléma tehát az ekkleziológiánál ütközik ki, és úgy látszik mégiscsak igaza van azoknak, akik az ige teológiáját — legalábbis ebben az újortodox változatában — egy bizonyos értelemben világedgennek és politikátlannak érzik. Mielőtt azonban bírálnánk, figyeljünk érvelésére. Azt mondja, hogy „az egyház az önértelmezése szerint nem társadalmi valóság, tehát nem is politikai akcióegység, hanem eszhatológikus gyülekezet... Nincs politikai programja, különösen pedig nincs keresztyén politikai programja.” Az ige teológiájával kapcsolatban sajnos gyakran jelentkezik az a nézet, hogy az egyház hitbeli és nem szociológiai valóság, és ez egy sajátosan irreális dualizmusra vezet, az egyház és a világ kettősségére, amelyben az egyház függetlennek látszik a világtól. Az természetesen igaz, hogy az egyháznak más világi közösséghez nem hasonlítható különleges küldetése van: az evangélium hirdetése és biznyságtétel Krisztusról szóval és tettel. De abból a hitvallási tételből, hogy az egyház a hívők közössége, következik, hogy az egyház emberek közössége, akkor tehát társadalmi valóság is, amely eleve benne van a világban, tehát a politikában is, mint minden ember és mint minden emberi közösség, tudva vagy tudatlanul, akarva, vagy akarata ellenére. Akkor pedig többé nem az a kérdés, hogy politizál-e az egyház vagy nem, hanem hogy rosszul politizál-e vagy jól, Isten akaratára szerint vagy ellene. W. Schmithals többször hangsúlyozza, hogy Krisztus bűnbocsánata szabaddá teszi az embert a politikai szolgálatra. Kérdezzük: vajon csak az egyes embernek ad bűnbocsánatot, és nem teheti-e egyházát is szabaddá a politikai szolgálatra éppen a bűnbocsánat által?

Csalatkozhatatlanság?

A személyes felelősségnek — ki nem mondottan: a hívők nagykorúságának — tiszteletben tartása a másik érv az egyház politikai önmegtartóztatása mellett. A továbbiakban ugyanis kitűnik, hogy W. Schmit-

hals szerint a politikai ígahirdetés, sőt példaszzerűen a politikai akció hozzátartozik az egyház feladatához — és az előzők után ezt nem érezzük egészen következetesnek —, de nem hozhat elvi jellegű politikai döntést, mert ezzel nem teljesítené azt a feladatát, hogy szakszerű politikai döntésekre szabadítsa fel tagjait, hanem éppen ellenkezőleg: az egyház politikai határozataival kiskorúsítaná híveit. Nyomás érv ez, de csak látszólag. Mert az alapvető hiba itt is az egyház fogalmában van, amikor feltételezi, hogy az egyháznak lehetnek olyan döntései, amelyeket abszolút érvényességgel ruházhat fel. Ez az abszolút tekintélyű egyház azonban emlékeztet az egyház, ill. a pápa csalatkozhatatlansági dogmájára. Nyilvánvaló, hogy a problémát nem a politikai döntés, hanem az egyházi döntés abszolút tekintélyének helytelen feltételezése okozza. Az egyház nemcsak hitbéli, hanem politikai döntéseket is hozhat, sőt mint ebben a világban élő egyháznak szükségszerűen vállalnia kell mint minden embernek és emberi közösségnek a politikai döntés nehézségét és kockázatát, még esetleges tévedését is — csak így emberi az egyház! — de az ilyen döntésekkel nem szünteti meg, hanem ébreszti tagjainak személyes politikai felelősségét (hitbéli döntés esetén pedig tudatos hit-tét).

Következetes történetkritika

A kérdés gyökere azonban még mélyebben van. Az egyház abszolút tekintélyű döntéseinek a lehetősége ugyanis a kérügma abszolút tekintélyén alapul, amely a Bultmann-féle teológia egyik pillére. Különös figyelmet érdemel ebben az összefüggésben mindaz, amivel D. Sölle Bultmann kérügma-teológiáját elemzi, bírálja és értékeli. Érdekes az, ahogyan kimutatja, hogy Bultmann haladó jellegű történetkritikai kiindulását megakasztotta a szintézise az igeteológiájával (ill. a kérügma-teológiával) és az individualista egzisztencializmussal. Szeretnék emlékeztetni arra, hogy a kérügmatis teológia atyja Martin Kähler, aki a maga idejében is inkább restauratív irányba hatott. És Bultmannnál is ez a teológia tette lehetővé, hogy a kérügmát és az azt megszólaltató ígahirdetést lényegileg függetlenítette a történetkritikától. Heideggerről viszont ismeretes, hogy nem volt haladó filozófus, és Bultmann is megszilárdította a kérügma individuális magyarázatában. Ezzel a visszaható hatással szemben csak a történetkritikai szempont következetes érvényesítésével lehet előre lépni, ahogyan ezt D. Sölle világosan kimutatta. A történetkritika azonban sokkal többet jelent, mint az újszövetségi iratok forrásokra bontását, és annak elemzését, hogy egy evangéliumi történet vagy egy vers mennyiben tartalmazhat történeti visszaemlékezést. A történetkritika szoros értelemben teológiai szükségszerűségből adódik, és teológiai követelmény, mert a kérügma nem független a történettől, hanem mindig összeszövődik a történeti helyzettel, és csak a történeti helyzettel összeszövődve szólaltatható meg újra. Ez azt jelenti, ahogyan D. Sölle számunkra is tanulságosan megállapítja, hogy a történetkritika kiterjed a múlt és a jelen társadalmi összefüggéseire is, amikor a kérügmát értelmezi. D. Sölle ezzel kapcsolatban helyesen bírálja a mitológiátlanítási programot, mert az csak a világkép kérdéseire terjed ki, és nem vette tekintetbe a kérügma társadalmi összefüggéseit és a mi viszonyainktól való eltérését. Erre vonatkozó fejtegetéseit különösen figyelemreméltónak találjuk. A történetkritika azt is jelenti, ha következetes, akkor nem áll meg a kérügma „tekintélye” előtt, hanem annak történeti hátterét és alapját is keresi, és így szükségképpen veti fel a történeti Jézus kérdését.

Jézus vagy Krisztus — vagy Jézus Krisztus?

A történeti Jézus kérdésével kapcsolatban tűnik ki, hogy a keresztyének politikai szolgálatának kétféle értelmezése és megalapozása végső soron krisztológiai különbségekre megy vissza. W. Schmithalsnak ebben igaza van. Benyomást keltő, ahogyan cikke végén aforizmaszerű tételekben állítja szembe a történeti Jézus és a bibliai Krisztus jelentőségét. Mély az ellentét a kettő között. W. Schmithals szerint a történeti Jézus maga a megismerésített törvény és politikai program, amely csődbe jutott. A bibliai Krisztus pedig a bűnbocsánattal tesz szabaddá a politikai szolgálatra. D. Sölle szerint a történeti Jézus társadalmi felelősséget ébreszt, „az egyházban uralkodó Krisztus pedig az uralkodók Krisztusa”, és ezzel szemben egyedül a történeti Jézus adhat megfelelő társadalmi és politikai korrekívumot! Az ellentét kiegyenlíthetetlennek látszik. Nincs lehetőségünk arra, hogy ezt a kérdést részleteiben tárgyaljuk, de emlékeztetünk arra, hogy a történetkritikai kutatás Jézus életére vonatkozóan Reimarusszal indult meg, aki először észlelte a mély szakadékokat a történeti Jézus és az ősgyülekezetben hirdetett Krisztus között. És azt hiszem neki volt igaza azokkal szemben, akik ezt a szakadékot eltüntetni akarják. Ez a szakadék világosan megfigyelhető az Újtestamentumban. Ezt pedig az Újtestamentum egyhangú bizonyosságtétele szerint egyedül az hidalja át, hogy a történeti Jézus feltámadt, aminek jelentőségét sajnos egyik cikk sem emeli ki. A feltámadás nélkül esik szét az újszövetségi krisztológia Jézusra és Krisztusra, de általa a kettő egy. Ebből pedig az következik, hogy a feltámadt történeti Jézus Krisztus ad bűnbocsánatot, és ezzel szabadít fel a politikai szolgálatra, mégpedig nem akármilyen politikára, hanem arra, amit a történeti Jézus mutatott a korábbi messianizmussal szemben a szolgálat útjával (v. ö. Lp: 1970/8: 453 kk).

Mindenki a maga helyén

Minket ez a vita két szempontból érdekel. Egyrészt Barth és Bultmann teológiai irányzata közvetlenül vagy közvetve már a 30-as évek eleje óta mind a mai napig hat teológusainkra és lelkészeinkre, még a fiatalabb nemzedékre is, sokszor úgy, hogy talán nem is tudják, honnan jövő hatást hordoznak maguknak. Jó ha ezeket a hatásokat kritikusan tudatosítjuk. Másrészt a teológiai fejlődés világosan tovább lépett a keresztyének és az egyházak társadalmi szolgálata felé. Ez minket is régóta érdekel. A hasonlóság nem a hatások átvételére utal, hanem a nyugati egyházak most kezdenek abba a helyzetbe jutni, amikor nem hagyhatják figyelmen kívül a világ problémáit. Ezt a leckét mi már korábban megkaptuk. Ezt a közeledést így fejezzük ki: „Az egyházak egy újfajta egység felé sodródnak azzal, hogy ugyanannak a szekularizált világnak ugyanazon kérdéseire és kihívására kell választ adniuk.” (Lp. 1970/6: 337) De éppen ezért tanulságos lehet, hogy az ige teológiája hogyan fejlődik tovább, és milyen problémákkal küzd. Végeredményben azonban úgy látjuk, hogy a teológiának ez az ismertett polarizálódása lényegileg idegen tőlünk, és nincs értelme annak, hogy modernség címen importáljuk. Még csak az sem lényeges, hogy méregessük, hogy hozzá képest előbbre vagyunk, vagy hátrább, mert éppen az ige teológiája tanított arra, hogy a döntő kérdés az, hogy az ige hirdetésünkkel és teológiánkkal a magunk helyén, tehát a mi helyzetünkben szólaltassuk meg helyesen az evangéliumot.

Dr. Pröhle Károly

ÖRÜLJETEK!

Mt 28,1—10

A Budapest Deák téri templomban 1971. április 11-én, húsvét ünnepén elhangzott igehirdetés. Magnófelvétel alapján szó szerint közöljük.

Húsvétot ünneplő Keresztyén Gyülekezet!

Kedves Testvéreim!

Minden ember élete itt a földön halállal végződik. Erre nem szívesen gondolunk sokszor, de a nagyok között és a legnagyobbak között sincs kivétel. Király és az utcasarkon kéregető koldus szerte a világban meghal. Ez alól csak egy kivétel volt: ez Jézus Krisztus. Az Ő élete nem végződött halállal ezen a földön, Ő él, Ő feltámadott! Erről adnak hírt az evangélisták. Erről visszhangzik az evangélium. S ezen a húsvéti ünnepen is nem egy évezredes halott és eltemetett ember kultuszához hívlak benneteket, hanem az evangéliummal ahhoz az élő Jézus Krisztushoz, aki magával való közösségre hívja a ma élő embert, a 20. század emberét, hogy önmagával megajándékozza, húsvéti örömmel töltse meg a szívét, és életét széppé, húsvéti léletté tegye. Erről a boldog örömhírről prédikál Máté evangélista is a felolvasott igében.

Ennek az igének csak néhány részét szeretném elétek hozni, amit éppen az igehirdetés szempontjából nagyon jelentősnek tartok. Testvéreim! Jézus feltámadását nem az bizonyítja, hogy üres volt a sír. Már a zsidó papi fejedelmek is számoltak azzal — és ki is használták ezt a lehetőséget —, hogy végeredményben egy sírból a halottakat el lehet rabolni. Az, hogy üres volt Jézus sírja, ez még nem bizonyíték amellett, hogy Jézus feltámadt. A bizonyíték Jézus feltámadása mellett az, hogy a feltámadottal találkoztak emberek. Találkozott Mária Magdaléna és a másik Mária és találkoztak a tanítványok és találkozott Vele Tamás és találkoztak Vele az emmausi vándorok. És lehet még folytatni. Az a bizonyíték az Ő feltámadása mellett, hogy voltak, akik látták halál után, mint élőket. Ha valaki erre azt mondaná — mint sok tudós mondja róla, sőt még híres teológusok is —, hogy végeredményben a tanítványok víziójában, látomásában támadt Ő csak, de valójában nem támadt fel. Ez azért hamis érv, mert a tanítványok egyszerűen nem akarták elhinni, hogy Jézus feltámadt. Nézzétek végig az evangéliumokat. Ezek az emberek nem akartak róla tudomást venni, hogy Jézus feltámadt. Amikor a mennybemenetelre kerül a sor, Jézus még akkor is azzal foglalkozik, hogy szemükre hányja hitelenségüket és keményszívűségüket. Tamás pedig azt mondta, hogy nincs sem Isten, sem ember, akinek elhiszem, míg ide nem jön és az ujjamat a sebébe nem tesz. Ezek az emberek nem vízióból éltek, hanem nemakarásuk ellenére Jézus meggyőzte őket. A tények győzték meg őket. Ha pedig most valaki azt mondaná, hogy igen, feltámadt, de csak úgy lélekben — éppen ez a mostani evangélium arról beszél, hogy Mária Magdaléna és a másik Mária, amikor találkoztak húsvét reggelén vele, megragadták a lábait és odaestek eléje,

és úgy imádták. A léleknek nem szokás megragadni a lábait. Itt egy testileg feltámadt Krisztussal találkoztak, nem egy lélekben feltámadt Krisztussal. Ennek ellenére mégis valami csudálatos titok fedi az egész húsvéti történetet. Hiszen az a feltámadt test már megdicsőült test volt. A földi élet és a mennyei élet határán mindkettőbe beleolvadva, és hogy volt és mint volt, az a húsvét titka. És az ember, a 20. század embere, aki mindenáron mindent szeretne pontosan tudni, logarléccel lemérni, kiszámítani, komputerrel kiszámítani, annak meg kell tudnia a húsvéti történettel kapcsolatban, hogy marad ott olyan titok, amit sem komputerrel, sem agyunkkal, sem logarléccel nem lehet eloszlalni. Ez az Istennek a titka. Ennyit az evangélium híradása alapján.

Számunkra azonban izgalmasabb az, hogyha Ő egyszer feltámadott, ha Ő egyszer nemcsak lélek, hanem testileg támadott fel, ha valóban az Ő lábát megragadták és Eléje leborulhattak, ha valóban a kételkedő Tamásnak is akár akarta, akár nem, tudomásul kellett vennie az egyszerű tényeket, akkor ma mi van?

Ott azt olvassuk az igében, hogy szembe jött Jézus az asszonyokkal. És én ma hadd prédikáljam néktek, hogy ennek az igének én itt látom a csúcspontját, a mi számunkra megfogható drága üzenetét, hogy ahogyan szembejött húsvét reggelén az asszonyokkal, ugyanez a Jézus ugyanúgy jön szembe velünk itt és most, és mutatja meg, hogy Ő valóban él, valóban feltámadt, valóban legyőzte a halált, megoldotta a halál köteleit. Szembejön velünk. Hol és miben jön ma szembe velünk a feltámadott Jézus?

Elsőrenden és mindennek előtt a feltámadott Jézus a mi korunkban, a mi korunk emberével szembejön az evangéliumban! Ne 'becsüld le! Ne feleld nekem vissza ide a szöszékre, hogy ez az egész? A feltámadott Jézus szembejön az evangéliumban? Ez minden? Nem ez minden, de egyik döntő dolog, hogy szembejön az evangéliumban. Amikor Jézus kiküldi a tanítványait, hogy hirdessék az evangéliumot, azt olvassuk Márk evangéliumában „és együtt munkálkodik”. Tehát a feltámadott Jézus együtt munkálkodik a tanítványokkal, amikor az evangéliumot, az Ő evangéliumát hirdetik. Ne higgyétek, hogy az evangélium pusztán emberi beszéd, vagy bölcsesség. Tudjátok, ez az evangélium olyan hatalmas, amelyen keresztül maga az élő Krisztus cselekszik. Hogyan? Saul, aki őt üldözte úgy vágta a földre, hogy alig tudott fölkelni, és lett belőle Pál. Az a Péter, aki egy cseléd lány előtt olyan folyékonyan hazudott, és árulta el Urát, hogy még csak nem is látta ezt az embert, az a Péter úgy áll ki tömegek elé rettenthetetlen bátorsággal, mintha nem is ő lenne, aki volt. Egy világfi, aki életét és mások életét szomorította, úgy hívták, hogy Augustinus. Ez a világfi úgy találkozott az evangéliummal, és lett új emberré, hogy ma úgy emlegetjük, mint egyik leghíresebb egyházatyát, akinek a könyveit egyesek úgy olvassák, mint a Bibliát. A másik híres világfi, aki szedte a világnak az örömeit, úgy hívták, hogy Assisi Ferenc. Ma úgy emlegeti a római katolikus egyház, mint egyik legnagyobb szentjét, és mi úgy nézünk rá, mint egy igazi, valódi keresztyénre, mert az evangéliumban találkozott a feltámadott Krisztussal. És egy sorvadó lelkű barát, aki a kolostorban ostromozta önmagát és ott nyűgölgődött a padlón, amikor találkozott az evangéliummal, utána odaállt a birodalmi gyűlés elé, ezek elé, kezében a Bibliával és azt mondta: „Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen!” Úgy hívták, hogy Luther. Aztán, amikor Schweitzer Alberttal szembesült ez az élő Krisztus az evangéliumon keresztül, otthagya a legszebb orgonáját. Talán ma úgy emlegetnék, mint akihez hasonló Bach tudós

és orgonista nincs a világon. És e helyett elmegy rohadó emberekhez az őserdőbe, és operál 80 éves korában is, mert szembe találkozott azzal, akit úgy hívnak, hogy feltámadott Krisztus. S Martin Luther King, ez az egyszerű baptista prédikátor ott az Észak-amerikai Egyesült Államokban, anélkül, hogy erőszakoskodott volna, egy egész világot rengetett meg, mindaddig, míg le nem lótték, de akkor is tudta, hogy Jézus Krisztus az Ura. Értsétek meg, Testvéreim, az evangélium nem egyszerű szóbeszéd, benne a feltámadott Jézus Krisztus találkozik a ma emberével. S nem kell rögtön Martin Luther Kinget és Luther Mártont és Assisít és Augustinust emlegetni, egyszerű csizmás parasztok és munkások, egyetemi tanárok és tisztviselők, diákok, papok és püspökök tudják azt, hogy életükben mit jelentett az, amikor az evangéliumon keresztül találkoztak a feltámadott Krisztussal. Talán nem tévedek, ha ebben az óriási hűsvéti gyülekezetben feltételezem azt, hogy vannak fiatalok és öregek, akik élményszerűen tudnának beszélni arról, hogy mondtatok, amit akartok, hogy nem él, én tudom, hogy él, mert az én életemben az evangélium azt tette, hogy... S el tudnák mondani. Igen, a feltámadott Krisztus elsősorban az evangéliumon keresztül közeledik a ma emberéhez. S az a régi evangélium hatalmas evangélium, mert rajta keresztül Krisztus hatalma nyilvánul meg.

A másik drága hely, alkalom, amikor szembe jön velem a Krisztus, az az úrvacsora, az úrvacsora asztala. Hát mondtatok nekem még a világon, az öt világrészben egy helyet, ahol király és koldus, egyetemi tanár, híres művész, tudós, akár atomtudós teljesen egyégy lesz. Mert, ha te oda letérdelsz arra a bársony helyre és veszed Jézus Krisztus testét és vérét, tisztára mindegy, hogy mi meg ki voltál, mi vagy, mi leszel, mit csináltál, hány könyvet írtál, milyen bűnöd van. Egyenlő vagy azzal, aki melletted van. Öreg, szegény, nyomorult, már lélegzeni is alig tud, vagy gyönyörű fiatal, mindegy, mert a Krisztus hatalma térdre kényszerít és egyégy tesz. Nincs a világon még egy ilyen alkalom és közösség, amelyben ugyanez végbemenne. És végbemegy egy óriási nagy dolog, a bűnöknek a bocsánata, ami nem szóbeszéd, hanem valóság. Az élő Krisztus valóságát éppen az mutatja, hogy az a bűn valóban megbocsáttatik. Állítom nektek, filozófálhat a világ annyit, amennyit akar, a bűn kérdéséről — a mi világunkban is egyik legizgalmasabb probléma a bűn. Én járom a nyugati országokat. Minden utcában ki van írva egy-egy pszichológus, egy-egy orvos, aki az életükbe belefáradt, bűnükbe belefáradt embereket próbálja valamiképpen helyére tenni, és mindegyiknek állandóan tele van a rendelője. Mit gondoltok, miért? Mert a bűn kérdését se Nyugaton, se Keleten nem tudják megoldani az emberek. Az, hogy valaki úgy élt, ahogy maga se akarta, hogy éljen, és mégis úgy sikerült az élete, ahogyan élt, és terheli múlt vétke, jelen vétke, de szeretne tőle szabadulni, újat kezdeni, fehér lappal indulni, mintha mi sem történt volna, az csak egy helyen történhetik meg, nem pszichológusok rendelőjében, hanem a feltámadott Jézus Krisztus bűnbocsánata nyomán. És ott megtörténik. Lehet újat kezdeni, fehér lappal indulni, s minden elrontottat helyrehozni. Igen, az úrvacsorában ott jön velünk szembe, és cselekszik, és mutatja meg hatalmát és erejét.

S a harmadik, ahol szembejön velünk az maga az egyház. És bocsássátok meg, ha most, mint az egyház egyik vezetője ki merem mondani ezt, hogy az egyház az a hely, amelyen keresztül a feltámadott Krisztus érkezik meg az emberekhez. Megmondom, mért kérek bocsánatot. Aki ismeri az egyháztörténetet, az hirtelen belelapoz, és azt fogja nekem mondani ide a szószékre, hogy ezt tessék halkabban mondani. Halkab-

ban, mert egy egyház, amelynek inkvizíciói voltak, egy egyház, amely halálra kínozta az embereket azért, mert más hitet vallottak, mint a másik, egy egyház, amely a történelem folyamán százszor állt oda a hatalmasok mellé és árulta el az örök evangéliumot, állt a nagyok mellé a szegényekkel, a kizsákmányoltakkal, az elesettekkel szemben, arról az egyházzól nekünk ne tessenek azt mondani, hogy rajta keresztül a Krisztus jön. Féltve és mégis mondom, az egyházon keresztül mégiscsak, valamilyen formában a feltámadott Krisztus jön. Mondjam így, hogy Jézus nem állhat az emberek elé az Ő megdicsőült testében. Jézus Krisztus az egyházon keresztül áll oda az emberek elé ma is. Mondják egy másik szót, ezt a szót, hogy Kristoforos: Krisztushordozó. Ma és itt az egyház az a Krisztushordozó, amelyen keresztül az emberekhez közeledik a feltámadott Krisztus, vagy legalábbis közeledni akar. Az egyház az a látható hely, amelyen keresztül az Ő szeretete, irgalma belefolyhat a világba. Az egyház az a csatorna, amely keresztül az Ő megváltó irgalmas szeretete jelenik meg és rajta kell, hogy megjelenjék. De tudjátok-e, hogy ez mit jelent? Ha egyszer az egyházon keresztül, az egyház igehirdetésén, az úrvacsorán, de az egyház életformáján, amely elsősorban a szeretet életformája, közeledik a Krisztus, akkor az egyháznak nagyon meg kell újulnia ahhoz, hogy rajta keresztül a feltámadott Krisztus megjelenhessen a világban. Ő, akkor az egyes keresztyén embereknek nagyon meg kell újulniuk, hogy a kívül valók azt mondhassák, hogy ezen keresztül ezeknek a feltámadott Krisztusa jön. Ő, akkor a keresztyén családoknak valamiképpen másoknak kell lenni, mint a nem keresztyéneknek, ha azt akarjuk mondani, hogy a keresztyén családon keresztül közeledik a feltámadott Krisztus. Ő, akkor a házastársaknak valamiképpen másképpen kell egymáshoz viszonyulnia, mint a nem keresztyén házastársaknak, hogy azt mondhassuk, hogy rajtuk keresztül közeledik a Krisztus. És akkor a keresztyén gyerekeknek valamiképpen másképp kell engedelmeskedniük az édesanyjuknak és az édesapjuknak, hogy a gyerekek, a többiek azt mondhassák, hogy mi is úgy szeretnénk szeretni az édesanyánkat és az édesapánkat, mint a Péter, meg az Annus, akik azt mondják, hogy ők keresztyének. S akkor a gyülekezeteknek, ó, magyar evangélikus egyház gyülekezetei, sokkal inkább kellene szeretetet, erőt árasztani ebbe a világba és nem a kívül valókra panaszkodni, az ateistákra és másokra, hanem nekünk kellene úgy szeretni, hogy leríjon rólunk, hogy mi a feltámadott Krisztust hordozzuk. És akkor nem kellene a gyülekezeti tagoknak a fejüket rázni, amikor a szószékről arról prédikálnak, hogy az egyháznak oda kell állni, át kell ölelni a fajilag megkülönböztetett elnyomott feketéket. Oda kell állni a vietnami háború nyomorultjaihoz és az éhezőkhez, mert Krisztus azt csinálta, hogy az éhezőknek enni adott, a sírókat vigasztalta, a fajilag megkülönböztetettek mellé odaállt, mert ez az egyház és nem más. Az egyház nem szép lelkeknek a közössége és társasága, akik azonnal a fejüket rázzák, ha a feketékről, háborúról, vérről van szó, hanem Krisztussal együtt állnak oda melléjük, mert az egyházon keresztül közeledik a Krisztus. S Ő nem steril, hófehér orvosi köpenyben ölelte magához a rohadó leprásokat, hanem szívéhez ölelte őket, vállalva azt, hogy ő is belehal, minthogy bele is halt a kereszten. Csak azon az egyházon keresztül tud a feltámadott Krisztus közeledni, amely így újul meg. Így újul meg a szeretetre, a szolgálatra és a hűségre.

Végül van még egy hely, ahol a feltámadott Krisztus szembejön. S nem is biztos, hogy keresztyén családokon keresztül. Ő még azt a műveletet is el tudja végezni, hogy nem keresztyén embereken keresztül kö-

zeledik keresztyénekhez. Ki ne olvasta volna közületek Máté evangéliumában a 25. fejezetet, ahol ezt olvassuk: utolsó ítélet, a király a királyi székben s azt mondja egy csoportnak, jöjjetek én Atyám áldottai, és örököljétek az országot, amely számotokra teremtett, mert éhes voltam, és enni adtatok; szomjaztam, és innom adtatok; mezítelen voltam, és felruháztatok; beteg voltam, és meglátogattatok; fogoly voltam, és eljöttetek hozzám. Erre valaki közülük megszólal és azt mondja: mi erről nem tudtunk! Mikor voltál Te beteg, hogy mi meglátogattunk volna? S erre azt mondja, az aki egy beteget meglátogatott, egy éhezőnek enni adott, az nekem adta. Ez pedig azt jelenti, hogyha nagyon akarunk találkozni a feltámadott Krisztussal, találkozhatunk az éhezőkkel, a megkülönböztetettekkel, a betegekkel, mert bennük a feltámadott Krisztus jön, inkognitóban, de valóságosan. Szembejön, amikor egy özvegy egyedül van, és segíteni kell rajta. Szembejön, amikor egy édesanya a gyermekét temeti, és nincs aki vigasztalja. Szembejön, amikor valaki elesett, és fel kell emelni. Utcán esik össze trombózisban egy férfi vagy nő, és talán többen elkerülik, de benne a Krisztus jelenik meg a budapesti utcán, s ki lehet hagyni a találkozást. El lehet menni mellette, csak hogy nem az öregasszony mellett megyek el, hanem a Krisztus mellett, aki Benne akar velem találkozni. Mert Krisztus feltámadt és él és így jön felénk ennyire valóságosan, ennyire konkrétan, ennyire letagadhatatlanul.

Befejezésül, a mi magyar Bibliánkban, amit felolvastam az egyik görög szót így fordították: mikor Jézus találkozik Magdalai Máriával húsvét reggelén, itt azt olvassuk, hogy ezt mondja neki, köszöntelek titeket! Az eredeti görög szövegben ez a szó áll: chairete! Ezt úgy fordították, hogy köszöntelek titeket. Az én meggyőződésem szerint rossz a fordítás. A chairete azt jelenti, hogy örüljétek! Jézus így köszöntött Mária Magdalénára, hogy örüljétek. Nem ilyen szárazon, hogy köszöntelek. Azt mondta: örüljétek! Chairete! És én ezzel szeretném befejezni ezt a húsvéti prédikációt: mivel Jézus Krisztus él és mivel Jézus Krisztus a feltámadott Krisztus itt és most tud találkozni emberekkel az Ő népével, tehát valóságosan közöttünk van. Aki megajándékozhat békességgel, új élettel, élő hittel, cselekvő, szerető étellel, ezért húsvéti gyülekezet, chairete, örüljétek! Amen.

Imádság: Szerető mennyei Atyánk! Köszönjük a te ígédet. Köszönjük neked Krisztusunk, hogy szembejössz velünk. Bocsásd meg, ha kihagyjuk a találkozást és cselekedd meg, hogy Veled találkozáva új életünk, húsvéti örömünk legyen. Amen.

D. Káldy Zoltán

Processzió St. Hugh napján

A főnntebb említett ünnepi esemény minden év november 17. napján, a lincolni katedrális főhajójában zajlik le hagyományosan díszes körülmények között. A menet a főoltártól elindulva St. Hugh valamikori sírhelyéhez vonul, ahol csúcspontként a Lincolni Teológiai Kollégium hallgatóinak latin nyelvű acclamatiója hangzik el: „Szent Hugó győzött! Szent Hugó él! Szent Hugó uralkodik! Szent Hugó a Jézus Krisztusban uralkodni fog!”

A processzióban csak a klerikusok vesznek részt, s azok is meghatározott sorrendben, mert a kialakult szokás precízen kijelöli azt a helyet, hogy hol kell haladniuk az esperes sekrestyésének, a kereszt- és gyertyavivőknek, a katedrális jelenlegi és volt kanonokjainak s különféle tisztségviselőinek, a St. Hugh Egylet képviselőinek, a Teológiai Kollégium hallgatóinak, a vendégpüspököknek és a Püspöknek, aki mindig ilyen személytelenül jelenik meg a nyilvánosság előtt. A „rest of the congregation” (a gyülekezet többi része) a helyén marad, vagy kíváncsian álldogál a kórust körülvevő folyosón.

Az „emlékező ünnepség” az eucharisziával zárul, ahol a vendégpüspökök (a két szomszédos egyházkerület püspöke) és a lincolni püspök, valamint a katedrális „dean”-je (esperese) szolgáltatják ki az Úr testét és véréét két szín alatt úgy, hogy kivétel nélkül, minden résztvevő az oltár elé járul, s ott a „maga módján” (térdepelve vagy állva) veszi magához a szent jegyeket.

Ami közben történt:

A kivételesen hosszú (mert húsz percig tartott) „elmélkedést” egy franciskánus prior tartotta, aki igen határozottan meghúzta azokat a „vonalakat”, amelyek a Szent Hugóra való emlékezés napja és az egyház mai, modern feladatai között elkötelezően fennállnak. . .

A szent valamikori sírhelyénél a Püspök Zsidók 12, 22—23-at olvasta fel („... járuljatok Sion hegyéhez és az élő Istennek városához, a mennyei Jeruzsálemhez és az angyalok ezreihez, az elsőszülöttek seregéhez és egyházához, akik be vannak írva a mennyekben, és mindenek bírójához, Istenhez, és a tökéletes igazak lelkeihez”), amire a válasz a 81. zsolttár 1—4. verse volt: „Örvendeztetek Istennek, a mi erősségünknek; ujjongjatok a Jákob Istenének... mert végzett dolog ez Izráelnél, a Jákob Istenének rendelése.”

Igen, minden év november 17. napján díszes ornátusokba öltözött egyháziak és a „jobb körökből” való helybeliek népesítik be a gyönyörűségeken szép lincolni katedrális főhajóját, hogy együttesen róják le tiszteletüket, kegyeletüket „lincolni” Szent Hugó emléke előtt, s az 1970. esztendő emléknapján magam is részt vehettem a körmenetben, ha nem is ornátusban, hanem az angol főiskolai tanárok ismert fekete köpenyében. Nem hiszem, hogy magyar lutheránus lelkész megtette volna ezt valaha is, de hát az ökumenikus mozgalom már produkált ilyesfajta különlegességeket, amikor nem az egyes kialakult egyházi előírások, ha-

nem a jobb megértés kívánsága diktálta, engedte meg a nagyon is eltérő szituációban való közös részvételt. S merem mondani, hogy ha volt is bennem egyfajta „lutheránus viszolygás”, a vendéglátóim és a hagyományok iránti tisztelet ezt igencsak ellensúlyozni tudta — a megértés kíváncsiságáról nem is szólna.

Csakhogy nem én voltam ezen a ünnepségen az egyetlen „ökumenikus vendég”, hanem — a többiek között — ott voltak a katedrálisban a londoni „Spurgeon Baptista Teológiai Kollégium” hozzánk éppen ezen a reggelen megérkezett „cserehallgatói” is. Ezeket a fiatalokat alaposan meghökkenítették a hallottak és látottak, úgyannyira, hogy az egyik közülük — tudva, hogy ki vagyok és hogy honnét jöttem — szinte felháborodottan kérdezte: „Kérem, önnek mi a véleménye? Összeegyeztethető ez az Evangéliummal, az evangéliumi hittel?”

Persze, az ilyen, kissé elhamarkodott és ingerülten elhangzott kérdés-re nem lehet néhány szóban és ugyanilyen ingerülten válaszolni, de ugyanakkor nem lehet az anglikán egyház által számunkra (különösen is magyar lutheránusok számára) „feladott” problémákat megkerülni sem. Hogy pedig milyen jellegűek ezek a problematikus kérdések, annak illusztrálására a legalkalmasabb lesz visszatérnünk a kiindulópont-ra: St. Hugh emléknapjára.

Szent Hugó (1140—1200) a burgundiai Avalonban született, és egyházi pályafutását az akkoriban alakult karthauzi rendben kezdte meg. II. Henrik Angliába hívta és az első angliai karthéziánus kolostor vezetésével bízta meg. 1186-ban — ugyancsak az uralkodó kívánságára — Lincoln Püspöke lett, s ezt a tisztségét elsősorban politikai talentumainak köszönhette. Az uralkodó ugyanis azt szeretne volna remélni, hogy a központi hatalom és a nemesség-városi lakosság közötti viszályban az ő segítségére lesz. Az új lincolni püspök azonban önálló politikába kezdett: megerősítette saját városát, minden eszközzel oltalmazta a polgárság érdekeit; úgyhogy püspökségének ideje alatt a várost messze elkerülték a királyi adószedők csakúgy, mint a könnyű zsákmányra áhítóző főúri zsoldoscsapatok. Mindezért és kétségen kívüli „egyszerűségéért”, a szegény néprétegek iránti szeretetéért már életében tisztelet övezte személyét. Temetésén — a krónikás szerint — több uralkodó vett részt, és sírhelye zarándokhely lett. Halála után nem sokkal szentté avatta az egyház.

Mindezzel azonban még nem ért véget a francia szerzetesből lett angliai szent földi útja: előbb azért, mert — az akkori kor szokásai szerint — a „kegyes” királyi, főúri zarándokok többször is elvittek egy-egy darabot a csontvázából, azután pedig, azért, mert testének maradványait végül is a Westminster Abbeyban helyezték el. Azonban korántsem a végleges földi nyugalom várt itt a halála után is hányatott sorsú püspökre: a cromwelli forradalom napjaiban az ő csontmaradványait is kiszórták a „pogányságtól megtisztított” apátságából. A forradalom végétével, a restauráció megerősödésével (különösen is a „viktóriánus” korban) St. Hugh ismét megkapta az anglikán egyházban őt megillető helyet, s ha nem is számít „nemzeti szentnek”, mégis szimbóluma egy bizonyos egyházi-társadalmi kapcsolatnak, egy bizonyos — az előbbi kapcsolatból adódó — magatartásnak. Ez a magatartás pedig egyszerre kívánja képviselni az egyház katolicitását, az anglikán reformációt (tehát a „megtisztított hagyományt”) és az egyháznak az utóbbi három évszázadban „konszolidálódott” társadalmi szituációját.

Ha más szavakkal is, de ugyanezt mondja el az az ügyes kis könyvecske, amelyet Herbert Waddams írt a Common Prayer Bookról (Com-

panion to the Book of Common Prayer), s amely könyvben — a többi között — ezeket olvashatjuk:

„A Common Prayer Book összeállítói között Cranmer érsek volt a kulcsfigura...” „Cranmernek volt egy bizonyos adottsága ahhoz, hogy véghezvigye ezt a munkát. Nem volt sem szándéka, sem gondolata az, hogy új egyházat alapítson. Az az idea, hogy a Church of England a reformációban új egyházzá lett, több mint fantazmagória. Ugyanazokat az embereket foglalta magába, ugyanazon épületekben szolgálva, ugyanarra a keresztyén hitre törekedve, és egyszerre törekedett az Igéhez, s az igaz katolicitáshoz való hűsége. Ez a reformáció az volt, amit a szó kifejez: olyan reformokat hajtottak végre, amelyek szükségesek voltak. Egy egyszerű, öreg történet illusztrálja ezt a tényt. Valaki, miközben támadta az anglikán egyházat és megpróbálta bizonyítani azt, hogy ez az egyház új valami, megkérdezett egy anglikán hívőt: „Milyen volt az ön egyháza a reformáció előtt?”, mire a válasz: „Milyen volt ön, mielőtt megmosta volna az arcát?”

A Church of England ugyanaz az egyház, amely azóta él, hogy — Augusztinus elött — az első misszionáriusok partraszállottak és hirdették az Igét. Ugyanaz a Church of England, amelyet Canterbury Szent Ágoston szervezett meg, és terjesztett ki. Ugyanaz a Church of England, amelynek feje már századokkal VIII. Henrik elött, a cantenbury-i érsek volt, s amelyet mindig is az ő utódai vezettek. A reformációban csak annyi történt, hogy az egyház reformokon ment át.” (I. m.: 10—11. lapok.)

S hogy milyen jellegű volt ez a reformáció? — arra talán ismét ugyanennek a könyvnek egy lakonikus rövidegű mondata ad eléggé világos választ: „Amikor eljött a reformáció, abban a politikai, nemzeti és vallásos elemeknek egy olyan keveredése következett be, amely mozzanatokat képtelenség egymástól szétválasztani.”

Az angol nyelvterületen nagyon népszerű „The Pelican History of the Church” sorozatnak a reformációval foglalkozó kötete (O. Chadwich kitűnő munkája) pedig egyenesen ezzel a mondatlal kezdődik: „A lutheri reformáció vallásos indítékokkal kezdődött el, s később lettek társadalmi kihatásai. Az angol reformáció társadalmi jelleggel indult el s csak később lettek vallásos következményei.” S ez a megfogalmazás nemcsak az angol reformáció jellegét adja meg, hanem egyúttal azt is jelzi, hogy a tősgyökeres anglikán egyháztörténetírás — vele együtt az anglikán teológia is — nem tartja „igazi reformációnak” Luther és társai művét, mert ez a mozgalom egyrészt megrekedt a vallásos élet megjavításának szándékában, másrészt pedig nem tudta végigvinni a társadalmi viszonyok gyökeres megváltoztatását.

A lutheri reformáció teológiai megítélésénél kár vitatkozni s már csak azért is az, mert ennek a kifejezésnek más az értelme a mi köreinkben, mint az angol viszonyok között. Ugyanakkor azonban nagyon is érdemes elidőzni annál a gondolatnál, hogy VIII. Henrik által bevezetett reformok politikai-társadalmi jellegűek voltak és mint ilyenek az angol állam érdekeit szolgálták. Ezt az államot a XVI. század második negyedében az erős központi hatalom jellemzi és így ennek a hatalomnak a megerősödése, a különféle gátló tényezőktől (a Rómából irányított egyházi függőség) való megszabadítása mindenképpen az angol társadalmi haladást szolgálta. Így a Parlament által 1534-ben elfogadott törvény, mely szerint az uralkodó „the supreme head in earth of the Church of England” (az Angol Egyház legfőbb feje), egy olyan folyamatnak lett elindítója, amely folyamat Angliát előbb a tengerek urává (I. Erzsébet idején), majd a világtörténelem első „polgári” államává (Cromwell, s az

öt követő időszak), később pedig az ipari forradalom szülőhelyévé (XVIII—XIX. század), s végül a világ első imperialista hatalmává tette (XIX. század).

O. Chadwich meglehetősen furcsa képet fest erről a „reformációról”. Szerinte az alsóbb papság egésze szemben állt a királyi intézkedéssel, s jó néhány püspök is vonakodott a pápa ellen nyilatkozni vagy prédikálni. Ezeknek a sorsa megpecsételődött (akár Fisher érseke és Thomas More-é): a vérpad várt rájuk. A coventry-i és a lichtfieldi püspök viszont azért nem prédikált a pápa ellen, mert életében még egyetlenegyre igehirdetést sem mondott el; az alsóbb papság jó része pedig azért nem olvasta fel a pápa-ellenes körleveleket, mert nem tudott olvasni. (A yorki érsek szerint, egyházközségében kevesebb, mint 12 pap tud prédikálni.)

A városok vezetői, a helyi főnemesség tagjai szívesen fogadták a kolostorok feloszlatásáról szóló királyi rendelkezéseket és még szívesebben foglalták el a kolostorok vagyonát — kivéve azokat, amelyeket nem volt érdemes elfoglalni. (Különben — jegyzi meg az idézett szerző — a lutheri reformáció szerint a szerzetesség „elvilleg” volt rossz, az angol reformáció véleménye szerint pedig „gyakorlatilag”.) Mindazonáltal, mert VIII. Henrik zsebe „feneketlen volt”: az egyházi vagyonok nagyobb része hozzá került s uralkodásának utolsó tíz esztendejében 1,5 millió fontot vett be az elkobzott jószágokból, nem számítva azoknak a kegyeseknek, ruháknak, ingóságoknak az értékét, amelyeket „zsákmányként” vett a maga tulajdonába.

A megürült és használaton kívül került egyházi épületek, templomok sorsa változó volt: volt amelyet VIII. Henrik a saját célú „mulatóhelyévé” alakított át, míg másokból ipari létesítmények s nemegyszer kocsmák lettek.

Ugyanakkor az uralkodó alapjában véve elvetett mindennemű tanítás- és szertartásbeli reformot és az 1539. évi „véres statutum” hat olyan középkori egyházi tanítást erősített meg, amelyeknek mellőzését a legszigorúbban büntette. Ezek: 1. a transzszubsztanciáció, 2. az egy szín alatti úrvacsora, 3. a papi nőtlenség, 4. a szüzességi fogadalom érvényessége, 5. a magánmise, 6. a fülbegyónás.

Amikor pedig Thomas Cromwellt, a király legközelebbi tanácsadóját, az 1534-es törvény egyik sugalmazóját 1540-ben kivégezték, akkor még az a csekélyke, a Kontinensről jövő és evangéliumának mondható hatás is megszűnt, amelyet ő képviselt.

Az első tanításbeli reformációs kísérletre VIII. Henrik utódjának, VI. Edward (1547—1553) idejében került sor. Ekkor a tanrendszert csakúgy, mint az istentiszteleti gyakorlatot az európai reformációs mozgalmak (a zwinglianizmus—kálvinizmus és részben a lutheranizmus) erősen befolyásolták. Ekkor, ebben a történeti szituációban állította össze — 1549-ben — a már előzőleg említett Thomas Cromwell a „Book of Common Prayer” szertartás- és kegyességi könyvet és ebben az időben fogalmazódott meg a „42 hitvallási szakasz” is.

A Book of Common Prayer átvette a svájci reformáció istentiszteleti és kegyességi gyakorlatát, azt a gyakorlatot, amikor a zsoldárok válogatott gyűjteménye fejezte ki az egyszerű hívek hit- és etikai magatartását. A „49 artikulus” viszont erősen lutheri volt a megigazulás és az úrvacsorai tanítás tekintetében, de úgy, hogy az ezeket alig megszületett és lutheránusnak mondható tételeket az Angliába látogatott és ott megtelepedő svájci irányzatok képviselői (Bucer és társai) perdöntően ellensúlyozni és megsemmisíteni tudták.

De engedtések meg nekem — mert úgyse szándékom az, hogy „exakt”-tudományos cikat írjak —, hogy ismét kitérjek az előbbi témámra: a gazdasági-társadalmi meghatározottság kérdésére. Arról van ugyanis szó, hogy a VIII. Henrik által fémjelzett autokrata törekvések egy időre ugyan az „egyszemélyi vezetés” irányába terelhetők a teológiai-ideológiai kérdéseket, de amikor ez a hatalmi anomália törvényszerűen megszűnt, akkor azonnal jelentkeztek a nemesi-polgári-városi (az 1215-ben megfogalmazott Magna Charta szerinti) igények. Ezeket az igényeket viszont a Kontinensen elsősorban a svájci reformáció különböző árnyalatai fejezték ki, már csak azért is nagyjából azonos gazdasági érdekeket képviseltek.

Ez a fordulat azonban nem mindenben elégítette ki a legalsóbb néprétegeket és így eshetett meg az, hogy Tudor Mária uralma alatt (1553—58) visszaállt a régi rend: a pápa juriszdkciója ismét kiterjedt Angliára (1554), s az is, hogy az „evangéliumi” irányzat, mintegy 300 tagját — velük együtt Cranmert is — kivégezték.

Az egyházi élet eközben visszaesett. A gyülekezeti papok — a papi nőtlenség követelménye ellenére — családot alapítottak, s mivel az egyházi vagyon konfiskálása őket is érzékenyen érintette, a legtöbbször „polgári” mellékfoglalkozás után nézett: nemegyszer vendégfogadót, kocsmát nyitott. (Chadwick figyelmeztet: ez történt az idő tájt Németország egyes területein is és ez a tény — szerinte — nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a lutheri reformáció második-harmadik nemzedékének papsága már nem tudta olyan erővel képviselni a megreformált tanokat, mint ahogy az annak előtte történt. Ha így volt, ha nem: már éppen ideje lenne annak, hogy egyháztörténészeink felkutatnák a magyar reformáció „hétköznapijait” is, mert az eddig kialakult kép könnyen azt a benyomást keltheti, hogy a XVI. századi „hőskor” csupa fényes „ünnepekből” állott volna.)

Szekularizálódott a zene- és képzőművészet is. Az egyház elszegényedett s megszűnt a művészetek mecénásává lenni; ezt a szerepet a királyi és a főúri udvartartások vették át. Innen érthető az, hogy ettől az időtől fogva nem is beszélhetünk egy sajtóságos anglikán egyházművészetéről, ellentétben a németországi viszonyokkal, ahol az egyházi zene művelése egyszerre jelentett gyülekezeti és társadalmi funkciót (Praetorius, Schütz, Bach). Az viszont, hogy az átlagosnál képzetlenebb vidéki papság az igehirdetés helyett szívesen alkalmazta a szentírási történetek, parabolák dramatizált megjelenítését, az angol drámairodalom nagyszerű kivirágzásához segített hozzá.

Majd egy újabb drámai fordulat következik — nem az első és nem is az utolsó az angol egyház történetében —: I. Erzsébet (1558—1603) folytatja apjának, VIII. Henriknek autokrata önállóság politikáját, teljes-séggel felszámolva a Kontinensről jövő világi-egyházi hatalmi befolyásokat, igényeket. Azokat az igényeket, amelyek egy részről a spanyol politika, másrészt az ezzel a politikával rokonított római egyházi magatartás támasztott a Szigetország irányában. 1559-ben a Parlament megújította az 1534-es törvényt, azal a változtatással, hogy kimondta: „a király az állam legfőbb feje (regent) úgy egyházi, mint politikai tekintetben”. Ezzel a fordulattal az angol egyház véglegesen nemzeti államegyházzá lett, s ha időközben megváltozott formában, de mindmáig az is maradt. Ezt az állam-egyházi kapcsolatot — a többi között — a következők jelzik:

„Az uralkodót az „Act of Settlement’ arra kötelezi, hogy az Angol Egyház tagja legyen. Ez a kötelezettség annak a vallásos és politikai jellegű

vítának az eredménye, amely már több mint egy évszázada folytatódott. Ehhez a tényhez kapcsolódik a canterbury-i érseknek az a közep-korból származó előjoga, hogy csak ő koronázhatja meg az uralkodót. A koronázási istentisztelet maga egy olyan sok évszázados angol hagyományanyagot testesít meg, amely — eltekintve a 'Commonwealth' (1649—1660) rövid periódusától — az állam és az egyház közötti szoros kapcsolatot szimbolizálja.”

„A canterbury-i érsek a Királyság hivatalos ranglistáján a harmadik helyen áll. Minden olyan istentiszteleten, amely nemzeti ünnepek vagy ezeknek megfelelő alkalmakkor tartatnak, az Angol Egyháznak előjoga van — tekintet nélkül arra, hogy ezek a St. Paul Katedrálisban vagy egy egyszerű, falusi háborús emlékmű előtt zajlanak le. Az alsóház elnöke (speaker) mellé rendszeresített 'parlamentari lelkészi' tisztet csak az Angol Egyház lelkésze töltheti be és az Oxfordi, Cambridgei s Durhami Egyetem bizonyos professzori és lelkészi állásaira is csak anglikán lelkészeket lehet kinevezni. Még jelentősebb azonban az, hogy — ha minden a jogi előírásoknak megfelelően történt — az anglikán gyülekezeti lelkész minden házasságkötést felülvizsgálhat...”

„Az Angol Egyház politikai álláspontját az határozza meg, hogy a canterbury-i s a yorki érsek, valamint a londoni, a winchesteri s a durhami püspököknek — 24 más püspökkel együtt a szolgálati idejüknek megfelelően — helyük és szavazati joguk van a Felsőházban. Ez a hagyomány az angol Parlament kezdetéig vezethető vissza. A mai helyzetet az jellemzi, hogy a 'lelkészi lordok' távol tartják magukat a pártpolitikától. A XVII. és a XVIII. században ezek a püspökök azonban ugyancsak komoly politikai szerepet játszottak. Minden felsőházi ülés előtt a püspökök egyike mond imát és az alsóház üléseit is a 'parlamentari lelkész' imája nyitja meg” (A fenti idézetek a „Die Kirchen der Welt” sorozat negyedik kötetéből valók — Evangelisches Verlagswerk Stuttgart —; a szakasz: „Az Állam és az Egyház közötti viszony” szerzője: Dr. R. W. Stopford püspök. — Ez a nagyon nagy alapossággal és minden szempontból jó tájékoztatással megírt kötet nagyon tanulságosan tárja fel az Anglikán Egyház történetét, mutatja be jelenlegi helyzetét és szerte ágazó tevékenységi területét. A statisztikai részből — az előbbiektől ellensúlyozása képpen — legyen szabad csak annyit idéznem, hogy az 1000 élve született gyermek közül a Canterbury Érsekség területén 529, a Yorki Érsekség területén 535 gyermeket kereszteltek meg. A „nem egyházi” házasságkötések százalékaránya pedig 29,6%. — I. m. 244. lap.)

Hogy az állam és az egyház közötti — jogilag és szokásjogilag — kialakult kapcsolatok a gyakorlatban nem mindig olyan megnyugtatók, mint ahogyan ezt az előzőkből következtetni lehetne, arról éppen dr. Stopford püspök írja a következőket:

„Másrésről olyan korlátozások és meghatározottságok figyelhetők meg, amelyeket manapság erősen bírálunk. Ezeket három csoportba lehet osztani: 1. a püspököknek, az espereseknek (dean) és bizonyos dómprépostoknak az állam által való kinevezése; 2. az Anglikán Egyház istentiszteleti életformájának az állam által való meghatározása; 3. az Államtanács 'Jogi Bizottságának', mint az egyházi-bírószági legfőbb szerepében való beleszólási joga az egyházi ügyekbe. Az Angol Egyháznak ezen a réven nincs szabadságában az, hogy megválassza a saját vezetőszemélyeit, hogy megállapítsa a saját istentiszteleti gyakorlatát, hogy gyakorolja a saját egyházfegyelmét...”

Ez a mai gyakorlat egészen VIII. Henrikig megy vissza s annak elle- nére, hogy a püspök-kinevezéseket a Tudorok és Stuartok idejében a

király eszközölte, ma a Minisztertanács lett a tulajdonképpeni kinevező szerv.” (I. m.: 177—178 lapok.)

Hogy pedig a mindenkori miniszterelnök mennyiben és mennyire szólhat és szól bele a püspökök választásába, hogy miképpen próbál a Felsőházban a püspökválasztások révén magának párthíveket szerezni, arról a „viktóriánus korszak” legtehetségtelenebbnek mondott miniszterelnökének és az általa kineveztetett lincolni püspöknek a históriája a legjellemzőbb. A miniszterelnök — W. E. Gladstone — a többszöri kormányelnöki tisztségének első időszakában a három „hivatalos” jelölt ellenére elérte azt, hogy E. King legyen a lincolni püspök, noha erre sem a képességei, sem az addig elfoglalt egyházi tisztsége nem adott kvalifikációt. Viktória királynő — úgymond — teljességgel meg volt lepődve a váratlan és szabálytalannak mondható miniszterelnöki javaslat láttán és csak hosszas tárgyalások után volt hajlandó elfogadni a miniszterelnök által „személyesen futtatott” jelöltet.

King püspök beiktatása nagy botrányok és ellenkezések mellett ment végbe, de sorsát és tevékenységét még inkább meghatározta az, hogy pártfogója és annak politikája többször is megbukott. (Gladstone négyszer volt miniszterelnök.) Az első bukás után a helyi, lincolni hatóságok King püspököt alaposan megtámadták és ezt a támadásukat többször is megismételték. A támadások mindig egyházi jellegűek voltak — mert a „püspök újra római jellegű szokásokat és istentiszteleti ruhákat vett föl” —, de mindig az ellenkező politikai párt világi (ügyvéd) helyi vezetői által vezettettek, úgy hogy végül is a szerény adottságú s politikailag iskolázatlan King kénytelen volt a gyülekezetek pasztorizációjába menekülni, s úgy is halt meg késő öregségében, mint az „egyszerű emberek püspöke”.

Itt meg kell szakítanom az írást, mert amit még mondani szeretnék az túlhaladná egy ilyesfajta cikk kereteit. Remélem, hogy a következő alkalommal ott tudom folytatni angliai tapasztalataim átadását, ahol abbahagytam (a XVI. század közepétől egészen addig, hogy D. Bonhoeffer a kelhalmi S. S. M. anglikán szerzetesrend szemináriumának hallgatója lett).

Dr. Vámos József

Szélsőséges mozgalmak és az egyház Amerikában

MAYNARD SHELLY, a „The Mennonite” szerkesztője „What’s bothering Erna?” (Mi gyötri Ernát?) című cikke, amelyből itt részleteket közlünk, a The Lutheran Standard, az American Lutheran Church (elnöke Knutson püspök) hivatalos lapja 1971. február 16-i számában jelent meg. A színes leírás kitűnően érzékelteti azt az atmoszférát, amelyben az átlagos hívők élnek, és amelyben az amerikai egyházak dolgoznak. A cikk azonban abban talán nem az általános helyzetet tükrözi, amikor a közéleti problémák megoldását csak az imádságban és a Krisztusról való bizonyágtételben látja. Az amerikai egyházak egyre szélesebb körben próbálják mozgósítani híveiket társadalmi felelősségre és aktivitásra. Ebben pozitív irányba hat az, hogy a faji kérdés megoldatlansága és különösen a vietnami háború sok jó érzésű keresztyént tett szkeptikussá a hivatalos politika iránt, viszont gátlóan hat az, hogy sokakban lap-pang valami bizonytalanság és félelem a mélyebb társadalmi változástól. Erre gondolva érthetjük meg annak nemzetközi jelentőségét, ha külföldiekkel, különösen amerikaiakkal érintkezve tényszerűen adunk tájékoztatást arról, hogy hazánkban a forradalmi átalakulás nyomán hogyan fejlődik népünk, és milyen széles körű szolgálatot végez egyházunk.

Erna gyorsabban kérdezett, mint ahogyan felelhettem volna. Ezért nem is próbáltam válaszolni. Elmúlt télen elment a szomszéd templomba, hogy meghallgasson egy vendéglelkészt. Tőle hallotta, hogy a kommunizmus konspirál az egyházban és az országban, hogy tönkretégye mindazt, amit a jó emberek szeretnek. Hallott szervezkedésről a nemzeti erkölcs rombolására székszuális nevelési programokkal a közoktatásban. Az ökumenikus mozgalom elrabolja az egyháztól ősi vallását. A vízművek fluorizálásának terve veszélyezteti a közegészségügyet. A pszichoanalízis és a lelki higiénia programjai még inkább gyengítik a nép ellenálló képességét.

Miután Erna meghallgatta a vendéglelkészt, megrendelt néhány ajánlott könyvet. Ezek olvasása növelte félelmét, hasonlóképpen néhány rádióprogram is, amelyet felfedezett, és amelyeket szintén kezdett hallgatni. Olvasta, hogy Robert Welch szerint „a kommunista befolyás most már majdnem tökéletesen a szövetségi kormány felügyelete alatt áll”. Erna találkozott Billy James Hargissal, aki sok hasonlót mondott, de valóságos nyelven, meghirdeti Isten háborúját a kommunisták és más ellenségek ellen: „Csak a keresztyén világnak van megváltója, aki egykor megígérte, hogy visszatér, és tökéletesen elpusztítja az ellenséget.”

Hargis és Welch Carl McIntire-ral együtt a legismertebb nevei a szélső jobb szárnynak (v. ö.: Lp. 1969: 600. Szerk.), amely az apostolok sokaságával rendelkezik kétezer más szervezetben, sok közülök valóságos tájékozódással és hazafias jelszavakkal. Profilozott írók és rádióriporterek 7 ezer rádiós és televíziós programmal hetenként, könyvek és füzetek ezreivel, és több száz ezres példányszámú folyóiratokkal. Az összes bevételük ezeknek a csoportoknak 14 millió dollár évenként.

Vannak csoportok a mi országunkban, amelyeket szélső balnak lehetne nevezni, legismertebb a Kommunista Párt, csekély 12 ezres tagsággal, és néhány radikális mozgalom főként diákokból. A fő balszélső

diákcsoport a Diákok Demokratikus Társasága, amely pillanatnyilag súlyosan meghasonlott, sokszorosán behálózva szövetségi kémekkel, nyilvánvalóan mozgásképtelen. A jobbszárnyhoz képest a szélső bal csak rongyosgárda, olyan szegényes, hogy gyakran sokszorosító géphez sem jutnak, hogy újságukat kinyomják, és olyan kevés pénzzel rendelkeznek, hogy nem tudnak adási időt szerezni rádiónál vagy televíziónál. Az erőszakra való hivatkozásukkal és a társadalom felforgatásának nyílt szándékával veszélyt jelentenek a baloldali csoportok. De ezt nem lehet összehasonlítani azzal a taktikával, amelyet a jobbszárny képvisel.

Míg beszélt, Erna egy nagy barna borítékot tartott ölében, néha idegesen tapogatta. Tudtam, hogy van benne néhány füzet és folyóirat a jobboldali csoportok köréből, amelyet ő olvasott. Miután több mint 20 év óta olvasom a szélsőségek iratanyagát, és nagy gyűjteményem van borítékokban és polcokon, tudtam, hogy órákig próbálhatnám meggyőzni arról, hogy a többsége annak, amit olvasott, fél igazság és elferdített tény. Ezért, amikor Erna megfordította a csomagot, talán remélve, hogy megkérdezem őt felőle, elhatároztam, hogy fontosabb Ernával beszél-nem, mint a papírosokkal. Így az ő gyülekezetének életéről kezdünk beszélni. Úgy látja, sok rossz van benne. Kérve a konkretizálást, felsorolja a szokásos fájdalmakat és bajokat, amelyek a gyülekezetekben jelentkezni szoktak: nézeteltérések építkezési programok körül, harcok a vezetésért, visszamaradt sérelmek, amelyek hatnak éveken át tovább a keserűség és bűnösség érzésével. Ernát fiatal korában kiutasította konzervatív gyülekezete, mert egy kevésbé konzervatív gyülekezetből való férfival kötött házasságot.

Hasonló félelem és eredménytelenség érzése jellemzi azt az embert, aki a szélsőségek felé húz. A nukleáris félelem 25 év óta érthetően érzeteti következményeit. A mi világunk legújabb fejleményei pedig megrendítették jólétben élő amerikai népünket. Úgy látszik, Isten áldja a nemzetet, de a nemzet, amely hagyományosan érezte isteni küldetését, nem képes vezetni a világot. Az utóbbi években nem tudta megnyerni a háborúkat Koreában és Vietnamban. Egyre inkább elveszti barátait az egész világon. Kína is ellenséggé vált.

Itthon is változások mennek végbe. Nyugtalanító a faji zavargás, mert ez az amerikai élet rossz oldalát mutatja. Olyan állapot ez, amely növeli bennünk a vétkesség és a szomorúság érzését. Az ország államvezetését megkérdőjelezi, néha éles tiltakozással, mert népünk vietnami beavatkozását olyan mértékben utasítják el, amilyen mértékben az ország polgárai ritkán szálltak szembe egy háborúval. Az idősebb nemzedék erkölcsi és társadalmi értékeit kérdéssé tették a fiatalok.

Hogyan értelmezi ezt a szélsőség? Összeesküvést lát, amelyet világtávlatú erők világtávlatú hálózata támogat, hogy elpusztíton minket. Ezeket az összeesküvéket rendszerint azonosítják kommunistákkal, vagy kommunista szimpatizánsokkal. Így könnyű lesz a dolog: bárki vagy bármi, ami idegen vagy veszedelmes, az kommunista vagy kommunista összeesküvés — szakáll, pornográfia, víz fluorizálása, szekszuális nevelés, egyház egysége, társadalmi igazságosság.

Így látta Erna a világot. És mikor megkérdeztem, hogy feleljek-e arra, amit nekem elmondott, megörült, és kérte, hogy feleljek. Én imádkoztam a Lélekért, aki ki tudja űzni a félelem gonosz szellemét. És elkezdtém Ernának bizonyoságot tenni Istenbe vetett hitemről, keresvén a szavakat, hogy megértsen. Elmúlt a látogatás ideje, elismertem, hogy tulajdonképpen nem válaszoltam a kérdéseire, de ha kívánja, újra jöhet. Erna szélsőséges volt, de a becsületesek közül való — amikor eltávozott, remélem, kevésbé volt már szélsőséges.

Maynard Shelly

Evangélikus—katolikus kongresszus Salamancában

SPANYOLORSZÁGBÓL évtizedek óta olyan hírek érkeztek, hogy ott a protestánsok nehéz, sőt sokszor súlyosan szorongatott helyzetben vannak. Ezért különös érdeklődésre tarthat számot az a tény, hogy a közelmúltban a spanyol római katolicizmus képviselői dialógust folytattak evangélikus teológusokkal. A kongresszus nyilvánvalóan azoknak az evangélikus-katolikus találkozósnak az összefüggésébe tartozik, amelyekről az utóbbi időben ismételt megemlékeztünk, és ezért ezt az új kezdeményezést is ennek megfelelően értékeljük. A kongresszusról kiadott zárónyilatkozatot a *Lutherischer Weltbund Pressedienst* 1971. április 18-i 26/71. száma szerint közöljük.

A spanyol katolicizmusnak és a világ evangélikusságának teológusai 1971. április 14—18-ig a spanyolországi Salamancában gyűltek össze a XXIII. János Ökumenikus Centrum és a strassburgi Ökumenikus Kutatóintézet meghívására. A gyűlés témája: „A lutheri reformáció és a spanyol katolicizmus”. Mintegy hatvanan vettek részt ezen a gyűlésen, közöttük húsz protestáns Európából, Észak- és Dél-Amerikából, és a tárgyalások végén a következő záró nyilatkozatot adták ki.

1. Hálások vagyunk mindkét intézménynek ezért a kezdeményezésért. Egészen eltérő hagyományaink, amelyek a történelmi körülmények folytán messzemenően ismeretlenek maradtak egymás számára, és így kölcsönös konfrontáció nélkül alakultak ki, itt most baráti beszélgetésbe kezdhettek. Megtapasztaltuk, hogy személyes találkozás révén még korábban ismert történelmi tények is a megértés új távlatát nyitják meg. Találkozásunk szintén abból a meggyőződésből fakadt, hogy a személyes találkozás nem pótolhatja az információk és gondolatok közvetlen kicserélését és a személyes imádságot. Az új információkat, amelyeket kölcsönösen saját fejlődésünkről adtunk egymásnak, ezzel a háttérrel teológiai nézeteink kölcsönös gazdagodásának érezhettük.

2. Megbeszéltük mindenképp előtt a lutheri reformáció teológiai és egyházi jelentőségét és annak Spanyolországban kiváltott reakcióit. E közben tisztázódott, hogy Luther reformációját teológiai eseménynek kell tekintenünk, hogy megragadjuk a reformáció lényegét. Bár Luther személyes hitproblémája és a kor szociális és politikai viszonyai döntő szerepet játszottak, de a teológiai kiindulópontot kell döntő módon a középpontba állítani. Ezt a jelenkori katolikus Luther-kutatásban messzemenően elismerik. Megbeszéléseinkben állandóan Luther teológiai gondolataira bukkantunk, valahányszor a két tradíció tisztázásáról volt szó. Úgy látszik, hogy ezzel megnyílt az út a Lutherről és gondolatairól folytatandó ökumenikus eszmecsere felé. Vitáink megmutatták, hogy nagy jelentősége van az új konfrontációnak a katolikus teológia némely áramlata között, amelyeknek Spanyolországban különleges történelmi vonásai vannak, és Luther teológiája között.

3. A Lutherről és kora teológiájáról folytatott megbeszélés megmutatta a nagy különbségeket a skolasztika teológiája és Luther teológiája között. Luther elvetette a maga korában a katolikus teológiát. Nyitott az a kérdés, hogy ezzel egy deformált tradíciót támadott-e, amely az ockhamizmus révén többé-kevésbé pelagiánus színezetű volt. Az a kérdés ma ismét időszerűvé lett, hogy Luther és Aquinói Tamás nem ugyanazt a valóságot fejezik-e ki, de különböző nyelven.

4. A spanyol kegyesség, amely már a 15. század második felében kezdődött, és a lutheri (különösen a pietista) kegyesség konfrontációja felhívta a figyelmet a lutheranizmus szellemi örökségének és a vele egykorú spanyol misztikusok jelentős konvergenciájára. Maga Luther döntő indításokat kapott a német misztikusoktól is. Ezek a mindkét oldalon meglévő misztikus gyökerek felhívták a figyelmet a kétféle szellemi tradíció bibliai talajon való közeledésének lehetőségére, ami nem lehetséges ugyanilyen módon, ha a katolikus egyházban pusztán a skolasztikus tradíciót vesszük tekintetbe. Különösen érdekes volt a két tradíció terminológiai rokonsága a „theologia crucis”-ban. De éppen ezen a ponton lett nyilvánvalóvá, hogy a terminológiai hasonlóság mögött mégis lényegesen különböző teológiai akcentusok rejtőznek. Viszont az eszmecsere ezekről a problémákról új teológiai felismerésekhez vezetett.

5. Ezzel jutottunk el a megigazító kegyelem megbeszéléséhez. Mi a kapcsolat az ember megigazulása és megszentelődése között? Az ember milyen együttműködésért lehet elismerni ebben az összefüggésben? Mi az érintkezési pont a Lutheri extra nos és a katolikus ontológia között a megújulás kérdésében — nova creatura —, amely nekünk a hitben és a keresztségben adatik? A bibliai ontológia lehetősége megmutatta, hogy a két tradíció ígéretesen találkozhatna.

6. A közöttünk levő eltérés a következő alapvető probléma kapcsán tudatosult bennünk: Milyen viszonyban van a személyes üdvösség az egyházhoz mint intézményhez? E kérdésfelvetés során a következő problémákat kellene megvizsgálni: Mi a hivatalok értelme és értéke, hogyan értékeli a különböző egyházak egyházvoltageit? Az interkomunio lehetőségei, a viszony az evangélium közepéről szóló protestáns tanítás és az igazságok hierarchiájáról szóló tanítás között, ahogyan ezt a Második Vatikáni Zsinat kimondta. Másrészt szükségesnek látszik, hogy kidolgozzunk egy közös pneumatológiát, hogy megoldjuk ezt az alapvető ekkleziológiai problémát.

7. Egymás kölcsönös megismerését szolgálta a modern protestáns teológiának Luther teológiájához való viszonyának bemutatása. Megállapíthattuk, hogy ez a modern teológia elterjedt a konfesszionális határokon túl. Az volt a kérdés, hogy ez a teológia nem mutatja-e magának a lutheránus teológiának esetleges gyengéjét, a filozófiához való viszonyában és ennek az evangéliumhoz való viszonyában, olyan gyengéjét, amely talán magára Lutherre megy vissza. A lutheránus és katolikus táboron belüli különböző pozíciók ezen a ponton a teológiai kutatásnak esetleges közös feladatára szólítanak fel.

8. Érdeklődéssel szereztünk tudomást arról a jelentős dialógusról, amely a katolikus egyház és a Lutheránus Világszövetség között folyt. Nagy jelentőségűnek látjuk, hogy e magas szinten folytatott teológiai dialógus eredményeit a lehető legszélesebb körben tegyék hozzáférhetővé a teológiai és egyházi közvélemény számára. Megbeszéléseinket az egyházaink között folyó általános dialógus részének tekintettük. Úgy gondoljuk, hogy találkozásunk a már megkezdett dialógus lényeges kiegészítése volt.

9. A referátumok és a diszkussziók megmutatták, hogy a két teológiai módszer fejlődése sajnos egymás kölcsönös kizárásával történt. De a történeti előadások révén tisztázódott előttünk, hogy a spanyol reformmozgalom már a lutheri reformáció előtt mutatott olyan javításokat, amelyek hasonlítottak a lutheri tradícióhoz. Sajnálatos, hogy tradícióink elmentek egymás mellett. Kifejezzük azt a reményünket, hogy mindkét tradíciónknak kétség kívül gazdagodást jelentene, ha a találkozások, amelyekre e napok során törekedtünk, tovább folynának és elmélyülnének.

10. Lényeges probléma a különböző tradíciók kölcsönös megértése szempontjából a teológiai nyelv. A 16. századból való érdekes példák mutatták, hogy a Biblián tájékozódó nyelv már akkor magára vonta a hamis tanítás gyanúját. Ez azonban el is zárta a két tradíció közös megtermékenyülésének útját. Ez a lehetőség azonban úgy látszik adva van számunkra az újkori ökumenikus szituációban. Ezért nagy reménységgel tekintünk a további találkozások felé, amelyek megnyithatják számunkra a közösség útját, amely eddig el volt zárva hiányzó ismeretek, félreértések és kölcsönös előítéletek folytán. Ebben a testvéri megnyílásban a Szentlélek követelményét látjuk és gazdag ajándékát egyháza számára az egész világon.

11. Sokat várunk a további találkozástól, amely utat nyithatna olyan közösség felé, amely eddig nem volt lehetséges kölcsönös ismeretség hiánya, félreértések és előítéletek miatt. Ez a testvéri megnyílás a mi véleményünk szerint a Szentlélek követelményének felel meg, egyháza nagyobb lelki gazdagodása az egész világon. Tapasztalataink alapján a jövő szempontjából szükségesnek látjuk, hogy ezt az első találkozást tovább folytassuk egymás mélyebb megismerése és kölcsönös meggazdagítása céljából. A következő intézkedéseket tartjuk kívánatosnak:

a) A teológiai problémákról való dialógus elmélyítését ígéretesnek látjuk a kölcsönös megértés szempontjából.

b) A történeti információk cseréjét, amely egyebek között a két tradíció forrásaira is vonatkozik, a lelki élet kölcsönös gazdagítása céljából.

c) A mindenkori egyházi vezetőségek felelős információját, hogy találkozásaink tapasztalata Isten népének hasznára legyen és a gyülekezetek életében konkretizálódjék.

Salamanca, 1971. április 18.

MEGJELENT

Veöreös Imre:

JÁNOS LEVELEI

című könyve

Ára: 100,— Forint

Megrendelhető a Sajtóosztályon

Halottunk

Krähling Dániel

1917–1971

E két évszám láttán összeszorul a torkunk. 53 év, milyen kevés, és mégis milyen sok, mert egy áldott élet szolgálatának ideje.

1917. november 21-én született a Tolna megyei Mekényesen. Szülei szorgalmas földműves emberek voltak, akik mellett kicsiny korától megtanulta a kevesen való hűség és a fáradhatatlan munka elkötelezését. A bonyhádi evangélikus gimnáziumban 1937-ben kiváló eredménnyel érettségizett. Innen ment a Soproni Teológiai Fakultásra, ahol nemcsak szorgalmával, de meleg szívével is megnyerte tanárai és teológustársai szeretetét. Nyomban ezután egy évet töltött Lipcsében, ahol tovább képezte magát a teológiai tudományokban. 1942 szeptemberétől egy évig Majoson volt a tanügyi esepes mellett káplán. Újabb felelős munka várt rá, amikor innen a zsbriki filiában több hónapon át tanította az evangélikus iskola tanulóit, mert a tanító hadiszolgálatot végzett. Közel kerültek szívéhez a katechetikai munka és a buksifejű tolnai gyerekek.

Isten keze vitte innen újabb tanuló helyekre. Egy viharos lelkészválasztástól feldúlt gyülekezetben, Gyönkön lett helyettes lelkész. Nagy tapintattal, mégis határozott, gerinces helytállással vívta meg a harcot, hogy pártoskodás helyett az evangélium töltse meg a szíveket, és sikerült. A gyönkiek felismerték szolgálatának értékét és meghívták lelkészüknek. Beiktatása 1944. március 30-án egy olyan új szakaszt nyitott a gyülekezet életében, amelynek drága gyümölcse volt a sírját körülvevő gyönkiek hulló könnye.

Gyönkön emelte őt a szolgatársak közbizalma és a Tolna-Baranyai Egyházmegye népének szeretete 1959. március 8-án az esperesi székbe. Ettől kezdve szolgálatának hatósugara kiáradt egy hatalmas területre. Korábbi tapasztalatait gazdagon gyümölcsöztetve vezette egyházmegyéjét, határozottan és kellő eréllyel, mégis egy jó testvér megértésével. 1962-ben a bonyhádi gyülekezet hívta meg lelkészévé, és ott szolgált megbetegedéséig.

Szolgálatára túlnőtt egyházmegyéjének határain is. Sokféle közegyházi tisztséget töltött be. 1963-ban tagja volt a Helsinkiben tartott LVSZ nagygyűlés magyar küldöttségének. 1967-ben pedig ugyancsak tagja volt annak a magyar küldöttségnek, amely Wittenbergben részt vett a reformáció 400 éves jubileumán.

Mindkét gyülekezetében templomrenoválás és paróchiakorszerű-

sítés kapcsolódik nevéhez, de ezenkívül Miszlán — Gyöngyi feliája — 1953-ban egy kis templomot építtetett.

A szorosán vett lelképásztori munkája mellett nagy kedvvel foglalkozott az egyháztörténelmi kutatással. Ennek során az egyházmegye eddig ismeretlen történetét kutatta. A terület első püspöke Sztáray Mihály emlékére Szekszárdon emléktáblát állíttatott. Az egyházmegye első esperesének nevét a lelkészutánpótlás ügyéért alapított „Szeniczey” teológus ösztöndíjjal örökítette meg. Az 1848-as szabadságharcban jelentős szerepet vitt Borbély József esperes naplóját szorgalmasan búvárokodta és értékes anyagot gyűjtött, de ennek publikálása már elmaradt. E munkájában ott izzott annak a mekényesi falusi gyereknek lokálpatriotizmusa, aki mindvégig rajongóan csüggött a tolnai tájon. Ilyen fáradozás közben, nagy tervek kovácsolgatásában érte a bénító betegség, amely fáradozó, tevékeny kezét, mindig siető lábát tette tehetetlenné. 1970. március 19-én meg együtt voltunk az országos közgyűlésen. Március 22-én végezte az utolsó istentiszteletet, másnap már tehetetlenül masszírozta az erőtlenségek ujjakat. Június 25-én LMK-ülésen voltunk együtt, amikor jött a telefonhír: most operálják agydaganattal. Akaratereje még birkózott a kórral. Félig bénán is bibliaórákat tartott, de január végén újra kórházba került. Egy évig tartó küzdelem után 1971. március 23-án utolsó dobant egy megfáradt szív.

Március 27-én nemcsak a bonyhádi és gyöngyi gyülekezetek, de az egész egyházmegye nagy részvéte mellett kísértük a temploma oltára elöl a bonyhádi temetőbeli nyugóhelyére, ahol a nagy előd, Borbély József esperes mellett temettük el. Sírja felett ez az ige hangzott: Senki sem szégyenül meg, aki Jézusban hisz. Rm 10,11.

Mintegy válaszként énekeltük a neki oly kedves éneket: Jézus én bizodalmam, örök életre vezérem.

Sólyom Károly

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 6. VASÁRNAP

1. Sám 7,3—6

Magyarázat a textushoz

A) *A szituáció.* Textusunk háttere egy átmeneti korszak. A bírák korának végén, de az első király felkenése előtt vagyunk, egy két évtizedes vallásilag is, társadalmilag is meddőnek mondható korszak végén (v. ö. 7,2 v.). Most kezd mutatkozni Isten választott eszközének, Sámuelnek a hatása a nép életében. Szavára hallgatnak, hamis isteneiket elvetik, nyilvános bűnbánatot gyakorolnak. Új elhatározások születnek. Fejezetünk szerint megtérésüket úgy áldja meg az ÚR, hogy ellenségük (filiszteusok) hatalmának véget vet. A két nép között a harc ugyan még véglegesen nem dőlt el, hiszen a későbbi fejezetekben újra és újra előkerülnek a filiszteusokról szóló tudósítások. (Martin Noth szerint fejezetünk túlzottan derűlátóan nyilatkozik a filiszteusokkal történt leszámolásról. Geschichte Israels 159. lap). Perikopánk a rendeződés egy döntő epizódját mutatja be.

B) *Szó és kifejezés magyarázat.* Teljes szívből megtérni: a szív nem annyira az érzelem, mint az akarat, illetve az egész szellemi élet központjának számít, esetleg az egész emberi személyiséget jelöli. v. ö. 5. Móz 4,29. *Szíveiteket elkészíteni:* irányítani, új, a helyes irányba beállni. — A *megtérés* (sub) héber kifejezésének nem a megszokott út-i metanoia, hanem az epistrefein felel meg (zurückkehren, to turn back, to return). (? Szerk.) Itt tehát több kifejezéssel is ugyanarról a gyökeres fordulatról van szó, irányváltásról, aminek végbe kell menni Izraelben: Hamis istenektől elfordulás, az igaz Istenhez odafordulás. — *Idegen istenek* (külföldi, más népektől való): Az Úr nem alksuzik, nem tűr maga mellett még más istent. Ástárót általában jelzi a női istenségeket. Ástárte egy kánaáni istennő neve (héber: Ástoret), a termékenység istennője (v. ö. Istár), rokon a görög—római Afrodité—Vénusszal és az egyiptomi Izisszel. A hegyeken, halmokon, ligetekben levő kultuszhelyeken folyt kultuszuk, erotikus kicsapongásokkal. Tiszteletükkel a természet és az emberek termékenységét, szaporodását akarták befolyásolni. *Baál* (úr, gazda, férj), a kánaáni animista hit szerint minden helynek, forrásnak, fának, erdőnek, hegynek stb. megvolt a maga baálja. A nevezetesebb baáloknak külön nevük is volt. *Filiszteusok* (héber: pölistim) Izraellel kb. egyidőben letelepedett nép. Kréta szigetéről jöttek, a „tenger népének” is nevezték őket. Az ország is róluk kapta nevét: Palesztina. Városállamokban éltek — Izraellel élethalál küzdelemben voltak állandóan, később felszívódtak. *Micpá:* órs. Sok helységet jelöltek így, ha dombon volt, vagy erődítménynek számított. Az itt említett a Benjamín törzs területén fekvő Micpá volt. — A *víz kiöntése* az Úr előtt a bűnbánat jele, része egy tisztulási rítusnak (v.ö. 2. Sám 23,16), mint ilyen utalhat a keresztségre. Esetleg a könnyek árját jelöli ez a jelképes cselekedet (Hans Berg). — Az önkéntes bűjtölés mutatja a szándék komolyságát. — *Ítélt:* bíraskodott (v. ö. 4,18 v.), de ez nem azonos a mi „bí-

ráskodni” fogalmunkkal. A nép vezetését jelenti, övé volt az utolsó szó.
— A *vétek*, vétkes tartozás (ásám, culpa, Schuld, guilt).

A szakasz teológiai értékelése

A népet szerető ÚR *eszközökön keresztül* végzi vezetését, népformáló tevékenységét, Sámuelet választja ki bírónak és prófétának, amikor a nép bűnei és Eli főpap tehetetlensége miatt Izrael végső veszélybe jutott már. A pusztulásba indult nép az ő vezetése alatt menekül meg, újul meg nemzeti és vallási léte. Sámuelben, mint Isten emberében lehet Jézus előképét látnunk, akiben Isten népet a káoszból rendre vezet, imádkozik népéért és népével, összegyűjti népét, megtérést követel. — A háttérben meghúzódó *do ut des* elvet újtestamentumi szemmel nézve elfogadhatatlannak tartjuk: A nép ad megtért, tisztá szívét — erre ad az ÚR szabadítást. Mi már ismerjük a helyes sorrendet: az ÚR szabadítása az első és csak válaszként, visszhangként jön erre az emberi megjobbulás. — A fejezet végén található automatikus és mechanikus isteni védelmet (ti. a kultuszát gyakorló népet sérelem nem érheti, még ellenséges támadáskor sem) túlságosan naivnak érezzük, ilyenfajta gondviselésre nincs jézusi ígértünk.

Meditáció

A vasárnap ősi jellege: emlékeztetés keresztségünkre. A megtérés is a keresztség állapotába, vagyis az istengyermeki állapotba visszatérés őseink tanítása szerint.

A *megtérés* lealkudhatatlan követelése mind az Ó, mind az Új Szövetségnek. A hamis pietizmustól való félelem miatt ma nem „divatos” a megtérésre hívás, sokan magát a kifejezést is kerülik. Helytelen. Nem felejtendő, hogy Jézus igehirdetői szolgálatát is így kezdte: megtérésre-hívással. A reformáció is, ha a 95 tételt vesszük alapul, ugyanezzel a felhívással indult. Ugyanakkor a sorrend kérdését is emlékeztünkben kell tartanunk. Betelt az idő, itt van az Isten országa (Jézus személyében) — térjete meg! Mk 1,15. Az első tehát egy alapvető tény meghirdetése (indicativus) és utána következik az emiatt értelmes parancs (imperativus). Jézus minden szavával azt akarta elérni, hogy kora kegyesei és általában hallgatói forduljanak meg saját útjuktól, életirányukból és kövessék Őt. Ne fújják régi nótáikat — hanem Vele énekeljenek új éneket! Térjenek meg látszat istenességéből, valóságos Isten-hitre, üres szavak közül tartalmas és szolgáló életre, hamis nyüzsgésből, pótlékaktivitásból — rendezett, gyökerében helyrehozott életre. A megtérést ma is csak úgy szabad hirdetnünk, hogy az szétszórottságból kihívást és Jézus személyéhez kötöttséget jelent.

A megtérés mindig *konkrét*. Valamiből, valamire. Itt kell gyülekezetenként más és más hangsúlyt kapnia prédikációnknak. A gyülekezeti lelkész ismeri legjobban a helyi „gyülekezeti bűnöket”, amikből ki kell hívnia igehallgatóit. Külön érdemes figyelni az *Astarót-kultuszra*, mint esetleges kapcsolópontra. Lényegében a nemiség bálványozásának veszélyéről van itt szó. Az Isten népe a nemiséget, szexualitásunkat Isten ajándékának tekinti, ismeri a kereteit, becsületes, tiszta házasetetet folytat, de sohasem bálványozza a nemiséget. Különböző erősségű „szexhullámok” idején a keresztyén gyülekezet megmarad Isten imádatánál. A zsidó népről elmondható volt, hogy környezetéhez képest tiszta nemi életet élt, az első keresztyén gyülekezetek életét ugyanígy ismerték a görög—római környezetben. A szent Isten jelenlétének tudata megőriz

a kicsapongástól, könnyelmű, felelőtlen szabadosságtól. A nemiség bálványozói, mindig minden korban újnak, modernnek tűnnek fel, „modern életstílust, új erkölcsöt” hirdetnek, a *valóság az, hogy ez az „új” több ezer éves és ehhez képest mindig az „istenes” az új... A megtérés mindig azt is jelenti, hogy „démonoktól” szabadul meg az élet. Istenhez térés Isten népében ma is azt jelenti, hogy nem keresünk minden bokr mögött titokzatos hatalmakat. Ez az exorcizmus, ördögűzés a szó legjobb értelmében. Isten népének abban kell bizonyosnak lennie ma is, hogy *csak egy Úr van*, aki imádásra méltó. Ez a látás tisztíthatja látásunkat és magatartásunkat az egyházi közéletben éppen úgy, mint világméreteken való gondolkozásunkat. Így válhat az első parancsolat témaköre textusunk nyomán izgalmas, érdekes, nagyon is aktuális beszédtemává. Az természetes az Újtestamentum népe számára, hogy a *megtérés Urához nem vonja ki emberek köréből*, nem teszi embertelenné az életét. Nem szükségszerű a divinum és humánium vagylagossága, sőt a kettő egymást meggazdagíthatja. A mai keresztyénségben van hajlamosság a polarizációra: vagy lelki, vagy testi élet. Vagy lelki kenyér, vagy testi kenyér. Vagy spirituális mondanivaló, vagy szociáletikai. Ez az alternatíva hamis s a *vagyot és helyettesítheti*. Isteni és emberi, lelki és testi stb. (v. ö. Dr. H. E. Tödt: Jézus alkotó követése világunk világában c. előadását Lp. 1971/68 kk.) A megtérés az emberhez szeretettel forduló Istenhez térés. Aki Jézus megtérést sürgető szavára tanítvánnyá lett, az nem költözött ki a világból, hanem Jézus parancsa alapján „bement a világba”.*

A *szív irányítása* kifejezés indíthat el gondolatsort szintén. Tartani a jó irányt — hogy el ne sodortassunk (Hb 2,1 v.) fontos mondanivaló. Az utasnak pusztában, tengeren, levegőben fontos, hogy jó irányba haladjon, ha a célt nem is látja még és ismeretlen tájon mozog. Csak úgy érzékelik meg, ha helyes irányban halad. Néhány szögnyi eltérés is kezdetben, végzetessé lehet a végén. *Isten vándorló népe, az igére* (itt Sámuel szavára, máskor a lelkész szavára) *tájol, hogy végül is megérkeznek*. Az úrrakéták korában tudjuk, hogy éppen a cél érdekében milyen fontos a pályamódosítás, a szüntelen korrekció. Életünk Isten igéjének a kontrollja és állandó korrekciója alatt áll.

Ha így aktualizáljuk és a gyülekezet konkrét helyzetére vonatkoztatjuk textusunkat, talán kikerülünk az általános igazságok hirdetésének veszélyzónájából.

Dr. Hafenschér Károly

Laikus kérdések és szempontok 1 Sám 7,3—6-hoz

Szívesen olvasom az ószövetségi történeteket, de úgy gondolom, hogy a templomáinkban inkább Jézust hirdessék. — Én is soknak tartom az ószövetségi Igéket, ez az ígerész csak egy részlete egy nagyobb történetnek, az egész történetet kellene ismertetni és magyarázni, miért csak ezt a pár verset? Kik voltak a filiszteusok? Bírák 13, 1 szerint Isten a népét a gonoszáguk miatt adta a filiszteusok kezébe. Vagyis a filiszteusok Isten büntetése voltak Izrael népén? Lehet egy nép sorsát így értelmezni? — Szerintem nem ez a lényeges? A pár versben benne van, hogy a nép elfordult Istentől, és pedig Isten népe tért el az Urától. Ennek megvannak a következményei. Ha házastárs elhagyja házastársát, gyermek szülőjét, annak is következményei vannak, hát még ha a nép Istenét! (31) — Nem lehet a bűnt másra tolni, és azt sem lehet, hogy mást tartsak bűnöm, sorsom okának, és úgy néztek rá, hogy ő a büntetésem. (31) — „Ha eltávolítjátok az idegen isteneket és Astaró-

tot...”, kik voltak ezek az idegen istenek? faragott bálványok? Szomszéd népektől átvett kultikus szokások és szertartások tették színessé az ünnepeket? — Ez a textus az első parancsolat jó magyarázata lehet! Szerintem idegen isten lehet az Istenről alkotott hamis elképzelés, hamis hit is. Ettől kell megszabadulni (31) — A bálvány és idegen istenek helyett azt mondhatnánk: kabala. Ez is régi kifejezés, az új: hobbi. Akkor modernül ma így lehetne olvasni a szöveget: ha eltávolítottátok magatok közül a hobbikat? (31) — Nekem az különös, amit Sámuel mond: ha teljes szívvel megtértek az Úrhoz... akkor megszabadít titeket... Ha — akkor — vagyis: az az emberi jótettre jön az isteni segítség? Ha imádkozom, akkor Isten megsegít? Gyakran halljuk ezt és mondjuk is: ha... akkor! Pedig Jézus nem ezt hirdette. Szerintem így jutunk el oda, hogy kidomborodik az, amit az Újszövetség mond, ami az Újszövetségben új! (31) — Sámuel csak azt mondhatta, ha... akkor... és én imádkozom értetek. Jézus azt mondta, azért jött, hogy életét adja váltságul sokakért. Minden „ha” nélkül váltság, kegyelem lett mindenkinek. (31) — Nem lényeges talán, de én szeretném megkérdezni, mit jelent az, hogy vizet merítettek és kiöntötték az Úr előtt...? Nyilvánvalóan megvolt a jelentősége, mint ahogyan a mi istentiszteleteinken is megvan mindennek a jelentősége. (31) — A lényegyet ebben látom: a kegyelmet kapjuk és pedig nem olyan értelemben, hogyha... ezt, meg azt tesszük, akkor kapjuk, hanem mindig kapjuk, de csak akkor a miénk, ha azt elfogadjuk, teljes szívvel Istenhez térünk! (31)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 7. VASÁRNAP

Jer 32,39—42

Szöveg

Károli Gáspár fordítását érdemes egybevetni az 1963. évi próbafordítással, továbbá D. dr. Pálffy Miklós fordításával, (Jeremiás II. 158. old.). Pl. a 40. versben: „Nem fordulok el tőlük az ő velük való jótéteménytől” (Károli) — „Nem szűnök meg jót tenni velük” (Pálffy). 42. versben: „... amiket én őfelőlük mondok” (Károli) — „amit most ígérek nekik” (Pálffy).

A történelmi helyzet

Kr. e. 587-ben vagyunk. Bábel királya, Nebukadreccar hadserege körülfoglalja Jeruzsálemet s már készül az utolsó ostromra. Júda királya, Cedékiás palotájának házi őrizetében tartja Jeremiás prófétát, mert a város elbukásáról és a király fogsága kerüléséről prófétált, (1—5. v.). Ebben a kilátástalan helyzetben Jeremiás Isten parancsának engedelmeskedve földet vásárol unokatestvéréől Hanaméltól (6—15. v.). Cselekedete értelmetlennek látszik, hiszen a megvásárolt anatóli földterület már az ellenség kezén van. Jeremiás mégis hisz Isten ígéretében: „Fognak még venni házat, szántóföldet és szőlőt ebben az országban!” (15. v., továbbá 43. v.) Jeremiás porig alázza meg magát Isten előtt buzgó imádságában (16—25. v.), és bár Isten szuverén hatalommal mondja ki a tőle hűtlenül elpártolt népe fölött a megérdemelt ítéletet (26—35. v.), mégis megmutatja utóbb kegyelmes arcát is, s a kiállott szenvedés után újra visszafogadja népévé (38. v.), „örök szövetséget kötve” vele (40. v.), visszahozza a régi hazába (41. v.).

Meditáció

A 32. fejezet klasszikusan szemlélteti egyrészt Istennek, a történelem Urának népe sorsát irányító hatalmát, ítéletét és kegyelmét, másrészt a kiválasztott nép hűtlenségét s ezért büntetésre méltó voltát. Izráel népének története tulajdonképpen más, mint a kiválasztott nép szinte érthetetlenül, állandóan vissza-visszatérő hűtlen elpártolásainak s ugyanakkor a meg nem érdemelt — szintén érthetetlen — Isteni hosszútűrésnek, megbocsátásnak, kegyelemnek váltakozó sorozata.

Mai igénk ebben a paradox eseménysorozatban Isten kegyelmes arcát mutatja meg, aki a fájdalmas büntetés lesújtó ítéletében sem szűnik meg kegyelmes, szerető menyei Atya lenni (vö. Péld. 3,11—12). Rámutat arra, hogy amiképpen az embernek — de egy egész népnek, vagy egyháznak is — alapbűne a „tőle való elhajlás” (40b), azonképpen az ő megbocsájtó szeretete, kegyelme a benne való egység új, „örök szövetségében” egyesíti az őt félőket, a benne hívőket, s az ő útján járókat (39—40. v.). Rámutat arra, hogy hatalmában áll nemcsak sújtani, hanem áldani is, nemcsak büntetni, „harmad- és negyedikig”, hanem kegyelmet gyakorolni „ezerzigig” (42. v. vö. Rm 6,23!). Ő nemcsak „megsebez, de be is kötöz”, nemcsak „összezúz, de kezei meg is gyógyítanak” (Jób 5,18.).

Vegyük azért igéjét mindig igen komolyan: megtérése hívó, intő szavát éppen úgy, mint bűnbocsátó, kegyelmes ígéretét (42. v.).

A prédikáció felé

Igehirdetésünkben különösen két szempontot kell állandóan szemünk előtt tartani: a) Igénk középpontjában maga Isten áll. Ő a cselekvő, adakozó, gondviselő. b) Isten igéje nemcsak egyesekhez, hanem az egész választott néphez szól. Ezeket a szempontokat kell együtt látnunk és érvényesítenünk mai viszonyainkra.

1. Isten egy szívet ígér és ad

Az első emberpár bűnbeesése óta az Istentől való elhajlás számtalan változatáról szól a Szentírás. De erről tanúskodik nemcsak a választott nép története, hanem azon túlmenően a keresztyén egyház története is. Az emberi szívek megosztottsága, a pártoskodás szelleme sok bajnak, nyomorúságnak volt forrása a múltban és a jelenben is. Az így keletkezett szakadék áthidalására irányuló szándékokat és törekvéseket megtaláljuk Jézus főpapi imádságától kezdve (Jn 17,21) korunk ökumenikus mozgalmáiban is. Hogy milyen hatalmas erőt jelent az egység, egyetértés, a gyülekezetben, egyházunkban, a keresztyénségben, azt mindnyájunk előtt világos. Az egységre törekvést azonban nem szabad leszűkítenünk a felekezeten belüli, vagy felekezetközi korlátok közé, mert ugyanakkor mint népünknek, sőt az emberiség nagy családjának tagjai el vagyunk kötelezve ebben a vonatkozásban a nagyobb egységek, összefogások munkálására is. Imádkozzunk azért, hogy Isten Szent lelkével munkálja az igazi egységet az egyházak között, és dolgozzunk azon, hogy ugyanakkor ennek az egységnek látható és jó gyümölcsei legyenek a népek egymás közti kapcsolataiban is.

2. Isten egy utat ígér és ad

Isten gondolatai és útjai sokszor kifürkészhetetlenek és érthetetlenek a mi számunkra (Ézs 55,8). Egy azonban bizonyos: Ő olyan úton akar

bennünket vezetni, amely testi-lelki javunkat, sőt örök üdvösségünket szolgálja. Így van ez egyesek és népek életében. A történelmi fordulatok útvesztőiben ez az út talán sokszor „rejtett” az ember előtt, s ezért van az, hogy gyakran még az egy néphez, vagy egyházhoz tartozók is külön utakat keresnek, vagy külön utakon — legtöbbszörre tévutakon — járnak. Ő azonban mindig egy úton, az egyetlen helyes úton akar bennünket vezetni, amely a biztos célhoz vezet. Más kérdés, hogy van-e bennünk engedelmség, hogy a számunkra kijelölt úton járjunk. Isten volt az, aki a választott népet is az élet útján vezette, habár ez az út sokszor nem volt ennek a népnek ínyére. Ez az út először Kánaánból az „egyiptomi tüzes kemencébe” vezetett, majd a 40 éves keserű pusztai vándorlással át az „ígéret földjére”. De még ezután is torzsalkodások, szakadások, Istentől való elhajlások, „külön utak” jellemezték a választott nép magatartását. Ezeknek a „külön utaknak” meg is lett a szomorú következménye, amiről bennünket az Ószövetség bőségesen tudósít. Isten végtelen szeretetéről, bűnbocsájtó irgalmáról tanúskodik az a tény, hogy mindezek ellenére is „egy utat” ígér népének: a szabadulásnak, az életnek egyetlen útját, amely az idők teljességében a Messiás küldésében érte el a csúcspontját. (vö. Jn 14,6)

Történelmi fordulón az egyház is gyakran került olyan helyzetbe, hogy döntenie kellett: melyik úton járjon? A keresztyén egyháztörténet szomorú lapjaihoz tartoznak azok az események, amikor letért a helyes útról és hamis utak vándora lett. Ilyen döntés elé állította egyházunkat Isten a II. világháború után is. Nem volt könnyű a döntés, a helyes út megtalálása. De Isten mindig rámutat az egyetlen útra: most is azt tette. Szentlelkének világosságával megmutatta nekünk, hogy ez az út a diakóniának, a szolgálatnak útja. Ennek tartalma vertikális irányban a népek sorsát irányító, s az anyaszentegyház ügyét kezében tartó Istenbe vetett hitnek, az Isten félelmének az útja, horizontális síkon pedig a krisztusi parancson alapuló szolgáló felebaráti szeretet útja. Imádkozunk azért, hogy az „Egy szív” mellé ajándékozzon meg bennünket Isten ezzel az engedelmséggel, amely Krisztus követségében egyházunkban és népünk között járja a szolgáló szeretetnek egyazon, közös útját.

3. Isten jót akar nekünk

Igénkben erős hangsúly esik erre: mind a négy versben külön-külön hangsúlyozza ezt. A földi gyermekeiről gondoskodó mennyei Atya szívének közepéből sugárzó szeretet áramlik szavaiból: „Örvendezni fogok, ha jót tesztek velük” (41a). Bár néha „keresztel” látogatja övéit, nem örül a büntetésnek, hanem az a végső szándéka, hogy „jól legyen dolgunk nekünk is és utódainknak is” (39b). Szeretete tehát nemzedékről nemzedékre tart, ami bennünket is arra kötelez, hogy munkánkat, szolgálatunkat olyan felelősséggel végezzük a jelenben, amely a jövő nemzedékek ítélő széke előtt is megáll.

Gondoskodó szeretetének egyik jele, hogy „elültet bennünket ebbe a földbe” (41b). Mint a kertész elülteti a jó fát a jó földbe, hogy jó gyümölcsöt teremjen, Isten is azt akarja, hogy „ezen a földön”, ahová teremtő akarata plántált bennünket: a szocializmust építő Magyarországon itt és most teremjük egyházunkban és népünk között a jó gyümölcsöket. Számunkra ez az „ígéret földje”, a költő szavával „itt élnünk, halnunk kell”. Olyan életfolytatást szolgálatot vár el — joggal — tőlünk, amely egyidejűleg és példamutatóan tanúskodik egyházszeretetről és hazaszeretetről.

4. Isten megtartja ígértét

Igénkben Isten „örök szövetségét” ígéri népének. (vö. 31,31kk-ben: „új szövetséget kötök...”). Ezzel a maga részéről esküszzerűen hangsúlyozza hűségét, akaratának megmásíthatatlanságát. Hajlandó tehát arra, hogy megújítsa a szövetséget, amelyet a választott nép hűtlenségével, tőle való elhajlásával ismételtlen megszegett, semmibe vett. A bűnbánó nép és egyház előtt kitarja megbocsájtó szívét, sőt biztatást és erőt ad az újrakezdéshez, az új úton, az élet útján való járáshoz. Az egyház a múltban is Istennek ebből a hűségéből „élt”, amellyel Isten mindig megtartotta ígértét. Tudjuk, hogy Isten ígérete Jézus Krisztus evilágra küldésében csúcsonyult ki, akiben „Istennek valamennyi ígérete lett igenné és ámenné” (2 Kor 1,20). Erre a szilárd fundamentumra mindig rátehetjük a magunk és egyházunk életét és jövőjét. Nincs okunk tehát kételkedni most sem abban, hogy mindazt a „jót”, amit mai igénkben is ígér nekünk, valóra is váltja a mi javunkra. Csak egyet kér és vár tőlünk: egy szívvel-lélekkel és engedelmesen járjunk azon az úton, amelyet Ő jelölt ki a mi számunkra. Így „jól lesz dolgunk nekünk is és utódainknak is” (39. v.).

Mekis Ádám

Laikus kérdések és szempontok Jer 32,39—42-hez

Hol van az emberi felelősség, ha minden jót és minden rosszat Isten főleges akaratából származtatunk? Végeredményben ajándék az új befoglalás, vagy kemény küzdelem eredménye? Miben konkretizálódik Isten segítségére a lelki restaurációban egy világ, egy nemzedék, egy ember életében? Mik Isten nevelő eszközei? (27b) — Annyi bizonyos, hogy soha nem tudhatjuk, mely megpróbáltatásból micsoda későbbi jó származik. A veszedelem megtanítja az embereket imádkozni, jó dolgukban az emberek hamar elfelejtik Istent. Bizonyára Isten útmutatása az ő törvénye, és sokszor kell gondolnunk arra, hogy az erős kéz hiánya és a rosszul értelmezett emberi jogok mennyi zűrzavart okoznak világszerte, akár csak a gazdasági életben is. (27b) — Isten kegyelme a letört embereket akarja felemelni! A hit tehát nem gyökértelen optimizmus, nem képzelgés, nem fantázia. (27b) — Egészen megható a 41. vers: örömmel telik abban, hogy jót tehetek velük. Így csak az atya és a kertész tud beszélni: türelmes, módszeres, fáradhatatlan. (27b) — Mit tesz az egyház a plántálás érdekében? A szívét, a gondolkodást sok minden irányítja: a közvélemény, a hatalom stb. Mindenesetre hivatásunk a destruktív hangokkal szembeszállni. Erre Isten bátorít: „Ti azt mondjátok — én összegyűjtöm”. (27b) — Ez az ige az Istennel való közösséget szorgalmazza inkább, vagy az emberekkel való közösséget? Az egy szív, az egy út azt jelenti, hogy Istennel egy, vagy inkább azt, hogy sok embernek lesz egy szíve és egy útja? (26) — Lehet azt mondani, hogy azért kínlódás egy nemzedék élete, mert az apák nem egy szívvel és nem egy úton jártak, Istennel és emberekkel való viszonyban egyaránt? Konkrétan: a fiatalok mai keresése és tapogatózása az Isten-hit területén nem azért van-e, mert elődökből hiányzott az egy szív, egy út és az istenfélelem? (26) — Mi az Isten „örök szövetsége”? Velünk hogyan kötötte? Vagy köti szüntelenül? Egyáltalán miért beszél Isten szövetkezésről, amikor ő hatalmánál fogva parancsolhatna és az ellen semmi kifogás nem lehet. (26) — Ebben a szövetségben az az érdekes, hogy csak Isten tesz valamit. Erről szól a 40—41. vers. Isten örül annak, ha jót te-

het velünk. Megszégyenítő az, ahogyan Isten bánik velünk ebben a szövetségben. Isten először jól megleckéztette népét, hosszú fogságra vetette őket, és most így bánik velük? Elég volt a leckéből? Talán eredményes volt Isten fenyítése? Amennyire ismerem Izrael további történetét, nem nagyon köszönték meg Isten jóságát? Magunkra vonatkoztatva azt kell mondanom, hogy Isten ugyan sok jót tesz velünk, de mi mindig egy helyben vagyunk, és nem jutunk előre akarata cselekvésében. (26)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 8. VASÁRNAP

5 Móz 32,1—6

A szöveghez

Ajánlatosnak tartom az Ószövetségi Bibliafordító Tanács új fordítását:

1. FigyeljeteK, ti egek, hadd szóljak, a föld is hallja meg számnak mondásait! 2. Esőként szitáljon tanításom, harmatként hulljon mondásom, mint a permet zsenge füre, záporosó a pázsitra. 3. Bizony az Úr nevét hirdetem, magasztaljátok Istenünket! 4. Kőszikla ő, cselekvése tökéletes, minden útja igazságos. Hű az Isten, nem hitszegő, igaz és egyenes ő. 5. Elfajultak, nem fiai, gyalázatosak, fonák és hamis nemzedék. 6. Így fizettek ti az ÚRnak, ó bolond és esztelen nép?! Hisz atyád ő, ki teremtett, ő alkotott s erőssé tett.

A kijelölt igeszakasz Deuteronomium könyvének záró fejezetéhez, a könyv negyedik nagy egységéhez tartozik, a 31—34. fejezetek képezik a könyv zárószakaszát. Mózes leteszi Istentől kapott hivatalát. Kijelölt utóda Józsué lesz. Mózes éneke, a textus ennek bevezető versei, hálás emlékezés és visszatekintés Isten nagy tetteire. Párhuzamosan emlékezik Mózes Izrael hűtlenségére és elbizakodottságára is. Ennek a hatalmas himnusznak töredéke, a bevezető szavak, a vasárnapi kijelölt igeszakasz. (Otto Weber: Bibelkunde des At-s. 145. o-tól.)

A szöveg történelmi háttere nagyszerűen alkalmazható az igehirdetés mai megszólaltatásához. Az élete végéhez közeledő, s hivatalát letevő Mózes, a célt már-már elérő nép drámai pillanatai magában is adott illusztrációt képeznek. A tökéletes, az igaz és a mindvégig hűséges Isten áll az emberrel szemben. Mózes „igehirdetésében”. Végrendel ez: az egész népnek hallani kell. Egy utolsó nagy figyelmeztetés és útravaló. Meg kell tanítani ezt a fiaknak is és követelni kell tőlük a törvényhez, Isten akaratához való hűséget.

A szöveg exegézisét, valamint további exegetikai forrást, megtalálhatjuk Gerhard von Rad: Das fünfte Buch Mose (ATD 8. kötet), valamint Otto Eissfeldt Das Lied Moses Deuteronomium c. tanulmányában.

Az igehirdetéshez

1. Mózes prédikál (1—3. v.)

Az Istentől megígért cél, az új haza elérése küszöbén Mózes énekében tesz bizonyosságot hallgatói, az egész nép előtt. Prédikációjában egyedül Istenről szól, nagyszerű tetteiről, s a nép hálátlanságáról. Egészen „gyakorlatian, életszagúan” tesz bizonyosságot Izrael népének Isten ígéjéről. A mi egyházunk az Ige egyháza, sok munkaterületünk egyik legnagyobbja az ige hirdetése Krisztus küldő parancsa szerint. Éppen ezért

nekünk is nagy kérdésünk, hogy hogyan prédikálunk? Az életről, a ma emberét minden nap döntően érdeklő kérdésekről szólunk-e Isten igéje tükrében? „Esőként szálljon tanításom...” — Mózes „nyújtani” akart valamit. Mint amilyen sokszor várja az ember nyáron az esőt, záport. Már lóg a lába, de sokszor elviszi a szél, s marad minden hervadtan. Ugyanígy vagyunk nemegyszer az igehirdetéssel is. Sokat ígér, nagy az előkészület, de aztán nem lesz belőle semmi más, csak szóáradat, s a gyülekezet „hervadtan” marad. Isten igéjének, annak megszólaltatásának mindig adni kell valamit a hallgató számára, ahogyan azt Mózes igehirdetése tette. Ő az akkori kornak megfelelően meghúzza a vonalat beszédében. Ezzel az egész népnek útravalót ad.

Kis unokaöcsém nagyon várta a vendégeket. Ott voltak, nagyon jól telt el az idő, alaposan „kibeszélgettük” magunkat. Utána egyöntetű volt a vélemény: jó volt, hogy eljöttek. Nem így a kisgyerek: „semmi értelme nem volt, hogy itt voltak”! Minek jöttek, hiszen még egy olcsó autót sem hoztak! Ő nem kapott semmit... Sokan úgy mennek el a templomból: nem sok értelme volt, nem kaptunk semmit. Nem volt „szítáló eső” a tanítás a lelkileg tikkadtaknak. Mózes nemcsak bekészül, hanem szavai áldott esőként hullanak hallgatói szívébe.

2. Mózes Isten nagyságáról prédikál ((4. v.)

Isten nem ember alakította bálvány, nem fikció, hanem Ő az egyetlen ÚR, a teremtő, a hűséges, a tökéletes, az igazságos. Mózes jól látja Isten nagyságát. Szaadia Longo XVI. sz. végi zsidó költő írja Isten c. versében: „Mindennek oka, létalapja, Mindig és mindenütt jelen. Bár látható, Ő láthatatlan, Nem látja szem, csak sejtelem. Egységes egy, egyetlen egy, S belőle ellentét terem. Hogy értem-e? Ha érteném — Egy volna Isten énvelem!”. A versben felsorolt isteni tulajdonságok mindegyike egyedülállóan csak Isten jellemvonása. Minden egyes tény, mellyel Mózes Istent magasztalja egy megtapasztalható valóság, melyet velünk is cselekszik az ÚR. Mindezekért azonban az Isten mást vár tőlünk és mást várt Izrael népétől is cserébe.

Mert éppen Isten az, akiben megbízhatunk. A legtöbb, amit embernek adhatok az a bizalom. Ezt várja Isten is népétől. Ennek viszonzásaként Ő mindent megad. Isten megteremtette a világot, az embert. De nem hagyja magára a bűn ellenére sem. A kisgyerek, ha már felépítette a homokvárat otthagyja, esetleg szét is rúgja. Az értelmes felnőtt is céllal alkot. Hát még az Isten? Célja van a teremtett világgal, s törődik is vele. Ha Isten haragja sújtja is sokszor az embert bűnei miatt, elveszni nem hagyja.

A nagyszerű Istennel szemben a leggyakoribb emberi balgaság az, hogy mi mindig kapni szeretnénk. Ha pedig nem a mi szánk íze szerint rendezi a dolgunkat, akkor kiábrándulunk. Isten azonban a történelmet nem az ember apró-cseprő vágyai szerint irányítja. Sohasem találtuk volna meg helyünket ebben a társadalomban, ha egyéni vágyak jutottak volna előtérbe. A generális változtatás nem mindenkinek jó talán, de az egésznek feltétlen hasznára válik. A mi egyházunk útja, teológiája, és vezetése Isten akaratának és az általa kijelölt útnak az eredménye. Felismerhettük, hogy ha Isten szava tisztán hangzik, ha szolgálunk ennek a hatalmas Istennek akkor abból nagyon jó eredmény születhet.

Egy kisgyermek autója elromlott. Apja, hogy megjavítsa, szétszedte. A gyerekek üvöltöttek, hogy mégjobban el fog romlani. Így van az ember is Istennel. Ha szétszedi ostoba terveinket, elrontott életünket, meghami-

sított és bemocskolt régi szolgálatunkat — akkor megsértődünk. Sokan élnek ma is „önkéntes száműzetésben, megjárzott mártírságban, vagy konok sértődésben”, mert nem értek fel Isten új útmutatásához. Az élet azért megy tovább, Isten hatalma egy jottányit sem csorbult. Isten mindig azt igazolja, aki az Ő hatalmas nagyságát elfogadja és küldő parancsát feltétlen bizalommal teljesíti.

Mi láthatjuk, milyen végtelen az Isten hatalma. Új életben, új lehetőségek kezdetekor, más körülmények között segített megtalálni a jó utat: a neki és az embereknek való szolgálás útját. Elferdített útról gyönyörűen visszaterelt az Ő útjára, az igazság útjára.

3. Isten hűséges — az ember hűtlen (5—6.v)

Kemény beszéd az, amit Mózes mond a népről. Isten hűségéért, teremtő és fenntartó hatalmáért, igazságáért és egyenességéért mivel fizet Izrael? Az énekben elmondottak nagyon lehangolóak, de nagyon valóságosak. Nem lehet Istent látszat-dolgokkal kifizetni. Nem lehet kifizetni őt, mondjuk életünk egy darabjával, tiszta erkölcsi étellel, vagy bármi más élet-szilánkkal. Nem kis dolog, ha valaki a parancsolatok bármelyikét — egymagában — megtartja. Nemes dolog az, ha valaki éberen vigyáz feddhetetlenségére. Isten azonban többet akar: tiszta hűséget, teljes beleszólást az életünk minden dolgában. Vagyis a teljes engedelmesség, a belévetett HIT az, amivel Istent „ki lehet fizetni”. Ez az ige, miközben hibáinkat és kísértéseinket veszi bonckés alá, olyan teljesen Istennek szánt életet kér tőlünk, mely dicsekvés nélküli bizonyágtétel az Isten HŪSÉGE mellett.

Az emberi gonoszság, hűtlenség mózesi ráolvasásában lehet egészen komolyan szólanunk arról, amit Istentől kaptunk. Hogy soha nem volt olyan jó dolgunk, mint ma. Hogy egyházi szolgálatunknak talán soha nem volt olyan súlya és értelmes helye mint most. (Jólét, anyagi kiegyensúlyozottság stb. mind Isten kegyelme. Emberi hűtlenségre Isten hűsége, kegyelmes szeretete. Falun szolgáló lelkészek: élt-e valaha ige a mezőgazdasági munkásság?! Hűséges az Isten, nem család, útja igazság!).

Ahogy a mai textusban Mózes énekén át fejünkre olvassa az ige a mi gyengeségeinket is, ugyanúgy kell látnunk az Isten szeretetének megmagyarázhatatlan megoldását, kiszabadító kegyelmét. „Magasztaljátok Istenünket!” — mondja az ige a 3. versben. Csak ezt tehetjük! Van miért!

4. Isten Krisztusban megbocsát!

Az emberi bűn miatt a teremtő nem zúzta össze a teremtményt. Éppen ellenkezően: megmentette, megváltotta és nem akarja kárhozatát. Keltett, hogy Isten elküldje a megígért Megváltót. Az emberiség is kezdetől érezte, hogy szükség van valakire, Isten küldöttére, aki az emberiség elrontott dolgát helyrehozhatja. Érezte, van valami nagy baj az ember és Isten viszonyában és ezt csak az Isten maga orvosolhatja. Ennek az ősi hitnek, vágyának nyomai vannak:

Voltaire: Jön majd valaki, aki bíró, király, közvetítő, törvényhozó lesz, aki megszabadít a gonoszság hatalmából. Ciceró: Minden jövődőlés hirdeti egy király megjelenését, aki előtt mindenkinek hódolni kell, hogy megmeneküljön. Vergilius: Lesz egy csodálatos gyermek, akinek születésével új világ kezdődik. Konfucius: Az égből jön egy szent,

aki mindent tud és minden hatalom nála lesz. Indiai vallás: A földre száll majd Angi, az Isten küldöttje, aki megvált a bűntől és kibékíti Istent az emberrel. stb.

Ósi hit, ósi vágy volt a megváltás, a bűnből, hűtlenségből való szabadulás vágya. És elérkezett! A hűséges Isten gyarlóságaink ellenére elküldte Krisztust a Megváltót! Ez a határtalan szeretet, és a megérthetetlen nagyság Isten cselekvésében! Krisztusban megbocsát. Az úrvacsora kegyelmében elfedezi a vétkek halmazát. Miért? SZERETETBŐL! Ezért kell magasztalni nevét.

Mózes végrendelete nem tartalmazhatta az evangéliumot. Mi már ebbe kereszteltettünk. Ők még a kemény ostor hatására eszmélhettek bűneikből. Minket Krisztus engedelmes megváltása döbbsenhet bűneink felismerésére.

Az Isten kegyelmét, Krisztus bűnbocsánatát úgy nyerhetjük el, ha együtt, magyarországi evangélikusok közösen engedelmeskedünk a mi életünket irányító Úrunknak. Nincs „privát” Jézus-követés. Isten engedje, hogy továbbra is együtt, egymásért, Krisztus szeretetével szolgálhassuk egyházunkat, népünket!

Solymár Péter

Laikus kérdések és szempontok 5 Móz 32,1—6-hoz

Többnek találok költői túlzásnál, amikor a szoltáros az eget és földet szólítja fel szava meghallgatására. Izráel úgye egyetemes mondánivalót tartalmaz. — Mi a lényege annak a gonoszságnak, amelyet Isten népének szemére vet? Nem apró bűnökről van itt szó. Maguknak tartották meg, a maguk hasznára fordították azt, amit tovább kellett volna adniuk. Ez nagy kísértés ma is. Igénk rávilágít életünk fonákságára. A teremtő Isten ajándékait, az emberi képességeket és felfedezéseket önmagunk ellen fordítjuk, s veszélyeztetjük az emberi életet. Ami valójában áldás, átokká válhat (22) — Súlyos bajnak tartom, hogy értetlenül állunk Isten mai útjai előtt. Nem akarunk szembe nézni a mai társadalmi berendezkedés által felvetett kérdésekkel. Úgy teszünk — az igét is úgy hallgatjuk — mintha körülöttünk semmi sem változott volna. Miért van ez az elfogultság bennünk? Tudunk-e mi őszintén ilyen hatalmas dolgokat mondani Istenről? Inkább tele vagyunk zűrzavarral. Isten nem felel meg az elképzeléseinknek, s ezért nem tudjuk elfogadni, cselekedeteit megérteni. (22) — Isten igéje (ha reálisan és nem kenetesen hirdetik!) éppen olyan hasznos, életadó, mint mezőnek a csapadék! A „kőszikla” Istenről az „Erős vár a mi Istenünk” c. ének jut eszembe. Isten olyan bázis, amelyre mindig visszatérhetünk, s nem fogjuk másnak találni. Védelmet találunk nála a bajban. — Én a „kőszikla” Istenre úgy tekintek, mint a földmérők a magassági pontra. Nem változik, magamat és az eseményeket megbízhatóan mérhetem hozzá. (22) — Nem stílusgyakorlat ez a fejezet, hanem hatalmas bizonyásgtétele a Seregek Uráról, az élő, igaz Istenről. Első olvasásra is nagyon megragadja az embert a szerző beszéde — aki megfogalmazta, mestere volt a szónak —, a szavakat átvilágító hite, amely sok tapasztalaton nyugszik, s itt olyan szépen nyert megfogalmazást (23) — Istenről hódolattal és elragadtatással szól Mózes. A mi életünkben sokszor hiányzik ez a hang, pedig mi is megtapasztalhattuk, hogy hű az Isten, és van miért hálát adnunk. Istent magasztalni szívvel, szájjal és életünkkel — ez a mi feladatunk. Legkönnyebb Istent szájjal dicsérni, a legnehezebb, de a legfontosabb is a hétköznapi életünkkel. (23)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 9. VASÁRNAP

2 Krón 1,7—12

A királyság csúcsa Izrael történetében Salamon uralkodása. A dávidi királyság kiteljesedése, a békés építés, a jólét korszaka. A kérdés így vetődhetett fel: *mi a magyarázata, feltétele, alapja ennek a békés, építő, gazdálkodó korszaknak?*

Az igében foglalt esemény, amelyet a két paralel hely (a másik 1 Kir 3,5—14) egyképpen valósan kezel, ezért a *személyes élménynél nagyobb jelentőséget* nyer. A Salamonnak megjelenő és vele párbeszédet folytató Istent úgy mutatja be, mint a *történelmi események hátterében álló, azokban cselekvő Urat*. Cselekvése nem kiszámíthatatlan, önkényes, mechanikus, hanem az emberrel kiépített kapcsolat alakulását figyelembe véve aktuális és perszonális. Az emberrel „beszélő” Isten cselekszik az eseményekben.

Ez már válasz is arra a kérdésre, hogy vajon a történeti eseményekből lehet-e következtetni Isten „indulatára”, másképpen *meg lehet-e magyarázni az eseményeket* (személyes, egyházi stb. életünk eseményeit) Isten áldásával, vagy haragjával stb. Igen, *ha aktuálisan hallottuk és halljuk Isten szavát*. Ellenkező esetben még „az ige” is lehet rozsdás kulcs, amivel hiába fessegetjük az események zárát.

Isten és Salamon találkozásának, párbeszédének néhány vonására figyelek.

Isten a megkereső és adományozó, Salamon kér és elfogad. Itt is kiemelkedik, ha nem is *expressis verbis* a paralel hely gondolata: *Isten nagy, hatalmas, gazdag, egyedüli jogos intézője az ügyeknek — én kicsi vagyok, erőtelen, szegény, alkalmatlan, eligazításra szoruló*.

A kérés, az imádság ilyen helyzetben, „viszonyban” hangzik el. Hangneme, tartalma, határa ezzel már adva van. A „feljebb, mintsem mi elképzelhetnénk”, és a „többi ráadásul adatik” *az Isten szeretetének, kegyelmének, bőségének soha meg nem érdemelt áldása a bizalomban hozzá fohászzkodó alázatára*.

A salomoni imádságban az Isten iránti bizalom és alázat mellett a *nép iránti szeretet* jut nagyon hangsúlyos szerephez. A „nagy nép” aligha a számszerűsége utal. Egyrészt az Istenhez fűződő kapcsolat jelzője. (Ezzel a gyülekezet nagyobb megbecsülésére int bennünket.) Másrészt kifejezi a hívő ember Istentől irányított gondolkodását és szándékát, amely a *közösségi érdeket, a nép egészének ügyét az egyéni fölé helyezi*. Meggondolkodtató Isten válaszáának felsorolása (11/a): mi mindenről lett volna kész Salamon lemondani egyéni életére nézve népe érdekében. Pálra is gondolok itt, hogyan a római levélben kifejezésre jut népe iránti szeretetre. De gondolok az egyháztörténet sok neves és névtelen „hő-sére”, holtakra és élőkire, akik hasonló lelket kaptak egyházuk, népük — egyházunk, népünk szolgálatára. Gondolok arra a lélekre, amellyel ma szeretnénk szolgálni népünk egészének boldogulását és az egész emberiség jobb életét. — Ad abszurdum gondolok arra, hogyan vállalta Jézus magára az önkéntelen főpapi jóslatot, elvesző életének áldott magvetését népe és minden ember magatartásáért.

Bölcsesség és tudomány a nép szolgálatának érdekében. A jó szolgálatának érdekében szükség van a tények helyes ismeretére, az összefüggések meglátására, a helyes állásfoglalásra, a szükséges tettek jó felmérésére.

Míg egyrészt a bölcsesség és tudomány *ajándék*, amelyet újra és újra el kell kérnünk magunk és mások számára az egész érdekében, másrészt

nem valami „isteni szikráról” van szó, amely alkalmasint kipattan a fejünkből, hanem *készségről*, amely odafigyel, keres, tájékozódik, ismeretet gyűjt, hogy azt szükségszerűen felhasználja.

A *megvilágosított ráció* használatáról van szó, amely az öncélú bölcseledés és tudóskodás helyett az ismeretekkel meggazdagodva *dönt helyesen és cselekszik tervszerűen az egész közösség ügyében.*

Salamon eszköz akar lenni Isten kezében, hogy az *igazság érvényesítése útján népe jólétét és békéjét szolgálja.* A később ráadásul kapott egyéni gazdagsága, jó híre stb. a nép jólétének és békéjének összefüggésében kapott helyet. Ezért élvezhette azokat jó lelkiismerettel, zavartalanul. Egy meghatározott *etikai rendben* bontakoztatta ki népe jólétét és a *biztonság jogos erővel* oltalmazta népe békéjét.

A *történelmi perspektivitás* sem lényegtelen, amelybe beleágyazódik Salamon kérése. A múlt eseményeinek leszűrt tapasztalata, a kontinuitás értékelése, az elődök szolgálatának megbecsülése, az örökölt értékek számontartása jellemző vonása az alázatos váradalomnak.

Gondolatok az igehirdetés irányáról.

Mindnyájan „*följebb*” vagy „*lejjebb*” tagjai vagyunk emberi közösségeknek. Döntéseinkkel, szavunkkal, cselekvésünkkel, magatartásunkkal formáljuk: építjük vagy romboljuk, előbbre visszük vagy hátráltatjuk, tisztítjuk vagy fertőzzük, boldogítjuk vagy gyötörjük.

Döntennem kell a *cél* tekintetében. „*Ugródeszkanak*” akarom-e használni őket, amely „*feldob*” lehetőleg a maximumáig annak, amit elérhetek, vagy a szolgálat helyének és értelmének, ahol „*lépcső*” vagyok mások érdekében.

Meg kell választanom az *eszközt* is, amellyel a célt szolgálni akarom. Kontár módon a jó szándék is kudarcba fulladhat és több bajt okozhatok, mintha elve nem akartam volna semmit sem tenni családomért, népemért, embertársaimért, gyülekezetemért. A salamoni „*kincsek*” nekem is rendelkezésemre állhatnak, ha meglátom értéküket. Az ajándékul kapott, de a napról napra felfrissülő és gyarapodó bölcsesség és tudomány, az ugyancsak újra és újra tisztázott igazsággal és felforrodó szeretettel párosultan, alkalmassá tehet a helyes jó és előbbre vivő cselekvésre.

És ez már a *módot* is jelzi, hogyan elfoglalhatom helyemet és végezhetem tevékenységemet az egész érdekében. Az alázat és a szeretet, a mód, amely feloldódik és erőt kap az Isten iránti bizalomban. Az Isten hatalmát félve, de azt megragadva, az Isten alázatának és szeretetének iskoláját járva bátran léphetünk az egész érdekében, miközben mentesek maradhatunk az önhittségtől.

Egészen sajátos melegséggel szólhat hozzánk, eligazíthat, meggazdagíthat és bátoríthat bennünket ez az ige, ha arra a szolgálatra gondolunk, amelyet egyházunk vállalt népünk és a ma élő emberiség érdekében, magára engedve Isten aktuális szavát a történelem egy adott szakaszában, a szocializmus világában. És még jelentősebbé válhat az ige mondanivalója, ha meggondoljuk, hogy egyházunknak sok lelkésze és gyülekezeti tagja elhívottan is feladatul kapta egész népünk javának előbbrevitelét és népünkkel egységben egy békében és jólétben élő emberiség ügyének szolgálatát.

Mezősi György

Laikus kérdések és szempontok 2 Krón 1,—12-hez

Isten imádságot meghallgató Isten. Mivel Salamon olyat kér, amivel másokon tud segíteni, ezért kap sokat, többet, mint gondolta. Ma is így

van. (11) Szerintem Salamon a legfőbb jót kérte, mert a bölcsesség ebben és jövőendő világban egyformán nélkülözhetetlen. — Isten és Salamon párbeszédének van előzménye. A korábbi kapcsolatukra épít Isten vakmerő ajánlata, amivel Salamonra bízta a választást és Ő megígéri annak teljesítését. (11) — Honnan tudta Salamon, hogy éjjel álmában Isten szól hozzá? Honnan tudta, hogy nem az ördög szava ez? Úgy tudom, hogy a biblia szerint tilos az álmokkal törődni, s azokat magyarázni. Isten megszegi saját törvényét? Mindig kivételes, amikor Isten álomban szól emberhez. Nagy esemény, nem ismétlődik naponta. — Akkor még nem volt kész a biblia, ezért kereste meg Isten álomban a fiatal Salamont. S ma is lehetséges, hiszen ezer és ezer ember él körülöttünk ige nélkül, akiket Isten álomban keres meg? (11) — Szinte természetellenesen szerénynek tűnik Salamon. Isten felszólítja: „Kérj!” Ő mégsem magának kér, amit kér, azt népe javára kéri. A legtöbb ember fantasztikus álmodat álmodik arról, hogy mit kívánna, ha lehetősége nyílna rá. Imádságainkban is elsősorban önmagunkra gondolunk, egészséget, földi gazdagságot, hosszú életet, dicsőséget kérünk. (24) — Hogyan kéri Salamon Isten segítségét, hogy a nép élén tudjon hadba vonulni és hazatérni? Isten áldásával szeretne háborúzni? Bizonyára itt nem agresszív háborúról van szó, hanem az ország megvédéséről az ellenség támadásával szemben. (24) — Salamon kérését rögtön teljesíti az Isten, sőt ráadásul még azt is megkapja, amit nem is kért. Miért? Ennek nyilván az a magyarázata, hogy az imádságában Isten ígéretére hivatkozik: „váljék valóra a te ígéreted”. Azt kéri, ami Isten tetszésével megegyezik, szinte ezt mondja: „Legyen meg a te akaratod!” (24) — A bölcsesség és tudomány nem azért kell Salamonnak, hogy azzal kitűnjön az emberek közül, hanem, hogy tudjon figyelni Isten szavára, akaratára. (24)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 10. VASÁRNAP

Lk 20,9—19

1. A *textus* és *párhuzamos helyei* (Mt 21,33—46 és Mk 12,1—12) egzegetikailag nem jelentenek nehézséget a szöveg lefordítása szempontjából. Az ószövetségi és rabbinisztikus hagyományban igen gyakori példázattal van dolgunk, sokszor használt, mindenki számára akkor érthető képpel. A szőlő Isten népét, Izraelt példázza. A zsidó nép akkori vezetői ellen irányított bírálatot az evangélista szerint nagyon is jól megértették azok, akik ellen Jézus elmondta, hiszen „igyekeztek a papi fejedelmek és írástudók már abban az órában kezüket rávetni, de félték a néptől” (19. v.).

2. A *vasárnap homiletikuma* az igehirdetés számára meghatározó lehet. Szokás ezen a vasárnapon Jeruzsálem i. u. 70-ben történt elfoglalására és lerombolására emlékeznünk. A rómaiak hadjáratát és Jeruzsálem pusztulását régi idő óta úgy értelmezte a keresztyénség, hogy abban Jézus jövődölései teljesedtek be (17—18. versek, v. ö. Lk 19, 41—44). Vannak gyülekezetek, ahol szokásban van ezen a vasárnapon az igehirdetés előtt vagy után a hirdetésben felolvasni Jeruzsálem ostromának és pusztulásának történetét (pl. Nógrádi Egyházmegye egyes gyülekezetei).

Josephus elbeszélései alapján a háború Néro császár alatt 66-ban robbant ki Caesareában. A római uralom ellen lázadók hatalmukba kerítették Galileát, Júdeát és eleinte veszteségeket tudtak okozni a ró-

maiaknak. Vespasianus és Titus hadvezérek majd később római császárok hadainak azonban lépésről lépésre engedni voltak kénytelenek. 70-ben Áb hónap (kb. augusztus) 10-én esett el több hónapi ostrom után Jeruzsálem büszkesége és utolsó erődje, a templom. A rómaiak a várost Titus parancsára földülták, annak nagy részét fölégették és a földdel egyenlővé tették. (V. ö. Flavius Josephus, A zsidó háború. Fordította Révay József. Gondolat Kiadó, 1964.)

3. *Izrael és az egyház* viszonyának kérdése is belejátszik a példázat értelmezésébe. Jézusnak a zsidó nép elleni példázatát az egyháztörténelem folyamán többször alkalmazták a zsidóság ellen. Napjainkban, amikor az arab—izraeli háború és az ezzel kapcsolatos politikai események tartják az érdeklődést Közel-Kelet megoldatlan kérdései iránt, tudnunk kell, hogy bár ezek a kérdések nem függetlenek Izrael üdvtörténeti szerepétől és a zsidóságnak erre alapozódó, saját elhivatottságába és kiválasztottságába vetett meggyőződésétől, félreértés lenne a késői zsidóság, a zsidó nép és az üdvtörténeti Izrael összekeverése.

Az Ószövetség szerint Izrael Isten kiválasztott népeként különleges szerepet kapott a történelemben. Mint Isten szőlője, Ézsaiás 5,1—7 szerint (v. ö. Jer 12,10; Zsolt 80,8 kk; Mt 20,1—16) arra hívatott el, hogy Isten akarata gyümölcseit teremje. Jeremiás és Lukács szerint egyaránt a gyümölcsöt kéri számon a gazda. Nem díszkertet akart telepíteni, hanem hasznos és ízes gyümölcsöket termő szőlőt.

Izrael azonban ellene lázadt a gazdának. Lehetne sorolni az ószövetségi próféták közül azokat, akiknek szavára nem hallgattak, akiket üldöztek, bántalmaztak vagy megöltek. A példázat vége Jézusra utal, a szegeletköré, akit az építők megvetettek, de akire ráépült az egyház, az új, a lelki Izrael! (v. ö. Zsid 8,8—13).

Nem volna helyes, ha az igehirdetésünk ma megmaradna a zsidóság-keresztyénség ellentét és összefüggés kérdéseinél, még akkor sem, ha erre vonatkozólag a bibliai kortól kezdve napjainkig igen érdekes adalékokat találhatunk (v. ö. Christen und Juden. Ihr Gegenüber vom Apostelkonzil bis heute. Hrsg. v. W—D. Marsch u. K. Thieme. 1961).

4. *A vallásos istentelenség* vonásainak példázatbeli jelentkezése alkalmat ad az igehirdetőnek, hogy Jeruzsálem pusztulására is emlékeztetve mai egyházi életünkre térjen ki.

Sokszor szokásos közgondolkodás hamis osztályozásával kettéválasztjuk a világot egyházon kívüli istentelenségre és egyházon belüli istentelenségre. Hozzá tartozik ehhez a különbségtételhez a kívülvalók elítélése is.

Pedig a nagy veszélyt számunkra, mint Izrael számára is, a belső, a vallásos istentelenség jelenti. A példázat Jézus korának ilyen vallásosan istentelen zsidó vezetői ellen irányul, akik megpróbálták kisajátítani maguknak az Úr szőlőjét, megpróbálták függetlenül Istentől, szembe fordultak Jézussal, a bizományba és meghatározott feladatokkal kapott szőlő gyümölcséből nem voltak hajlandók adni a Gazdának.

Nemcsak az egyháztörténelem híres pápáira illik rá a jellemzés, hogy hatalomvágyuk kifordított értelművé tette a Miatyánkot, mert valahogyan így gondolták: „Enyém az ország, a hatalom és a dicsőség!” Az ószövetségi kortól kezdve kísértés Isten népe számára, hogy elfeledkezik a Gazdáról. Pompás templomot akar, pontos és maradéktalan aprólékos-sággal végrehajtott kultuszt, erős, gazdag, jól szervezett, virágzó gyülekezetet, „befolyásos” egyházat, „keresztyén” Magyarországot vagy „keresztyén” Európát vagy „keresztyén” világot, pedig a szőlő Ura gyümölcsstermét vár, akaratának nem magyarázását, hanem teljesítését kí-

vánja. Hozzá kapcsolódó hitünk és szeretetünk gyümölcseit várja (Gal 5,22), ajándékainak továbbadását.

A vallásos istentelenség egyik jó példája az az útszéli fészület, amit az egyik nógrádi falu mellett láttam. „Isten dicsőségére állíttatta XY...” — mondja a felirat. Isten dicsőségére — de az adományozó neve vagy kétszer olyan nagy, mint a felirat többi betűje.

Az egyházban, a lelki Izraelben Jézus a szegéletkő, Őreá kell mindennek épülni. Sokszor dobta be már jelszószerűen egy-egy mozgalom az egyházi köztudatba: a belmissziói munka vagy a külmisszió, az evangélizáció vagy a bibliórák vagy az ifjúsági munka mentik meg vagy tartják fenn az egyházat. Jó tudni, hogy az egyház nem a különféle munkamódszerekre, nem lelkesekre, esperesekre vagy a püspökökre, ilyen vagy olyan teológiai iskolákra, liturgikus mozgalmakra vagy konferenciákra, hanem Jézus Krisztusra épül. A hit példája nem a „magabiztos”, hanem a Krisztusban bízó hívő.

Az oltári ige, 1 Kor 12,1—11 a lelki ajándékok különbözőségéről beszél. Krisztus egyházában mindnyájunk szolgálatára szükség van! Sokszor hátránynak látszik, hogy olyan régi szőlőbe álltunk bele, amelyik sok helyen előttünk járó munkások hanyagságát és bűneit mutatja. A sokféle ajándékkal megáldott, sokféle képességgel rendelkező mai keresztyénségnek hozzá kell fognia e régi mulasztások és bűnök felszámolásához is. Ebben segít, hogy talán még sohasem volt a keresztyénség olyan alapos kritikai bonckés alatt, mint éppen napjainkban (v. ö. Karlheim Deschner művei, különösen is: Und abermals krähte der Hahn. Eine kritische Krichengeschichte von den Anfängen bis zu Pius XII. Stuttgart, 1964² és Szczesny, Gerhard (Hrsg), Club Voltaire. Jahrbuch für kritische Aufklärung. München, Bd. I. 1963, Bd. II. 1965, Bd. III. 1967 és Joachim Kahl, Das Elend des Christentums oder Plädoyer für eine Humanität ohne Gott. rororo aktuell, Reinbeck 1968).

Másrészt azonban az is igaz, hogy ebben a munkában az előttünk járó nemzedékek hasznos tevékenységének is nyoma van. Európa és a világ mai eredményeibe beleépült a keresztyénség munkája is az apostolok és egyházatyák korától kezdve Lutheren vagy Bél Mátyáson és Tessedik Sámuelen keresztül Nathan Söderblomig és Albert Schweitzerig. Gazdag örökséget és nagy feladatokat kaptunk mi, mai keresztyének. A régi világba valamikor újként érkező keresztyénséget ma az új világban hasznos régiként kell megélni.

Vannak, akik korunkat éppen ebből a szempontból tartják egészen újnak, hogy lehull a keresztyénségről mindaz a régi, amit ballasztként az államvallási megkötöttség jelentett (v. ö. Werner Jetter, Was wird aus der Kirche? Kreuz Verlag, Stuttgart, 1968 és Fritz Baade, Der Wettlauf zum Jahre 2000, Stalling Verlag, 1964⁶ 290—7. lpk. Magyarul is megjelent, „Versenyfutás a kétezredik évig” címen). Szolgálatunkban meg tapasztalhatjuk, hogy Urunk mindig ad annyi kudarcot, hogy el ne bízakdjunk, de ad annyi eredményt is, hogy el ne csüggedjünk.

ifj. Harmati Béla

Laikus kérdések és szempontok Lk 20,9—19-hez

Nagyon feudális példázat; nekünk ma furcsa hallani erről a messzire utazó, másokat dolgoztató úrról. Nem csoda, ha a munkások ebben a magukra-maradtságban „elkanászodtak”. (20) — Isten ilyen „messzire utazott” valaki lenne? Nincs mellettünk? („... a gép forog, az alkotó pihen”). Jó lenne, ha minden nemzedékhez „haza utazna”, megmutatná

magát, — nem pedig csak követeken keresztül érintkeznek velük (20). — A tulajdonos elutazása mit jelent? Megszűnt a közvetlen látás kapcsolat Isten és ember között? — Saját felelősségére bízott időszak következett be az emberiség életében? Tudatában van-e az ember annak, hogy amiye van és amit művel, az nem az övé? — Még aki elfogadja is, hogy minden Isten ajándéka, annak is jó ezt magában újra tudatosítani. (27a) — Az az érzésem, mintha Isten magára hagyná az embert. Talán Madách Ádámját halljuk: Elhagytál, elhagylak én is. Vagy talán ez a próba, hogy színvallásra bírjon? (27a) — Ki vállalja a Megváltót? Érzem, hogy ez a példázat a megváltás titkának mélységébe vezet és egy örök igazságszolgáltatásra utal, de ezt nehéz emberi értelemmel elfogadni. (27a) — Igazában véve olyan borzalmas ez a példázat, mint egy mai „krimi”. Nem világos előttem a megoldás. Mit jelent az, hogy a szögletkőre esünk, vagy az zuhan ránk? Ő tanúskodik ellenünk? (27a) — Mit jelent a Fiú befogadása? Remélhető-e, hogy Vele más lesz a fenntartó világhoz és egymáshoz való viszonyunk? (27a) — A szétzúzóadás nem Isten kegyetlensége, hanem realitás a félelmes erővel rendelkező emberiségnek. Képes-e a szeretet rendje a gyilkos indulat rendjét megváltoztatni? (27a)

A GYŰLEKEZETI SEGÉLY VASÁRNAPJA

Jn 15,15—17

A textus üzenete

Jézus ebben a fejezetben a Vele való közösség mélységéről és elkötelezéséről beszél. Alapigénk szerves része az egész fejezetnek. Tehát csak az előző verseket is figyelembe véve lehet megérteni a maga teljes mélységében, az ismétlődő gondolatokra is figyelve (baráti viszony, gyümölcsstermés, parancs egymás szeretésére).

Szolga — *barát ellentét*, Isten nemcsak szolgákat akar belőlünk formálni. A szolgák csak engedelmeskednek, de nincsenek beavatva uruk terveibe, szándékaiba. Nem fogadta őket bizalmába. Jézus övét barátoknak tekinti, akiknek tudtul adja Isten akarátát, akik Őreá hagyhatják, Őreá bizhatják magukat, mert Ő a legdrágábbat, életét adta barátaiért.

Ennek a barátságának *a kezdeményezője Jézus*. Ő választott és hívott el minket követésére. Luther: „Nem te keresed Őt, Ő keres téged; nem te találsz meg Őt, Ő talál meg téged, mert a prédikáció Tőle jó és nem tőled; és minden, amit hited benned munkál Tőle jó és nem tőled.”

Jézus baráti viszonya *a küldetés engedelmességében* valósul meg: Ő azért választott ki minket és arra rendelt minket, hogy *gyümölcsöt teremjünk*. Mi a gyümölcs? Általánosságban valamilyen munkának, tevékenységnek az eredménye, következménye, jövedelme, haszna. Ebben a fejezetben „gyümölcs mindaz, amiben a tanítvány hite és ragaszkodása Krisztushoz megnyilatkozik, gyümölcs tehát a bizonyágtétel Krisztusról és áldozatvállalása Krisztusért, az állhatatosság a hitben, a türelem a szenvedésben, éppen úgy, mint a tanítványok szeretete egymás iránt”. (Karner). A gyümölcsstermés noha egyes konkrét cselekedetekben, döntésekben valósul meg, mégis egész életfolytatásunkra vonatkozik. A gyümölcsstermés itt a szeretet gyakorlati megvalósulása. A gyümölcsstermés a megtérés következménye és követelménye (v. ö. Mt. 3,8).

Meditáció

Gyülekezeti Segély vasárnapján ennek az igének az üzenetéből a hangsúly a gyümölcsstermésre, az egymás iránti szeretetre esik. Arra kell törekednünk, hogy igehallgatóink megérezzék és megértsék, hogy *a Krisztussal való közösségnek erkölcsi elkötelezése van.*

1. Jézusnak ezek a mondatai ún. búcsúbeszédéből valók, másszóval: ez Jézus „végrendelete”. A végrendelet pedig a hozzátartozók számára parancs, amit tiszteletben kell tartani és meg kell valósítani. Csak akkor tekinthetjük magunkat tanítványainak, ha az Ő akarata szerint élünk. A gyümölcsstermés és a szeretet parancsa *egész életünkre szóló elkötelezést* jelent. Ha valami bátorságot adhat nekünk az Isten ügyéért való munkálkodásra, úgy ez az a jézusi kijelentés: Ő választott ki minket és hívott el tanítványiul, s arra rendelt minket, hogy gyümölcsstermő életet éljünk.

2. Jézus mint barátainak adja ezt a parancsot. Barátoknak, akiknek elmondta, a szívére helyezte Isten akaratát. Megmutatta és betöltötte Isten akaratát, amikor szeretetből életét adta értünk, barátaiért (v. ö. 13. vers).

3. Egymás között a tanítványok szeretet által vannak összekötve. *A gyülekezet életformája a szeretet.* A mások felé való fordulás, másoknak a szolgálata, a másokért való élet. A szeretet nem egyszerűen érzelem — az is —, hanem lelki, testi, anyagi segítség. Amíg egy keresztyén ember és egy gyülekezet csak önmagával van elfoglalva és csak önmagával törődik, addig a maga útját járja és nem a Jézus követésének útját. *Jézus barátainak az útja a szolgáló szeretetnek az útja.*

4. Ma felvetődik a kérdés: *Hasznos-e az életem?* Nem önmagamra nézve, hanem másokra tekintve. Gyümölcsöt teremni azt jelenti: úgy élek, hogy abból másoknak haszna van. Termő ág vagyok-e a szőlőtőkén vagy gyümölcstelen vessző, amely ahelyett, hogy gyümölcsöt hozna, mások életén és munkájából élősködik? A gyümölcsstermést és a szeretet gyakorlását még a Gyülekezeti Segély vasárnapján sem lehet leszűkíteni a pénzbeli adakozásra, vagy pláne néhány forintos „jótékonykodásra”. *A szeretet mindig áldozat vállalást és áldozat hozatalt jelent.* Olyan áldozatot, amely nem a feleslegesből dob oda „kegyesen” valamit, hanem amit megérzek. Olyant adok másnak, amire talán nekem is szükségem van. Az „élet odaszánásáig” vállalt diakóniát jelenti. Jézus nem tizedet adott, nem életének néhány vallásos óráját vagy esztendejét, hanem az életét adta értünk. Sorsközösséget vállalt velünk, amelyben minden testi-lelki terhünket magára vette. Mi sem „úszhatjuk meg olcsóbban”.

Vállalnunk kell egymás lelki terheit. Tovább kell adnunk a bűnbocsánat és vigasztalás evangéliumát a bűnökben megkötözöttek szabadítására, a gyászolók, magukra maradtok, és lelki megterheltek vigasztalására. Tartozunk egymásnak Krisztus evangéliumának továbbadásával, hogy több legyen az öröm, a szeretet, a megértés és a béke embervilágunkban. De gyakorolnunk kell a „materiális” segítő szeretet diakóniáját is. Ez „nem valami másodrendű dolog az evangélium mellett, hanem hozzátartozik az evangélium középehez. A múltban az egyházban sokszor azt vélték, hogy a segítő szeretetszolgálat valami másodrendű dolog, valami az evangélium mellett, ami jó ha van, de nem feltétlenül szükséges. Nem érinti a lényegét. Az igazság viszont az — mondotta Nygren püspök egyik előadásában —, hogy a szeretetszolgálat a keresztyénség középebe tartozik”. (Idézi Káldy: Új úton, 153. lp.) Tudok-e időt és pénzt áldozni, törődést, megértést és türelmet tanúsítani, segíteni két

kezemmel vagy más képességeimmel szívemből fakadóan, szeretetből? Ezek nem szónoki kérdések, hanem Jézus és embertársaink kérdezik naponta minden keresztyéntől, tőled és tőlem.

5. Az egyház diakóniai szolgálata a világban koncentrikus körökkel szemléltetve: család, gyülekezet, egyház, társadalom, s végül a nagy világ, az emberiség nagy családja. A diakóniát minden körben és állandóan végeznünk kell, nem lehet leszűkíteni csupán egyik vagy másik körre. „Egymást szeressétek!": ezen a vasárnapon ez elsősorban mégis a gyülekezetek egymás iránti szeretetére és segítésére buzdít. *Diakóniai szolgálat gyülekezetközi vonalon* — ma erre esik a hangsúly. Ne csak az egyes keresztyének, de az egyes gyülekezetek is törődjenek egymással! Vállaljuk magunkra ne csak a magunk gyülekezetéért, de minden hazai evangélikus gyülekezetért is a felelősséget. A gyülekezet azonban nem jogi fogalom, hanem Krisztus barátainak élő organizmusa, s ezért ez azt jelenti: én, mint a hartai, budapesti, bócsai, celldömölki vagy nyíregyházi, stb. gyülekezet tagja, tudok szívesen áldozatot hozni és vállalni nemcsak a magam gyülekezetéért, hanem egy másik gyülekezetért is. S ahogyan a ma hozzánk szóló igehirdetés és a már meglevő egyházi épületeink hívó elődeink gyümölcsei, úgy szeretetünkkel mi is nemcsak a mára, hanem a holnapra, az utódainkra is gondolunk áldozatos szeretetünkkel.

6. A Gyülekezeti Segély munkájában való áldozatvállalás elsősorban anyagi, pénzbeli áldozatot jelent. Hitelenségből vagy hamis pietizmusból talán keveset (és meglehet, hogy akkor is rosszul) beszélgetünk gyülekezeti tagjainkkal arról, hogy az egyház diakóniai szolgálatához anyagiakra is szükség van. Pedig gyülekezetünk és egyházunk szolgálatához szükséges anyagiakat Isten „a mi zsebünkbe tette”. Hitünk gyümölcse és szeretetünk valóságos konkretizálódik áldozatkészségünkben. Elgondolkoztató mindezt a számok tükrében megnézni. 1970-ben erre a célra országosan összesen 400 530,— Ft-ot áldoztunk. Az egy lélekre eső átlag országosan 1,10 Ft volt. Vagyis kb. egy téglá, vagy egy kg. cement ára, vagy alig több, mint egy fél tetőcserépé. Jóllehet maguk a fenntartó gyülekezetek ennek a sokszorosát fordították az épületek karbantartására (hiszen a Gyül. Segély csak „segély”!), s egyes gyülekezetek meghatóan áldozatkészek, mégis hány templomon, gyülekezeti házon vagy paplakon nem tudták elvégezni vagy befejezni tavaly a szükséges javításokat —, ki tudná megmondani. Az igazsághoz hozzá tartozik az is, hogy az országos átlagból nem lehet megállapítani, hányan adták ennek a sokszorosát és hányan nem vállaltak áldozatot, vagyis gyümölcstelen, száraz „venyige-keresztyének”. Pedig ez is mutatna valamit gyülekezeteink Krisztus-követésének engedelmességéből. — S tegyük fel — legalább szakfolyóiratunk lapjain — önmagunknak is a kérdést: mi lelkészek hogyan állunk az áldozatvállalás terén?

Ma is időszerűek D. Káldy püspök székfoglalójában elhangzott mondatai: „... nagyon kérem gyülekezeteink *hitből fakadó erőteljes diakóniai szolgálatát*, mert az előttünk álló igen sok feladatot csak úgy oldhatjuk meg, ha *magunkat és javainkat rendszeresen és céltudatosan a gyülekezet és felebarátaink szolgálatába állítjuk*. Ezzel támogatjuk egyfelől a szervezett, intézményes szeretetmunkát, másfelől végezzük a gyülekezeteken belül is a diakónia szolgálatát. Csak így tudjuk segíteni a szeretetotthonainkban élő özvegyeket és magukramaradottakat, nyugdíjas lelkészeinket és lelkészözvegyeinket, így tudjuk rendben tartani templomainkat, gyülekezeti házainkat és paplakjainkat és így tudjuk megoldani azokat az anyagi problémákat, amelyek államunk által biz-

tosított segély fokozatos kiesése nyomán ránk várnak.”* (Káldy: i. m. 21. 1.)

Szép példa a református egyházmegyék összefogása az árvízsjuttatás református gyülekezetek megsegítésére. Tudomásom szerint az egyházmegyéken belül kijelölt gyülekezetek vállalták, hogy másfél éven keresztül kifizetik az árvízsjuttatás gyülekezetek minden közegyházi járulékát és egyházi alkalmazottaik fizetését.

7. *Vázlat:* Bevezetés: Gyülekezeti Segély vasárnapján több egyházmegyében szószerkesztés szokott lenni. Felmerül a kérdés: Miért van ma szószerkesztés idegen lelkész? A barát és testvér jogán. Küldetésben. Mint barát elmondja, hogy mi Jézus barátai vagyunk (itt azonban nem árt a 14. versre is emlékeztetni.) Mint testvér a többi evangélikus testvér segítésére kér. Három felszólítás: A. Örüljétek: Jézus barátai vagytok. B. Szeressetek: Mindnyájan testvérek vagyok. C. Álljatok helyt: Gyümölcsöt kell teremnetek.

Befejezés: Római írók feljegyezték Titus császárról, hogy amely napon jót nem tehetett, arra elmondotta: Diem perdidi — ezt a napot elfecséreltem. Nekünk, mint Jézus barátainak, nincsenek-e elfecsérelt, elvesztegetett napjaink? Jézus arra választott ki és rendelt minket, hogy ne legyen egyetlen gyümölcsstelen, elvesztegetett napunk se. Ez a mai nap se.

Sárkány Tibor

Laikus kérdések és szempontok Jn 15,15—17-hez

Számomra érthetetlen a Jézussal való baráti kapcsolat. Ez azonos szintet jelent. Szerintem nem lehet Jézussal „haverkodni”. Milyen barátság eszmény élt Jézus korában, amit Jézus hasonlatként felhasznál? — „Én választottalak titeket” kifejezés mintha feloldana az emberi döntés, választás felelőssége alól. Vagy ez a kiválasztás csak az apostolok személyére és munkájára vonatkozik? — Mit jelent Jézus nevében kérni? Ez a fogalmazás sokszor előkerül egyházi szövegekben, Pl: Atya, Fiú, Szentlélek nevében; Isten nevét hiába ne vedd; szenteltesd meg a te neved, stb. Mindezt közérthetőbben kellene megfogalmazni! (1a) — Hogyan oldható fel a Jézustól való kiválasztás és a szolgálat személyes vállalásának feszültsége? (9a) — Mi a szolga és a barát szavak tartalma Jézus ajkán? (9a) — Mit jelent: gyümölcsötök megmaradjon? Csak akkor teljesíti Isten a mi kéréseinket, ha gyümölcsöt termünk? Hol kell a gyümölcsöt teremni? A tudatcs Jézus-követés mindig megtermi az embertárs számára jóízű, fogyasztható gyümölcsöt, gyülekezetben, munkahelyen, családban egyaránt. Ma éppen ebből vizsgáljuk minden keresztyén, mert nem a hitvallására, hanem a türelmére, a lelkiismeretességére figyelnek föl. (9a)

Felvétel a Teológiai Akadémiára

Evangelikus egyházunk lelkészeinek kiképzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket — az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — legkésőbb *július 25-ig* küldjék be az Akadémia dékáni hivatalához (Budapest VIII., Üllői út 24. II.)

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. a legmagasabb iskolai végzettség bizonyítványa, 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szüleinek foglalkozását és keresetét, ill. szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány (részletes), 5. keresztelési bizonyítvány, 6. konfirmációi bizonyítvány, 7. részletes önéletrajz, mely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleges egyházi működésről szóló bizonyítvány. A felvételhez szükséges továbbá az illetékes lelkésznek és esetleg még a vallástanító lelkésznek részletes bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek a jelentkezőt részletesen jellemző bizonyítványa a lelkészi pályára való alkalmasságról, aki a folyamodónak a legutóbbi években lelkipásztora volt. Ezt a lelkészi bizonyítványt a lelkészi hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben, közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolatot „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközveti lelkész is hitelesítheti. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

Az Akadémia hallgatói kötelezően lakói a Teológus Otthonnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban részesülhetnek.